

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
TARPTAUTINĖS IR EUROPOS SĄJUNGOS TEISĖS KATEDRA

IEVA SONGAILAITĖ

Tarptautinės teisės programos magistrantūros nuolatinių studijų

TPTmns9-01 grupės studentė

(Studijų programa 62401S110)

**KASETINIŲ ŠAUDMENŲ PROBLEMA TARPTAUTINĖJE HUMANITARINĖJE
TEISĖJE**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas –
Prof. dr. Justinas Žilinskas

Recenzentas –
Doc. dr. Laurynas Biekša

Vilnius, 2010

TURINYS

IVADAS	4
1. KASETINIAI ŠAUDMENYS – BENDRA CHARAKTERISTIKA.....	10
1.1 Kasetinių šaudmenų techninės savybės, keliančios pavojų civiliams	11
1.2 Kasetinių šaudmenų naudojimo ginkluotuose konfliktuose trumpa apžvalga.....	16
1.2.1 Tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai naudojant kasetinius šaudmenis Pietų Osetijos / Rusijos – Gruzijos kare	17
2. KASETINIŲ ŠAUDMENŲ REGLAMENTAVIMAS TARPTAUTINĖJE HUMANITARINĖJE TEISĖJE	21
2.1 Pagrindiniai humanitarinės teisės principai ir taisyklės reglamentuojantys kasetinių šaudmenų panaudojimą.....	22
2.1.1. Atsakomybė už neteisėtą kasetinių šaudmenų naudojimą.....	27
2.1.2.1 Milan Martić byla: atsakomybė už kasetinių šaudmenų panaudojimą.....	30
2.2 Protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas)	32
2.2.1 Teritorijų išvalymo svarba	34
3. KONVENCIJA DĖL KASETINIŲ ŠAUDMENŲ IR JOS SVARBA	37
3.1 Oslo procesas	37
3.2 Konvencija dėl kasetinių šaudmenų.....	40
3.2.1 Dalyvavimas bendrose karinėse operacijose su valstybėmis ne konvencijos dalyvėmis	42
3.3 Kasetinių šaudmenų konvencijos neratifikavimo problema	44
3.4 Lietuvos politika kasetinių šaudmenų atžvilgiu.....	49
3.4.1 Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įgyvendinimas Lietuvoje	49
3.4.2 Lietuvos dalyvavimas CCW procesuose.....	52
IŠVADOS.....	54
NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS	58
Santrauka	69
Summary.....	70

PRIEDAI	71
1. Kasetinių šaudmenų vienetų pavyzdžiai	71
2. Kasetinio šaudmens vienetas ir humanitarinės pagalbos paketas	72
3. Kasetinių šaudmenų panaudojimas ginkluotuose konfliktuose	73
4. Gruzijos žemėlapiai: Kasetinių šaudmenų panaudojimas P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare	76
5. Valstybės pasirašiusios ir/ar ratifikavusios Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų	78

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Kasetiniai šaudmenys, jau daugiau kaip pusę amžiaus, žudo ir žaloja civilius. Pirmą kartą šis ginklas buvo panaudotas Antrajame pasauliniame kare, tačiau labiausiai išpopuliarėjo praėjusio amžiaus šeštame – septintame dešimtmečiuose. Remiantis tarptautinių nevyriausybinių organizacijų duomenimis, 98 procentai visų nukentėjusių nuo kasetinių šaudmenų yra civiliai, o net kas trečias nukentėjęs yra vaikas. Iš viso dėl šių šaudmenų naudojimo, skaičiuojant nuo 1965 metų, nukentėjo virš 100 tūkstančių žmonių.¹ Pažymėtina, kad dėl „dvigubo“ poveikio kasetinis šaudmuo yra pavojingas ne tik atakų metu, bet grėsmė civiliams išlieka ir praėjus dešimtmečiams po karo pabaigos, taigi, su kiekviena diena aukų skaičius vis didėja.

Kasetinis šaudmuo – mirtį nešantis ginklas, kuris yra ypatingai pavojingas civiliams dėl neatrankinio veikimo, plataus ir nekontroliuojamo kasetinio šaudmens vienetų išbarstymo teritorijoje, dėl didelės kasetinio šaudmens sprogo galios ir galimo uždelsto veikimo.

Nepaisant kasetinių šaudmenų keliamos žalos, šis ginklas yra gana plačiai naudojamas tarptautinių nevyriausybinių organizacijų duomenimis, nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos mažiausiai 14 valstybių ginkluotosios pajėgos naudojo kasetinius šaudmenis per ginkluotus konfliktus 33 valstybėse ir ginčytinose teritorijose,² vienas naujausių kasetinių šaudmenų panaudojimo atvejų – P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare.

Svarbiausia valstybių pareiga karo metu – apsaugoti civilius asmenis. Pavyzdžiui, P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu, konflikto šalys nesugebėjo užtikrinti efektyvios civilių apsaugos, dėl to šimtai jų žuvo, tūkstančiai buvo sužeisti ir beveik 200 tūkstančių buvo priversti palikti savo namus.³ Tarptautinės nepriklausomos konflikto Gruzijoje tyrimo misijos (toliau – IFFMCG) atliktas tyrimas atskleidė, kad visos konflikto šalys karo metu grubiai pažeidė tarptautinę žmogaus teisių teisę ir tarptautinę humanitarinę teisę.⁴

P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu ir vėl iškilė kasetinių šaudmenų problema. Daugelis tarptautinių organizacijų atliktų šio karo tyrimų, įskaitant ir IFFMCG, kaip vieną iš svarbiausių šio karo problemų išskiria būtent šių šaudmenų naudojimą pažeidžiant tarptautinės

---

¹ Baroud R. Cluster Bombs and Civilian Lives: Efficient Killing, Profits and Human Rights, 2010 // <http://www.truth-out.org/cluster-bombs-and-civilian-lives-efficient-killing-profits-and-human-rights61409>, prisijungimo laikas: 2010-10-25.

² Harrison K., Hiznay M., Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 13

³ Amnesty International Civilians in the Line of Fire: the Georgia-Russia Conflict. London: Amnesty International Publications, 2008. P. 5

⁴ Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report. Vol. I, II, III, 2009.

humanitarinės teisės principus.⁵ Pabrėžtina, kad šiame konflikte tiek Rusija, tiek Gruzija naudojo kasetinius šaudmenis.⁶ Šis kasetinių šaudmenų panaudojimo atvejis ypatingai svarbus dėl kelių priežasčių. Pirmia, kasetiniai šaudmenys buvo panaudoti praėjus tik trimis mėnesiams po to, kai buvo priimta Konvencija dėl kasetinių šaudmenų, antra, abi konflikto šalys neigė naudojusios kasetinius šaudmenis ir viešai kaltino viena kitą, trečia, šiame konflikte kasetiniai šaudmenys buvo ypatingai gausiai naudoti apgyvendintose teritorijose arba šalia jų. Taigi, vieni iš didžiausių tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimų šiame kare kilo dėl kasetinių šaudmenų panaudojimo, dėl to šiame darbe analizuojant kasetinių šaudmenų keliamas problemas didelis dėmesys bus skiriamas šio kasetinių šaudmenų panaudojimo atvejo analizei.

Grėsmė civiliams nukentėti nuo kasetinių šaudmenų ypatingai išauga, kai valstybės, naudodamos šį ginklą, nesilaiko tarptautinės humanitarinės teisės keliamų reikalavimų ir kasetinius šaudmenis naudoja apgyvendintose teritorijose arba šalia jų. Darbo aktualumas pasireiškia būtinybe nustatyti tarptautinės humanitarinės teisės ribojimus, taikomus naudojant kasetinius šaudmenis, bei aptarti naujus teisinius instrumentus sukurtus, siekiant uždrausti šio ginklo naudojimą.

Pabrėžtina, kad ši tema yra aktuali ir Lietuvai, nors Lietuva neturi kasetinių šaudmenų, tačiau jie gali būti naudojami bendrose NATO narių karinėse operacijose. Lietuva yra pasirašiusi ir ketina ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų, taigi, Lietuvos atžvilgiu svarbu nustatyti leidžiamo dalyvavimo bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos šalimis ribas.

Temos ištyrimo lygis. Kasetinių šaudmenų keliamos grėsmės civiliams tyrimui užsienio šalių mokslininkai skiria nemažai dėmesio. Deja, negalima pasakyti, jog tokio paties susidomėjimo ši tema būtų sulaukusi Lietuvoje. Kasetinius šaudmenis Lietuvos mokslininkai tik bendrai pamini, nagrinėdami kariavimo priemonių ir metodų teisinio ribojimo klausimus, tačiau pačių kasetinių šaudmenų keliamų problemų ir jiems taikomo teisinio reglamentavimo nenagrinėja. Todėl darbe daugiausiai bus remiamasi užsienio autorių (Alley R., Baroud R., Borrie J., Cavet R., Bryant K., Docherty B., Goose S., Hiznay M., Henckaerts J. M., Doswald-Beck L., Hiznay M., Lacey C. M. O., Maresca L., McGrath R., Wiebe V., Putrich G. S. ir kt.) darbais, kuriuose yra nagrinėjama kasetinių šaudmenų keliamos žalos civiliams apimtis bei teisinio reguliavimo problematika.

---

⁵ Žiūrėti: Buchanan J., Gogia G., Lokshina T. and others *Up In Flames Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia*. New York: Human Right Watch, 2009. Amnesty International *Civilians in the Line of Fire: the Georgia – Russia Conflict*. London: Amnesty International Publications, 2008. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report. Volume II, 2009.

⁶ Docherty B. *A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008*. New York: Human Rights Watch, 2009. P.1

Darbe taip pat bus analizuojami tarptautinės teisės aktai, kurie vienaip ar kitaip yra susiję su darbo tema: 1949 m. Ženevos konvencijos dėl karo aukų apsaugos ir šių konvencijų papildomi protokolai, 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo ir 2003 m. jos protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas). Detaliai analizuojama 2008 m. Konvencija dėl kasetinių šaudmenų.

Darbe taip pat bus plačiai naudojamos tarptautinių nevyriausybinų organizacijų (Human Right Watch, Handicap International, Landmine Action, Landmine and Cluster Munition Monitor ir kt.) pateiktomis ataskaitomis bei jų tinklapiuose pateikta informacija ir tarptautinių teismų praktika.

Darbo objektas – Kasetinių šaudmenų keliamą grėsmę civiliams bei kasetinių šaudmenų reglamentavimas tarptautinėje humanitarinėje teisėje.

Darbo dalykas – Tarptautinės humanitarinės teisės aktai, įtvirtinantys principus, draudžiančius naudoti ginklus arba ribojančius ginklų, kurie gali padaryti didelę žalą, sukelti bereikalingas kančias ar veikia nesirinktinai, naudojimą; valstybės institucijų, tarptautinių organizacijų, tarptautinių nevyriausybinų organizacijų poziciją šiais klausimais išreiškiantys dokumentai ir praktika.

Darbo tikslas – Per P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo ir kitų konfliktų prizmę atskleisti kasetinių šaudmenų naudojimo mastą ginkluotuose konfliktuose, jų keliamą žalą civiliams ir aptarti paprotinės tarptautinės teisės bei Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų nuostatas, taikomas jų atžvilgiu.

Darbo uždaviniai:

1. Apibrėžti kasetinių šaudmenų technines savybes, keliančias didžiausią grėsmę civiliams.
2. Nustatyti kasetinių šaudmenų panaudojimo ginkluotuose konfliktuose mastą.
3. Nustatyti tarptautinės humanitarinės teisės principus, kurie gali būti taikomi kasetinių šaudmenų atžvilgiu.
4. Išsiaiškinti, ar už kasetinių šaudmenų naudojimą gali kilti baudžiamoji atsakomybė.
5. Įvertinti Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų nuostatas bei jos taikymo apimtį.
6. Nustatyti, ar Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų nuostatos leidžia karinį bendradarbiavimą su ne konvencijos dalyvėmis.
7. Aptarti Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų problematiką.

8. Atskleisti Lietuvos Respublikos taikomą politiką kasetinių šaudmenų atžvilgiu.

Darbe naudojami metodai:

Mokslinės literatūros analizė – taikytas studijuojant su darbo tema susijusią literatūrą, mokslininkų požiūriams tyrimo klausimais išsiaiškinti bei įvertinti.

Sisteminės analizės metodas – naudojamas siekiant atskleisti kasetiniams šaudmenims taikomas tarptautinės humanitarinės teisės nuostatas bei jų probleminius aspektus.

Dokumentų analizė – taikytas išsiaiškinti tarptautinės teisės aktų nuostatoms bei analizuojant tarptautinių teismų praktiką.

Lyginamasis metodas – naudotas lyginant ginkluotuose konfliktuose panaudotų kasetinių šaudmenų mastą, padarytus tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, taip pat lyginant valstybių pozicijas kasetinių šaudmenų uždraudimo klausimais.

Apibendrinimo metodas – taikytas nustatant dėsningumus, naudotos literatūros apibendrinimui, galutinių atlikto tyrimo išvadų padarymui.

PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SANTRAUPOS

CCW – 1980 m. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti pernelyg žalojantys arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo (Convention on Conventional Weapons).

ES – Europos Sąjunga.

HRW – Tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija „Human Rights Watch“.

IIFMCG – Tarptautinė nepriklausoma konflikto Gruzijoje tyrimo misija (Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia).

JAV – Jungtinės Amerikos Valstijos.

JT – Jungtinės tautos.

KŠ – Kasetinis šaudmuo.

KŠ konvencija – Konvencija dėl kasetinių šaudmenų.

NATO – Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacija (North Atlantic Treaty Organization).

NVO – Nevyriausybinės organizacijos.

P. Osetija – Pietų Osetija.

Romos statutas – 1998 m. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas.

THT – tarptautinė humanitarinė teisė.

V protokolas – Jungtinių Tautų 1980 metų konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo (CCW) 2003 m. protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų.

PAGRINDINĖS DARBE VARTOJAMOS SĄVOKOS

Auka – Pagal Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų 5 str. tai asmuo, kuris žuvo, patyrė fizinį arba psichologinį sužalojimą, arba patyrė ekonominių nuostolių, socialinį pažeminimą ar kitaip buvo pablogintas svarbiausių jo teisių įgyvendinimas dėl KŠ naudojimo.

Šaudmuo – sudedamoji ginkluotės dalis tiesiogiai žmonėms kauti, technikai ir įtvirtinimams naikinti, specialiosioms užduotims atlikti – apšviesti, dūmyti, agitacinei medžiagai mėtyti ir kt. Δ yra: artilerijos sviedinys ir mina, reaktyvinis sviedinys, raketos ir torpedos kovinė dalis, šaulių ginklų šovinys, granata, aviacinė bomba, sprogstamasis užtaisas, dūmadėžė ir kt.⁷

Kasetinis šaudmuo – pagal Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų 2 str. tai įprastinis šaudmuo, skirtas sprogstamiesiems antriniam šaudmenims, iš kurių kiekvienas sveria mažiau nei 20 kg, išmėtyti ar paskleisti ir sudarytas iš šių antrinių šaudmenų.

Kasetinio šaudmens vienetas – tai antrinis šaudmuo, atsiskiriantis nuo pagrindinio šaudmens po šūvio (raketos leidimo, bombos išmetimo), sveriantis mažiau nei 20 kg.

Konvencija dėl kasetinių šaudmenų – tarptautinė konvencija, draudžianti kasetinių šaudmenų naudojimą, gamybą, kaupimą ir pervežimą. Priimta 2008 gegužės 30 d., įsigaliojo 2010 rugpjūčio 1 d.

Nesprogęs kasetinio šaudmens vienetas – kasetinio šaudmens vienetas, kuris buvo paleistas arba iššautas iš kasetinio šaudmens ir užtaisytas ar nustatytas taip, kad sprogtų, tačiau nesprogo.

Oslo procesas – diplomatinis procesas, vykęs 2006-2008 m., kuriuo buvo priimta Konvencija dėl kasetinių šaudmenų.

Tarptautinė nepriklausoma konflikto Gruzijoje tyrimo misija – įsteigta Europos Sąjungos Tarybos 2008 m. gruodžio 2 d. sprendimu Nr. 2008/901/CFSP. Ši misija yra pirma tokio pobūdžio misija, įsteigta Europos Sąjungos iniciatyva (Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia).

Handicap International – Tarptautinė nevyriausybinė žmogaus teisių gynimo organizacija, ypatingą dėmesį skirianti neįgaliųjų teisėms bei kovai su priešpėstinėmis minomis ir kasetiniais šaudmenimis.

---

⁷ Čiočys P. A., Janukevičius J., Jasiulionis E. ir kt. Enciklopedinis karybos žodynas. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008. P. 581

1. KASETINIAI ŠAUDMENYS – BENDRA CHARAKTERISTIKA

Kasetinių šaudmenų (toliau – KŠ) įvairovė yra didelė, juos gamino arba vis dar tebegamina 33 valstybės ir šiuo metu yra suskaičiuojamos daugiau kaip 208 KŠ rūšys. Būtent dėl rūšių gausos, prieš aptariant KŠ sąvoką, trumpai apžvelgiamos visiems KŠ būdingos konstrukcinės savybės. Visi kasetiniai šaudmenys susideda iš konteinerio ir mažesnių šaudmenų (toliau – KŠ vienetas) jo viduje. KŠ konteineriai gali būti bombos, skirtos paleidimui iš lėktuvų, raketos, tiek paleidžiamos iš oro, tiek nuo žemės, artilerijos sviediniai ir kitokių konstrukcijų konteineriai, kurie gali nešti KŠ vienetus tam tikrą atstumą. Taip pat konteinerio funkcijas gali atlikti ir daugkartinio naudojimo įtaisai, kurie yra tvirtinami prie lėktuvo ir gali būti pripildyti KŠ vienetais. KŠ konteineriai pagaminti taip, kad jų korpusai būdami ore atsidaro ir KŠ vienetai paleidžiami atakuojamajame plote. KŠ konteineriai gali būti užpildyti nuo 10 iki kelių šimtų įvairių KŠ vienetais.

KŠ vienetai būna įvairių formų ir spalvų.⁸ Tai maži sprogmenys – daugelio KŠ vienetais dydis nesiekia net 20 cm. Pagal sprogstamąsias savybes išskiriamos 3 pagrindinės KŠ vienetais rūšys:

- priešpėstinis (angl. *Anti-personnel*) – tai skeveldrinis sprogmuo, panašaus veikimo kaip kovinė granata;
- prieštankinis (angl. *Anti-tank/anti-materiel*) – KŠ vienetas, skirtas sunaikinti šarvuotas transporto priemones, jose esančius asmenis bei gabenamą amuniciją;
- bendro poveikio KŠ vienetas (angl. *Combined Effects Munition*), kuris sujungia priešpėstiniams ir prieštankiniams KŠ vienetais būdingas savybes.⁹

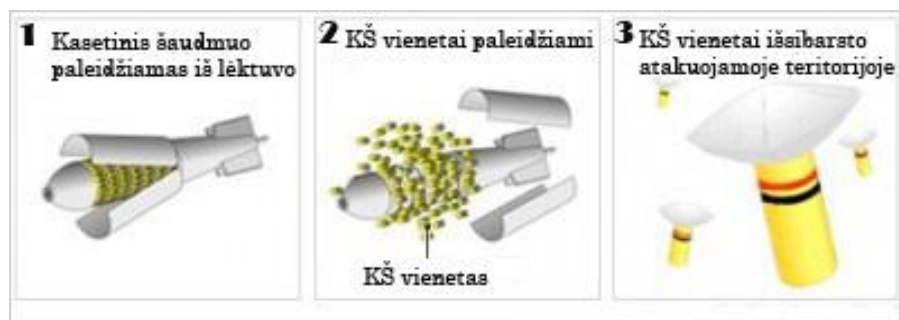
KŠ vienetais sproginimo jėga yra labai didelė – priklausomai nuo rūšies, sproges vienas KŠ vienetas gali nužudyti asmenį, esantį net už 100 m.

KŠ šiame darbe laikysime įprastinį šaudmenį, kurį sudaro dešimtys ar šimtai mažesnių šaudmenų – KŠ vienetais. Kai šaudmuo yra iššaukiamas nuo žemės ar paleidžiamas iš oro, jo korpusas atsidaro ir jame esantys KŠ vienetais pabyra dideliame plote, kaip pavaizduota žemiau pateiktame paveikslėlyje.

---

⁸ Priedas Nr. 1. Kasetinių šaudmenų vienetais pavyzdžiai. P. 71

⁹ McGrath R. Cluster bombs: The military effectiveness and impact on civilians of cluster munitions // UK Working Group on Landmines, 2000. P. 5

1 pav. Kasetinio šaudmens veikimas¹⁰

KŠ nėra tikslūs ar kontroliuojami ir gali išsisklaidyti net dešimčių hektarų plote. Viena didžiausių KŠ problemų yra ta, kad ne visi KŠ vienetai pasiekę taikinį žemėje detonuoja. Europos Parlamento atstovai teigia, kad KŠ „palieka gilius randus šalies veide, kenkia ekonominiam vystymuisi ir neleidžia grįžti pabėgėliams.“¹¹ Taigi, KŠ yra itin pavojingi šaudmenys, kurių naudojimas kelia ypatingai didelę grėsmę civiliams asmenims.

1.1 Kasetinių šaudmenų techninės savybės, keliančios pavojų civiliams

KŠ – universalus, plataus spektro ginklas, skirtas „užminuoti“ (padengti KŠ vienetais) didelę dalį teritorijos. Būtent dėl plataus veikimo teritorijoje KŠ yra ypatingai vertinami kariškių. KŠ gali susprogdinti didelius taikinius, tokius kaip karinės bazės, oro uostai, taip pat šie šaudmenys naudojami judančių taikinių, tokių kaip tankų ar karinių pajėgų, naikinimui. Kitas KŠ karinis privalumas, kad šie šaudmenys yra daugiafunkciniai, tai yra jie visada gali būti nukreipti tiek prieš žmones, tiek prieš karinius objektus. Taip pat šis ginklas yra gana pigus, pavyzdžiui, JAV naudojamų KŠ vieneto BLU 97/B kaina yra apie 60 JAV dolerių.¹² Žinoma, KŠ kariniai privalumai neturėtų nusverti jų daromos žalos civiliams asmenims, nes visa, kas yra laikoma KŠ didžiausiais kariniais privalumais, kelia grėsmę civilių asmenų saugumui. Didžiausią pavojų civiliams asmenims kelia šios KŠ savybės: platus ir nekontroliuojamas KŠ vienetų išsibarstymas teritorijoje, platus jų veikimo spindulys, uždelstas veikimas ir ilgaamžiškumas.

¹⁰ Handicap International // http://www.handicap-international.org.uk/what_we_do/landmines_cluster_munitions/cluster_munitions/cm_howtheywork, prisijungimo laikas: 2010-10-15.

¹¹ Europos Parlamentas, Parlamentas ragina nedelsiant uždrausti kasetines bombas // <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20081114STO42065>, prisijungimo laikas: 2010-01-17.

¹² McGrath R. Cluster bombs: The military effectiveness and impact on civilians of cluster munitions. London: UK Working Group on Landmines, 2000. P. 5

Platus ir nekontroliuojamas KŠ vienetų išsibarstymas teritorijoje

KŠ naudojimas, lyginant su kitais ginklais, visuomet sukelia didesnę žalą civiliams asmenims, dėl jų netikslumo ir plataus spektro veikimo. Nors daugelis ekspertų sutinka, kad, priešingai nei priešpėstinės minos, kasetiniai šaudmenys nėra iš prigimties neatrankinio veikimo, tačiau jų konstrukcinės savybės lemia platų išsibarstymą teritorijoje, dėl to gali būti sunku nukreipti KŠ į numatytą taikinį.¹³ Handicap International duomenimis, priklausomai nuo vėjo ir aukščio, iš kurio KŠ paleistas, bei nuo jo tipo,¹⁴ šaudmuo gali kelis ar net keliasdešimt kilometrų skrieti savaime iki KŠ vienetai išsibarstys. Išsibarstę KŠ vienetai gali padengti 80 kvadratinių kilometrų teritoriją.¹⁵

Paskutiniai KŠ panaudojimo atvejai atskleidžia, kad KŠ yra dažniau iššaujami nuo žemės (naudojant specialias raketų paleidimo sistemas) nei paleidžiami iš lėktuvų. KŠ iššauti nuo žemės yra pigiau, efektyviau, greičiau ir ne taip rizikinga, kaip lėktuvui skristi virš kovos lauko. Pavyzdžiui, Didžioji Britanija atakos Basroje (Irakas) metu 30 km nuo taikinių atstumu nuo žemės iššovė 2 tūkstančius L20 tipo KŠ, sudarytų iš 98 tūkstančių M85s tipo KŠ vienetų, tos pačios atakos metu iš lėktuvų buvo paleista tik 66 BL755 tipo KŠ, sudarytų iš beveik 10 tūkstančių KŠ vienetų.¹⁶ JAV naudojama sudėtinio paleidimo raketinė sistema (angl. *Multiple Launch Rocket System*, toliau – MLRS)¹⁷ gali nešti 12 kovinių raketų, kurios sudarytos iš 7728 M77 tipo KŠ vienetų, šie KŠ vienetai gali išsibarstyti 120-250 tūkstančių kvadratinių metrų teritorijoje.¹⁸ Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos konflikto metu Gruzija naudojo GRADLAR 160 sudėtinio paleidimo raketinę sistemą, skirtą Mk-4S tipo raketoms, kurių kiekviena susideda iš 104 M85s tipo KŠ vienetų ir gali nuskrieti iki 45 kilometrų. 1995 m. Zagrebo atakų metu naudotos M87 Orkan tipo raketos, kurios gali būti iššaukiamos 50 km atstumu nuo taikinio ir išbarstyti KŠ vienetus 2 hektarų plote, paleidžiamos iš MLRS sistemos. Pažymėtina, kad Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai Milan Martić byloje šias raketas pripažino neatrankinio veikimo ginklu, kuris neturėtų būti naudojamas apgyvendintose arba šalia apgyvendintų teritorijų.¹⁹ Pavyzdžiai rodo, kad daugelis KŠ veikia neatrinktinai ir tikėtina, kad

¹³ Borrie J., Cavet R. The humanitarian effects of cluster munitions: why should we worry? // Disarmament Forum, No. 4, 2006. P. 6-7

¹⁴ Kalbama apie iš lėktuvų paleidžiamus kasetinius šaudmenis.

¹⁵ Handicap International, How do they work? A cluster munition strike explained // http://www.handicapinternational.org.uk/what_we_do/landmines_cluster_munitions/cluster_munitions/cm_howthey_work, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

¹⁶ Bryant K. Cluster munitions and their submunition – a personal view // Disarmament forum No 4, 2006. P. 46

¹⁷ Raketos paleidžiamos iš specialaus įrenginio nuo žemės.

¹⁸ Convention on Conventional Weapons Group of Governmental Experts on the Explosive Remnants of War, a Global Overview of Explosive Submunitions: Memorandum to CCW Delegates. New York: Human Rights Watch, 2002. P. 1

¹⁹ Prosecutor v. Milan Martić (Judgment), IT-95-11-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 12 June 2007 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/469de5652.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

atakoms naudojant šį ginklą prieš karinį objektą, pavyzdžiui, esantį už 30 kilometrų, gali „nepavykti“ pataikyti, tokiu atveju KŠ vienetai gali išsibarstyti ir sprogti civilių gyvenamosiose teritorijose. Kasetinių šaudmenų naudojimo praktika rodo, kad jie dažniausiai yra naudojami netoli civilinių objektų, apšaudant judančius taikinius, o kartais atlieka net „kovos ugnies“ vaidmenį.²⁰ Neatsargus ir neproporcingas KŠ naudojimas padidina galimą jų keliamą riziką civiliams asmenims. Taigi, KŠ dėl savo neatrankinio veikimo, chaotiško ir plataus pasiskirstymo, netikslumo ir nepatikimumo yra pavojingi civiliams asmenims tiek jų naudojimo metu, tiek konfliktui pasibaigus.

Platus KŠ veikimo spindulys

Kita KŠ problema yra ta, kad šis šaudmuo yra tiesiog sukurtas žudyti. Kiekvieno KŠ vieneto viduje yra keli šimtai metalo skeveldrų, kurios sproginimo metu gali nulėkti 100 ar daugiau metrų ir sužaloti ar netgi užmušti žmogų. Pasak David Cronin, skeveldros lekia naikindamos ir žalodamos viską savo kelyje, palikdamos tik kruviną netvarką aplink.²¹

Pavyzdžiui, JAV Afganistane naudojo KŠ CBU-87, sudarytus iš 202 KŠ vienetų BLU-97, sprogdami šie KŠ vienetai gali užmušti asmenis, esančius 50 metrų spinduliu, ir sužaloti esančiuosius 100 metrų spinduliu.²² Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos konflikte Rusija naudojo 9N210 KŠ vienetus, sudarytus iš 370 metalo skeveldrų;²³ kai toks KŠ vienetas sprogsta, jame esančios metalo skeveldros išsilaksto į visas puses dideliu greičiu. Šio konflikto metu Rusijos pajėgos atakavo Gorio miestą, po atakų rastas visas kvartalas (300 – 500 metrų pločio), nusėtas tokio tipo metalo skeveldromis.²⁴ Nors pats KŠ vienetas ir nebuvo rastas, tačiau tokių skeveldrų liekanos įrodo, kad čia sprogo toks arba panašus KŠ vienetas. Taigi tokie šaudmenys plačiai ir chaotiškai pasklinda atakuojamoje erdvėje, ir netgi vieno KŠ vieneto sproginimo spindulys yra toks platus, kad gali sukelti didžiulę žalą civiliams.

Uždelstas veikimas ir ilgaamžiškumas

Kaip minėta anksčiau, nuo 5 iki 30 procentų KŠ sudarančių vienetų iškart nesprogsta, jie, likę gulėti atakuotose teritorijose, dažnai sprogsta tik tuomet, kai juos kas nors užmina arba

---

²⁰ Borrie J., Cavet R. The humanitarian effects of cluster munitions: why should we worry? // Disarmament Forum, No. 4, 2006. P. 6-7

²¹ Cronin D. U.S. Resisting Ban on Cluster Bombs, Brussels, 2007 // http://www.thewe.cc/weplanet/news/armed_force/terror_states/cluster_bombs_killing_injuring.htm, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

²² Herold M. W. Above the Law and Below Morality: Data on 11 Weeks of US Cluster-Bombing of Afghanistan // Cursor, 2002 // <http://cursor.org/stories/abovethelaw.htm>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

²³ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 25

²⁴ Ibid. P. 42

pakelia. KŠ sudaro didelį kiekį nuo karo likusios nesprogusios ginkluotės, užsilikę sprogsmenys gali kelti grėsmę ne vienerius metus.

Jau minėtų JAV naudojamų KŠ vienetų M77 patikimumas, pasak JAV gynybos departamento, yra 85 procentai: jei, naudojant sudėtinio paleidimo sistemą, paleidžiami 7728 KŠ vienetai, iš jų, tikėtina, iškart nesprogs 1236 KŠ vienetai.²⁵ Didžiosios Britanijos atakos Basroje metu ir Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos kariniame konflikte naudoti M85s tipo KŠ vienetai. Šie KŠ vienetai būna dviejų rūšių: turintys savaiminio susinaikinimo mechanizmą (jų patikimumas 90 procentų) ir be savaiminio susinaikinimo mechanizmo (jų patikimumas ypatingai mažas). Human Right Watch (toliau – HRW) atlikto tyrimo metu Gruzijoje buvo rasti M85s tipo KŠ vienetai, neturintys savaiminio susinaikinimo mechanizmo, nors Gruzijos atsakingos institucijos ir teigė, kad buvo naudojami tik KŠ vienetai su savaiminio susinaikinimo mechanizmu.²⁶ HRW pateikti įrodymai byloja ką kita: jei vis dėlto laikysime, kad buvo naudojami KŠ vienetai su savaiminio susinaikinimo sistema, vis tiek po kiekvienos iššautos raketos, kurioje yra 104 KŠ vienetai, lieka 10, o, tikėtina, ir žymiai daugiau nesprogusių KŠ vienetų. Šiame kare taip pat naudoti ir 9N210 tipo KŠ vienetai, kurių patikimumas tik 65 procentai – paleidus vieną raketą, kuri gali nešti apie 30 šių KŠ vienetų, vėlgi nesprogs apie 10 KŠ vienetų.

Daugelis valstybių iki šiol vis dar naudoja KŠ be savaiminio susinaikinimo mechanizmų. Gayle S. Putrich teigia, kad kasetiniai šaudmenys be savaiminio susinaikinimo mechanizmų kelia ypatingą susirūpinimą, nes jie išlieka pavojingi dešimtmečius, keldami potencialią grėsmę civiliams. Kai kurios valstybės vysto „protingų“ ginklų gamybą – atsiranda didesnė pasiūla patikimesnių ginklų su savaiminio susinaikinimo mechanizmais, taip mažinama rizika, kurią galėtų sukelti kasetinių šaudmenų likučiai.²⁷ Vis dėlto ekspertai pažymi, kad savaiminio susinaikinimo mechanizmai sumažina, tačiau visiškai nepanaikina, kasetinių šaudmenų uždelsto veikimo problemas. Vienintelis „protingų“ kasetinių šaudmenų privalumas išnyksta, kai vienoje teritorijoje naudojami ir turintys savaiminio susinaikinimo mechanizmą, ir neturintys jo kasetiniai šaudmenys. Tokios valstybės kaip Rusija, Kinija, Šiaurės Korėja tvirtina, kad joms yra neįmanoma įdiegti savaiminio susinaikinimo mechanizmų visiems turimiems kasetinių šaudmenų vienetais.²⁸ Kevin Bryant mano, kad KŠ vienetų patobulinimai nepanaikina

---

²⁵ Convention on Conventional Weapons Group of Governmental Experts on the Explosive Remnants of War, a Global Overview of Explosive Submunitions: Memorandum to CCW Delegates. New York: Human Rights Watch, 2002. P. 1

²⁶ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 26

²⁷ Putrich G. S. Cluster-Bomb Ban Exempts Some Smart Munitions // Defense News, June 2, 2008. P. 4

²⁸ Hiznay M. Operational and Technical Aspects of Cluster Munitions, view // Disarmament forum No 4, 2006. P.

jų keliamos grėsmės, nes KŠ savaiminio susinaikinimo mechanizmo veikimas gali būti pažeistas netinkamai laikant ar naudojant KŠ vienetus.²⁹

KŠ vienetai, kurie iškart nedetonuoja, pradeda veikti kaip priešpėstinės minos ir gali sprogti bet kada juos užkliudžius. Kaip konstatuoja John Borrie ir Rosy Cave, kasetinių šaudmenų vienetai yra žymiai pavojingesni nei priešpėstinės minos. Jie taip pat pabrėžia, kad, Afganistano, Kosovo ir kiti pavyzdžiai įrodo esant žymiai didesnę tikimybę žūti nuo kasetinio šaudmens vieneto nei nuo priešpėstinės minos. Taip yra dėl to, kad, skirtingai nuo priešpėstinių minų, kasetiniai šaudmenys yra sukurti žudyti atakos metu. Dėl didesnės kasetinio šaudmens vieneto sprogstamosios galios, lyginant su priešpėstinėmis minomis, ir dėl kasetinio šaudmens vieneta sudarančių metalinių skeveldrų sprogimo momentu gali nukentėti žymiai didesnis skaičius žmonių nei sprogius priešpėstinei minai. Taip pat Tarptautinio raudonojo kryžiaus komiteto (toliau – ICRC) tyrimas atskleidė, kad nuo kasetinių šaudmenų Kosove nukentėjo 4,9 karto daugiau vaikų iki 14 metų nei nuo priešpėstinių minų. ICRC pastebi, kad taip galėjo atsitikti dėl to, jog kasetinių šaudmenų vienetai dažnai būna labai ryškiai nudažyti.³⁰ Būtent KŠ vieneta spalvingumas atkreipia vaikų dėmesį ir šie nukenčia juos palaikę žaislais, kaip atskleidžia sukrečiantis Afganistano pavyzdys, kur nuo KŠ žuvo 30 vaikų, ir buvo sužaloti 25. Afganistane nemažai vaikų nukentėjo ir dėl to, kad KŠ vienetus palaikė amerikiečių ir britų karių dalijamais būtiniausios humanitarinės pagalbos paketais, nes jie, kaip ir KŠ vienetai, buvo nudažyti ryškiai geltonai.^{31, 32}

Kaip jau minėta, KŠ vienetai gali kelti grėsmę ne vienerius metus: pavyzdžiui, vis dar pasitaiko 1960 – 1970 Vietnamo karo metu naudotų KŠ vieneta aukų – 2008 m. dėl nuo karo likusių sprogių (įskaitant KŠ) Vietname nukentėjo 90 civilių, 2009 m. užfiksuotos 32 aukos.³³ Tai įrodo, jog net prieš daugiau kaip keturiasdešimt metų naudoti KŠ vis dar kelia pavojų. Taigi tikrieji KŠ aukų mastai yra nežinomi, nes su kiekviena diena nukentėjusių vis daugėja, ir tai tęsis tol, kol nebus išvalytos visos užterštos teritorijos ir kol visos šalys neprisijungs prie konvencijos, draudžiančios kasetinių šaudmenų naudojimą.

---

²⁹ Bryant K. Cluster munitions and their submunitions – a personal view // Disarmament forum No 4, 2006. P. 48

³⁰ Borrie J., Cave R. The humanitarian effects of cluster munitions: why should we worry? // Disarmament Forum, 2006. P. 6-7

³¹ Herold M. W. Above the Law and Below Morality: Data on 11 Weeks of US Cluster-Bombing of Afghanistan // Cursor, 2002 // <http://cursor.org/stories/abovethelaw.htm>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

³² Priedas NR. 2. Kasetinio šaudmens vienetas ir humanitarinės pagalbos paketas. P. 72

³³ Vietnam: Casualties and Victim Assistance // Landmine Monitor Report, 2009 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/474, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

1.2 Kasetinių šaudmenų naudojimo ginkluotuose konfliktuose trumpa apžvalga

KŠ naudojimo ginkluotuose konfliktuose istorija jau gana ilga: kaip buvo minėta anksčiau, pirmą kartą šis ginklas buvo panaudotas Antrajame pasauliniame kare – Sovietų Sąjungos ir Vokietijos pajėgų. Praeito amžiaus šeštajame – septintajame dešimtmėčiuose paplito šio ginklo naudojimas, nuo to laiko nustatyti daugiau kaip 35 KŠ panaudojimo atvejai – 33 valstybėse ir ginčytinose teritorijose.^{34, 35} Šio darbo prieduose pateikiama konfliktų, kuriuose buvo naudojami KŠ, lentelė.³⁶

Kiekviename ginkluotame konflikte KŠ panaudojimo mastas skyrėsi. Plačiausiai ir ilgiausiai KŠ buvo naudoti JAV pajėgų 1965 – 1975 m. Vietnamo karo metu (Vietnamo, Laoso LDR ir Kambodžos teritorijose). Pavyzdžiui, Laoso LDR teritorijoje buvo numesta daugiau kaip 260 milijonų KŠ vienetų, iš jų apie 80 milijonų KŠ vienetų nesprogo.³⁷ Nesprogę KŠ vienetai sąlygojo tūkstančius civilių aukų: Laose buvo užfiksuota apie 50 tūkstančių nuo karo likusių sprogmenų aukų, tarp jų – didelė dalis nukentėjusiųjų nuo KŠ.³⁸ Po šio karo likę KŠ vienetai grėsmę civiliams kelia iki šiol, pavyzdžiui Laose 2009 metais, nuo likusių po karo sprogmenų (tarp jų ir KŠ) nukentėjo 134 civiliai, iš jų 43 žuvo.³⁹

Nors nėra tikslių duomenų, tačiau manoma, kad Sovietų Sąjunga KŠ plačiai naudojo Afganistane 1979 – 1989 m.⁴⁰ JAV pajėgų KŠ naudoti ir Afganistane 2001 – 2002 m., šio konflikto metu ypatingą susirūpinimą kėlė BLU97s tipo KŠ vienetų, kurie buvo tos pačios spalvos (geltoni) bei panašaus dydžio kaip tuo pat metu JAV ir Didžiosios Britanijos dalijami humanitarinės pagalbos paketai, naudojimas.⁴¹ Afganistane nuo 1980 iki 2006 metų užfiksuotos 707 KŠ aukos.⁴² Neoficialiomis žiniomis, JAV pajėgos KŠ Afganistane naudoja ir šiuo metu.

JAV, Prancūzija ir Didžioji Britanija 1991 metais Persijos įlankos karo metu panaudojo apie 61 tūkstantį KŠ, kurie buvo sudaryti iš daugiau kaip 20 milijonų KŠ vienetų; papildomai

³⁴ Afganistane, Albanijoje, Angoloje, Azerbaidžane, Bosnijoje ir Hercegovinoje, Čade, Eritrėjoje, Etiopijoje, Gruzijoje, Grenadoje, Irake, Izraelyje, Kambodžoje, Kongo Demokratinė Respublikoje, Kroatijoje, Kuveite, Laoso LDR, Libane, Juodkalnijoje, Saudo Arabijoje, Serbijoje, Siera Leonėje, Sudane, Sirijoje, Tadžikistane, Ugandoje, Vietname, Zambijoje, taip pat: Čėčenijoje, Folklando salose, Malvine, Kosove, Kalnų Karabache ir Vakarų Sacharoje.

³⁵ Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 13-14

³⁶ Priedas Nr. 3. Kasetinių šaudmenų panaudojimas ginkluotuose konfliktuose. P. 73

³⁷ United Nations Development Programme, Lao PDR The Safe Path, South East Asia Regional Conference on the Convention on Cluster Munitions // <http://www.undplao.org>, prisijungimo laikas: 2010-09-25.

³⁸ Lao PDR: Casualties and Victim Assistance // Landmine Monitor Report, 2009 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/519, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

³⁹ Harrison K., Hiznay M., Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 15

⁴⁰ Ibid. P. 15

⁴¹ Human Rights Watch, 2001, Cluster Bombs in Afghanistan: A Human Rights Watch Backgrounder // www.hrw.org/backgrounder/arms/cluster-bck1031.htm, prisijungimo laikas: 2010-10-15.

⁴² Circle of Impact: The Fatal Footprint of Cluster Munitions on People and Communities. Brussels: Handicap International, 2007. P. 95

pajėgos panaudojo dar 30 milijonų patobulintų dvigubos paskirties KŠ vienetų. Dėl itin plataus KŠ panaudojimo šiame konflikte žuvo 1600 civilių, dar 2500 buvo sužeisti.⁴³

1999 m. NATO pajėgos per 4 mėnesius buvusios Jugoslavijos teritorijoje numetė daugiau nei 1765 KŠ, kuriuos sudarė apie 295 tūkstančiai KŠ vienetų. Nors buvo imtasi atsargumo priemonių atakų metu ir po jų, siekiant sumažinti KŠ civiliams keliamą žalą, tačiau aukų nebuvo išvengta: nuo KŠ nukentėjo daugiau kaip 240 civilių.⁴⁴

2003 metais Irake JAV ir Didžiosios Britanijos ginkluotosios pajėgos panaudojo apie 13 tūkstančių KŠ, kuriuos sudarė nuo 1,8 iki 2 milijonų KŠ vienetų.⁴⁵ Tais metais Irake kasetiniai šaudmenys pareikalavo daugiau civilių gyventojų gyvybių nei bet kokie kiti ginklai.

Labai plačiai KŠ buvo naudoti 2006 m. Libane, Hezbollah ir Izraelio susirėmime. Vos per kelias dienas Izraelis Pietų Libano teritorijoje numetė daugiau kaip 4 milijonus KŠ vienetų.⁴⁶ Ši situacija atskleidė, kad KŠ yra prieinami ir separatistinėms grupuotėms – Hezbollah taip pat atakavo Izraelio teritoriją šiuo ginklu. KŠ panaudojimo mastas šiame konflikte yra didžiausias per pastarąjį dešimtmetį.

Vienas naujausių KŠ panaudojimo atvejų – 2008 metų Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos ginkluotas konfliktas. Šiame kariniame konflikte tiek Rusija, tiek Gruzija naudojo KŠ netoli apgyvendintų teritorijų ir dėl to nukentėjo daugiau nei 70 civilių (16 žuvo, 54 sužeisti), KŠ vienetais užteršta 15 milijonų kvadratinių metrų teritorija.⁴⁷

1.2.1 Tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimai naudojant kasetinius šaudmenis Pietų Osetijos / Rusijos – Gruzijos kare

Nors KŠ panaudojimo mastas ir aukų skaičius, lyginant su kitais konfliktais (Libano 2006 m., Irako 2003 m.), nebuvo itin didelis, tačiau šis KŠ panaudojimo atvejis ypatingai svarbus dėl keleto priežasčių.

Pirma, KŠ buvo panaudoti praėjus tik trimis mėnesiams (2008 m. gegužę) po to, kai 107 valstybės oficialiai priėmė Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų, draudžiančią bet kokių šių ginklų panaudojimą.

---

⁴³ Fellow S., Docherty B. *Fatally Flawed: Cluster Bombs and Their Use by the United States in Afghanistan*. New York: Human Rights Watch, 2002. P. 40

⁴⁴ Docherty B. *Meeting the Challenge Protecting Civilians through the Convention on Cluster Munitions*. New York: Human Rights Watch, 2010. P.104

⁴⁵ Garlasco M. E., Docherty B. *Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq*. New York: Human Right Watch, 2003. P. 80

⁴⁶ Goose S., Docherty B., Garlasco M. *Flooding South Lebanon: Israel's Use of Cluster Munitions in Lebanon in July and August 2006*. New York: Human Right Watch, 2008. P. 1

⁴⁷ Docherty B. *A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008*. New York: Human Rights Watch, 2009. P.1

Antra, abi konflikto šalys neigė naudojusios KŠ ir viešai kaltino viena kitą. Įrodžius, kad Rusija naudojo KŠ, Gruzija viešai kaltino pastarąją dėl šių ginklų panaudojimo ir tuomet dar neprisipažino pati naudojusi KŠ. 2008 rugpjūčio 15 d. oficialiame Gruzijos užsienio reikalų ministerijos pareiškime, ministras Grigol Vashadze teigia, kad kasetinių šaudmenų naudojimas prieš civilius yra ypatingai „ciniškas“ tuo metu, kai tarptautinė bendruomenė deda didžiules pastangas riboti ir net uždrausti tokios rūšies ginklų naudojimą.⁴⁸ Taip pat rugpjūčio 15 dieną spaudos konferencijoje Gruzijos prezidentas Mikhail Saakashvili, kartu su JAV valstybės sekretore Condoleezza Rice, apibūdino kasetinius šaudmenis kaip „nežmoniškus ginklus“, o rusus – kaip „XXI a. barbarus“ ir „šaltakraujus žudikus“ būtent dėl šių šaudmenų panaudojimo prieš civilius.⁴⁹ 2008 m. rugpjūčio 31 d. Gruzija galiausiai pripažino, kad jos ginkluotosios pajėgos naudojo KŠ prieš Rusijos pajėgas, šalia Rokio tunelio.⁵⁰

Trečia, šiame konflikte KŠ buvo ypatingai gausiai naudojami apgyvendintose teritorijose arba šalia jų. Nors Gruzijos užsienio reikalų ministerija pareiškė, kad jų KŠ nebuvo naudojami prieš civilius, civilinius objektus ar netoli civilių apgyvendintų teritorijų,⁵¹ tačiau HRW atlikto tyrimo metu buvo rasta tiek Rusijos, tiek Gruzijos naudotų KŠ vienetų šalia civilinių objektų arba netoli civilių apgyvendintų teritorijų.⁵²

P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu šalys privalėjo laikytis THT normų ir prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, tiek Gruzija, tiek Rusija yra 1949 m. Ženevos konvencijų ir 1977 m. jų papildomų protokolų dalyvės;⁵³ kitų tarptautinių įsipareigojimų, kurie būtų glaudžiai susiję su KŠ naudojimo ribojimu, konflikto šalys nebuvo prisiėmusios.

Šiame kare, KŠ buvo gausiai naudojami apgyvendintose teritorijose ir šalia jų,⁵⁴ dėl to THT pažeidimų ir atsitiktinių civilių aukų išvengti nepavyko. Šio darbo autorės nuomone, P.

---

⁴⁸ Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Georgia URGENT: Different Types of Heavy Conventional Weapons, Including Cluster Munitions, Have Been Used Against Civilian Population and Infrastructure // http://georgiandaily.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5970&Itemid=69&lang=ka, prisijungimo laikas: 2010-10-10.

⁴⁹ Preconference of President of Georgia Mikheil Saakashvili and US State Secretary Condoleezza Rice // Press Office of the President of Georgia: 2008-08-15 // http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=227&info_id=2450, prisijungimo laikas: 2010-10-10.

⁵⁰ Ministry of Foreign Affairs, Response to Human Rights Watch Inquiry about the use of M85 bomblets // Press release, 2 September 2008 // <http://georgiamfa.blogspot.com/2008/09/response-to-human-rights-watch-inquiry.html>, prisijungimo laikas: 2010-10-11.

⁵¹ Ministry of Foreign Affairs, Response to Human Rights Watch Inquiry about the use of M85 bomblets // Press release, 2 September 2008 // <http://georgiamfa.blogspot.com/2008/09/response-to-human-rights-watch-inquiry.html>, prisijungimo laikas: 2010-10-11.

⁵² Harrison K., Hiznay M., Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 206

⁵³ Rusija 1949 m. 4 Ženevos Konvencijas ratifikavo 1954-05-10, Jų papildomus I ir II protokolus ratifikavo 1989-09-29. Gruzija 1949 m. 4 Ženevos Konvencijas ir jų papildomus I ir II protokolus ratifikavo 1993-09-14, III papildomą protokolą ratifikavo 2007-03-19.

⁵⁴ Priedas Nr. 4. Gruzijos žemėlapiai: Kasetinių šaudmenų panaudojimas P. Osetijos/Gruzijos – Rusijos kare. P. 76

Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare naudojant KŠ buvo pažeisti atskyrimo, puolimų be atrankos draudimo, atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui ir proporcingumo principai.

2008 m. rugpjūčio 12 d. Rusijos pajėgos atakavo Gorio miestą. Šios atakos metu buvo pažeistas atskyrimo principas, nes buvo atakuojamas ne karinis objektas, o pagrindinė miesto aikštė, kur renkasi civiliai asmenys. Taip pat pažeistas puolimų be atrankos draudimo principas, kuris nusako, kad draudžiami puolimai, nenukreipti į konkrečius karinius objektus. Šiuo atveju, nors Gorio mieste ir buvo sutelktos didelės Gruzijos pajėgos, ataka nebuvo nukreipta į konkretų karinį objektą – liudininkų teigimu, jos metu aikštėje Gruzijos pajėgų nebuvo. Olandų atlikto tyrimo medžiagoje pateikiami faktai, įrodantys, kad Gorio atakos metu Gruzijos pajėgos jau buvo palikusios miestą.⁵⁵ Nebuvo imtasi jokių atsargumo priemonių siekiant išvengti civilių asmenų aukų, dėl to 6 jų žuvo, 24 buvo sužeisti.⁵⁶

Rusijos atakos Ruisi metu, taip pat buvo nesilaikyta THT principų: KŠ šios atakos metu buvo naudojami chaotiškai, nesilaikant atskyrimo ir puolimų be atrankos draudimo principų. Nesprogusių KŠ vienetų aptikta šalia civilių namų, sprogusiųjų metalo skeveldrų – šalia bažnyčios ir civilių asmenų namų. Taip pat buvo pažeistas ir proporcingumo principas, nes, liudininkų teigimu, atakos metu Gruzijos pajėgų mieste nebuvo. HRW duomenimis, joks karinis objektas šios atakos metu nenukentėjo, tuo tarpu žuvo 3 civiliai asmenys, 6 buvo sužeisti. Net jei atakos metu Gruzijos pajėgos būtų buvusios mieste, KŠ naudojimas civilių apgyvendintose teritorijose pažeistų THT.⁵⁷

Gruzijos pajėgos savo atakose taip pat naudojo KŠ, tačiau sunku pasakyti, ar jų metu buvo pažeistos THT normos, ar ne, nes tarptautinėms nevyriausybinėms organizacijoms neleista atlikti tyrimų Pietų Osetijos teritorijoje. Gruzijos užsienio reikalų ministerija pareiškė, kad jų KŠ nebuvo naudojami prieš civilius, civilinius objektus ar netoli civilių apgyvendintų teritorijų,⁵⁸ o bet koks KŠ atsiradimas apgyvendintose teritorijose buvo atsitiktinis. Remiantis liudininkų teigimu, Gruzijos organizuotos atakos taip pat pažeidė atskyrimo ir atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui principus: Gruzijos pajėgos naudojo KŠ apgyvendintose teritorijose, t. y. Pietų Osetijos miestuose (Brosteleti, Pkhvenisi ir Shindsi) – 3 civiliai žuvo, 6 buvo sužeisti. HRW duomenimis, Gruzijos atakos pažeidė ir proporcingumo principą, nes, pasak vietinių P.

---

⁵⁵ Report of the Storimans Investigative Mission. Hague: Dutch Ministry of Foreign Affairs, 2008. P. 4

⁵⁶ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 41-55

⁵⁷ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 41-55

⁵⁸ Ministry of Foreign Affairs, Response to Human Rights Watch Inquiry about the use of M85 bomblets // Press release, 2 September 2008 // <http://georgiamfa.blogspot.com/2008/09/response-to-human-rights-watch-inquiry.html>, prisijungimo laikas: 2010-10-11.

Osetijos gyventojų, nė vienos Gruzijos organizuotos atakos metu Rusijos pajėgų atakuotuose miestuose nebuvo.⁵⁹

HRW atlikus tyrimą buvo rasta tiek Rusijos, tiek Gruzijos naudotų KŠ vienetų šalia civilinių objektų arba netoli civilių apgyvendintų teritorijų.⁶⁰ Rusijos naudotų KŠ vienetai arba jų likučiai rasti 7 miestuose arba šalia jų. Gruzijos naudoti KŠ vienetai buvo rasti 9 miestuose arba šalia jų. Taigi, abi konflikto šalys naudojo KŠ, pažeisdamos THT principus

Pateikti pavyzdžiai atskleidžia, kad KŠ dėl savo karinio efektyvumo ir pigumo yra gausiai naudojami kariniuose konfliktuose, taip pat, kad KŠ sukelia ypatingą žalą civiliams, kai yra naudojami apgyvendintose teritorijose arba šalia jų. HRW ne kartą išreiškė nuomonę, kad bet koks KŠ naudojimas civilių apgyvendintose teritorijose turėtų būti laikomas THT pažeidimu.⁶¹

KŠ naudojimas apgyvendintose teritorijose ar šalia jų sąlygoja ne tik žmonių sužalojimus ar mirtis, bet taip pat sukelia ilgalaikes socialines ir ekonomines problemas. Pirma, nesprogę KŠ vienetai kelia grėsmę civiliams ir neleidžia jiems grįžti į savo namus, apsunkina atakuotų miestų atstatymo darbus, teritorijų išvalymas reikalauja didelių tiek žmogiškųjų, tiek finansinių išteklių. Antra, KŠ sukelti sužalojimai ypatingai sunkūs ir reikalauja didelių medicininių išlaidų. Nuo KŠ dažniausiai nukenčia suaugę vyrai ir vaikai, dėl to sutrikdomas šalies ekonominis vystymasis. Trečia, KŠ stabdo žemės ūkio plėtrą, nes sumažina dirbamos žemės plotus, sukelia neigiamus padarinius gamtai bei sąlygoja galvijų žūtis.⁶²

Taigi KŠ yra ypatingai pavojingi ginklai, kurie kelia grėsmę civiliams ginkluotų konfliktų metu ir daug metų konfliktui pasibaigus, bei sukelia ilgalaikius ekonominius ir socialinius padarinius. Autorės nuomone, svarbu pabrėžti, kad civiliams pavojus kyla, ne vien tik dėl Kasetinių šaudmenų techninių savybių, bet ir dėl netinkamo šio ginklo naudojimo. Dėl to svarbu pažymėti, kad KŠ naudojimas nėra visiškai neribojamas, šalys naudodamos KŠ privalo laikytis bent jau minimalių tarptautinės humanitarinės teisės keliamų reikalavimų, kurie aptariami kitame skyriuje.

---

⁵⁹ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 56-68

⁶⁰ Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 206

⁶¹ Žiūrėti: Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. Fellow S., Docherty B. Fatally Flawed: Cluster Bombs and Their Use by the United States in Afghanistan. New York: Human Rights Watch, 2002. Garlasco M. E., Docherty B. Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq. New York: Human Right Watch, 2003.

⁶² Westing A. Explosive remnants of war: mitigating the environmental effects, UN Environment Programme. London: Taylor & Francis, 1985 // <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqyv.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

2. KASETINIŲ ŠAUDMENŲ REGLAMENTAVIMAS TARPTAUTINĖJE HUMANITARINĖJE TEISĖJE

Tarptautinė humanitarinė teisė (toliau – THT) jau beveik 150 metų bando sureguliuoti ir uždrausti kai kurių ginklų, darančių ypatingai didelę žalą kariaujantiems ir civiliams asmenims, naudojimą ginkluotuose konfliktuose.⁶³ Pirmasis modernus dokumentas, uždraudęs kare naudoti tam tikrus šovinius, buvo 1868 m. Sankt Peterburgo deklaracija. Vėliau buvo priimtos 1899 m. ir 1907 m. Hagos konvencijos, kuriomis uždraustas ir apribotas kai kurių probleminių ginklų naudojimas. Po Pirmojo pasaulinio karo, 1925 m. Ženevos protokolu, tarptautinė bendruomenė uždraudė naudoti visų rūšių dujas. Po Antrojo pasaulinio karo priimti bene patys svarbiausi humanitarinės teisės dokumentai: 1949 m. keturios Ženevos konvencijos ir jų 1977 m. papildomi protokolai,⁶⁴ įtvirtinę ypatingą civilių asmenų ir asmenų, nebedalyvaujančių kare, apsaugą. Po Vietnamo karo priimta Jungtinių Tautų 1980 metų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo ir jos protokolai, kurie draudžia arba riboja pavojingiausių įprastinių ginklų rūšių naudojimą (toliau – CCW). Svarbus jos 2003 m. protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas).

Jau daugiau nei prieš 30 metų pasigirdo raginimų pradėti reguliuoti KŠ naudojimą, 1976 m., net be tarptautinių organizacijų įsikišimo, 13 valstybių išreiškė raginimus dėl priešpėstinių minų ir KŠ uždraudimo. Pasiūlymų uždrausti KŠ taip pat buvo ir 1990 m. valstybėms derantis ir rengiant specialų dokumentą dėl priešpėstinių minų uždraudimo.⁶⁵ Tokie pasiūlymai buvo išreikšti ir CCW rengimo metu. Tačiau tik 2006 m. imtasi realių veiksmų dėl KŠ uždraudimo.⁶⁶

KŠ naudojimas uždraustas tik 2010 m., įsigaliojus Konvencijai dėl kasetinių šaudmenų (toliau – KŠ konvencija).⁶⁷ Nors valstybės (iki KŠ konvencijos įsigaliojimo ar neprisijungusios

---

⁶³ Docherty B. The Time Is Now: A Historical Argument for a Cluster Munitions Convention // Harvard Human Rights Journal, Vol. 20, 2007. P. 1

⁶⁴ Ženevos konvencija dėl sužeistųjų ir ligonių padėties veikiančiose armijose pagerinimo (I Ženevos konvencija); Priimta: 1949-08-12, įsigaliojo: 1950-10-21; Ženevos konvencija dėl sužeistųjų, sergančiųjų ir skęstančiųjų ginkluotųjų pajėgų narių jūroje padėties pagerinimo (II Ženevos konvencija); Priimta: 1949-08-12, įsigaliojo: 1950-10-21; Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais (III Ženevos konvencija); Priimta: 1949-08-12, įsigaliojo: 1950-10-21; Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu (IV Ženevos konvencija); Priimta: 1949-08-12, įsigaliojo: 1950-10-21; 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas). Priimtas: 1977-06-08, įsigaliojo: 1978-12-07; 1949 m. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas). Priimtas: 1977-06-08, įsigaliojo: 1978-12-07.

⁶⁵ Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo (Otavos konvencija). Priimta: 1997-09-18, įsigaliojo: 1999-03-01.

⁶⁶ Maresca L. Cluster munitions: moving toward specific regulation // Disarmament forum No 4, 2006. P. 27

⁶⁷ Convention on Cluster Munitions CCM/77, adopted on 30 May 2008, entered into force on 1 August 2010.

prie šios konvencijos) faktiškai gali/galėjo naudoti kasetinius šaudmenis, tačiau pažymėtina, kad KŠ naudojimas nėra visiškai neribojamas – valstybės naudodamos KŠ privalo laikytis bent jau pagrindinių THT principų ir tarptautiniais dokumentais priimtų įsipareigojimų. 1949 m. Ženevos konvencijų (toliau – ŽK) 1977 m. pirmojo papildomo protokolo (toliau – I PP) 35 str. 1 dalyje būtent ir įtvirtinta nuostata, kad, kilus bet kokiam ginkluotam konfliktui, jo šalių teisė pasirinkti kariavimo metodus ir priemones nėra neribota.

2.1 Pagrindiniai humanitarinės teisės principai ir taisyklės reglamentuojantys kasetinių šaudmenų panaudojimą

Daugelis tarptautinės humanitarinės teisės nuostatų yra įtvirtintos paprotinėje teisėje. Pažymėtina, kad, vis sparčiau reglamentuojant THT, paprotinė teisė neišnyko, tai yra THT reglamentavimas nenaikina egzistuojančios paprotinės teisės.⁶⁸ Pagrindiniai principai, draudžiantys naudoti ginklus, kurie gali padaryti didelę žalą, sukelti bereikalingų kančių ar veikia neatsirinktinai, yra tapę paprotinėmis normomis.⁶⁹ Pagrindinius THT principus dėl ginklų naudojimo ginkluoto konflikto metu įtvirtino 1949 m. Ženevos konvencijos ir jų 1977 m. papildomi protokolai.⁷⁰ Louis Maresca⁷¹ išskiria 4 THT principus, susijusius su KŠ reguliavimu: atskyrimo, puolimų be atrankos draudimo, proporcingumo ir atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui.⁷²

Atskyrimo principas: visada privaloma skirti tarp civilių ir kombatantų / karinių objektų. Principas įtvirtintas ŽK I PP 48 str. [...] konflikto šalys visuomet turi skirti civilius gyventojus ir kombatantus, taip pat civilinius ir karinius objektus ir atitinkamai imtis veiksmų tik prieš karinius objektus.⁷³ ŽK I PP 51 str. 2 d. įtvirtinta, kad civiliai gyventojai, taip pat pavieniai civiliai neturi būti puolimo objektas. Prievartos aktai ar grasinimai, siekiant įbauginti civilius gyventojus, draudžiami. 51 str. 6 d. nurodyta, kad draudžiama pulti civilius gyventojus arba pavienius civilius, taikant atsakomuosius baudžiamuosius veiksmus. Pareiga skirti civilius

---

⁶⁸ Ši nuostata vadinama Martenso išlyga: *Kol bus išleistas išsamesnis karo normų kodeksas, aukštosios susitariančios šalys mano esant teisinga paskelbti, jog tais atvejais, kurie nereguliuojami jų priimtų Taisyklių (Reglamentavimo), gyventojai ir kariaujančios šalys lieka ginami tarptautinės teisės principų, kurie susiformavę tarp civilizuotų tautų, kilę iš žmoniškumo įstatymų ir visuomeninės sąmonės reikalavimų.* Martenso išlyga, pirmą kartą buvo įtvirtinta 1899 m. II Hagos konvencijos preambuleje ir pavadinta pagal jos autorių, rusų teisininką Fiodorą Marteną. Ši nuostata įtraukta į ŽK I PP 1 str. 2 d.

⁶⁹ Henckaerts J. M. Study on customary international humanitarian law: the summary and list of rules // *International Review of the Red Cross*, No. 857, 31 March 2005. P. 17

⁷⁰ ŽK ir jų PP įtvirtino paprotines teisės normas, dėl to principinės nuostatos taikomos ir valstybėms neprisijungusioms prie šių konvencijų.

⁷¹ Louis Maresca is Legal Adviser in the Mines-Arms Unit, Legal Division of the International Committee of the Red Cross (ICRC).

⁷² Maresca L. Cluster munitions: moving toward specific regulation // *Disarmament forum* No 4, 2006. P. 28-30

⁷³ ŽK I PP 48 str.

gyventojus nuo kombatantų įtvirtinta ir ŽK II PP; CCW protokoluose: II, II pataisytame ir III, taip pat Otavos konvencijoje.⁷⁴ Tarptautinis teisingumo teismas konsultacinėje išvadoje „Branduolinių ginklų“ byloje išreiškė poziciją, kad atskyrimo principas yra vienas iš svarbiausių principų (angl. *cardinal principles*) tarptautinėje humanitarinėje teisėje ir yra nepaneigiamas (angl. *intransgressible*) tarptautinės paprotinės teisės principas.⁷⁵

Puolimų be atrankos draudimo principas: draudžiama pulti ne karinius objektus. ŽK I PP 51 str. 4 d. punkte nustatyta, kad draudžiami puolimai, nenukreipti į konkrečius karinius objektus, puolimai, kai naudojami metodai ir kariavimo priemonės, kurių negalima taikyti konkrečioms kariniams objektams, taip pat puolimai, kai taikomų metodų ar kariavimo priemonių sukeltų padarinių negalima apriboti taip, kaip to reikalauja šis protokolai, ir todėl jie kiekvienu atveju gali be atrankos suduoti smūgį kariniams objektams ir civiliams arba civiliniams objektams. To paties straipsnio 5 d. a punkte nurodoma, kad draudžiamas ir toks puolimas bombarduojant bet kokiais būdais ir priemonėmis, kai vienu kariniu objektu laikomi keli aiškiai atskirti ir vienas nuo kito, per atstumą esantys, kariniai objektai mieste, kaime ar kitoje vietovėje, kur sutelkti civiliai arba civiliniai objektai. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statute įtvirtinta, kad tiesiogiai karo veiksmuose nedalyvaujančių visų arba pavienių civilių tyčinis užpuodinėjimas taip pat civilinių objektų, t.y. ne karinių objektų, tyčinis užpuodinėjimas yra laikoma karo nusikaltimu.⁷⁶

Atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui principas: puolant privaloma imtis būtiniausių atsargumo priemonių, kad būtų išvengta civilių aukų. ŽK I PP 57 str. nurodo, kad, atliekant karo veiksmus, būtina nuolat rūpintis, kad būtų tausojami civiliai gyventojai, pavieniai civiliai ir civiliniai objektai. ŽK I PP 57 str. 2 d. a. ii) nustato, kad rinkdamiesi puolimo metodus ir priemones (tie, kurie planuoja puolimą arba sprendžia dėl jo vykdymo), turi imtis visų įmanomų saugumo priemonių, kad būtų išvengta civilių gyventojų atsitiktinių aukų, sužeista kuo mažiau civilių ir nepadaryta žalos civiliniams objektams; bet koku atveju žala turi būti minimali. Taip pat šis straipsnis nustato priemones, kurių turi būti imtasi prieš rengiant puolimą.

Proporcingumo principas: naudojama karinė jėga neturi būti pernelyg didelė lyginant su pasiektu rezultatu. ŽK I PP 51 str. 5 d. b punktas nurodo, koks puolimas laikomas neproporcingu. Tai yra toks puolimas, kurio metu galima laukti atsitiktinių civilių gyventojų

⁷⁴ ŽK II PP 13 str. 2 d. (taikoma netarptautiniams ginkluotiems konfliktams); II protokolo prie CCW 3 str. 2 d.; II pataisyto protokolo prie CCW 3 str. 7 d.; III protokolo prie CCW 2 str. 1 d.; Otavos konvencijos preambulėje.

⁷⁵ Henckaerts J. M., Doswald-Beck L. Customary International Humanitarian Law: Volume I, Rules, International Committee of Red Cross. Cambridge: Cambridge University Press 2005. P. 7

⁷⁶ Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos statutas, priimtas 1998 m. liepos 17 d. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios, Nr. 49-2165, 2003. (Romos statutas) // 8 str. 2 d. b i) ir ii).

aukų, žalos civiliams ir civiliniams objektams arba ir vieno, ir kito, kas būtų pernelyg didelė kaina pasiekti konkretų ir tiesioginį karinį pranašumą.

Naudojant KŠ labai sunku laikytis visų šių principų. Atskyrimo ir su juo susijusio puolimų be atrankos draudimo principai dažnai yra pažeidžiami dėl to, kad KŠ yra chaotiškas ir nekontroliuojamas ginklas. Kaip buvo nustatyta ankstesniame skyriuje, KŠ dažnai naudojami paleidžiant juos iš raketų, kurios gali nuskrieti daugiau kaip 30 km, tad tiksliai pataikyti į karinį taikinį, esantį už tokio atstumo, yra labai sudėtinga. KŠ vienetai, kaip minėta anksčiau, gali išsibarstyti labai didelėje, net kelių tūkstančių kvadratinių metrų, teritorijoje. Taip pat KŠ naudojimo istorija atskleidžia, kad jie labai dažnai naudojami, nepaisant šio principo, netoli civilių gyvenamųjų teritorijų. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai apeliacinė teisėjų kolegija Tihomir Blaškić byloje pažymėjo, kad tarptautinėje paprotinėje teisėje egzistuoja absoliutus atakų, nukreiptų prieš civilius, draudimas.⁷⁷ Tarptautinis teisingumo teismas konsultacinėje išvadoje „Branduolinių ginklų byloje“ pasisakė, kad valstybės niekada negali nukreipti atakų prieš civilius ir neturi naudoti ginklų, kurie nesugeba skirti civilinių ir karinių objektų.⁷⁸ KŠ yra būtent toks ginklas – nekontroliuojamas ir dėl to negalintis skirti civilinių ir karinių objektų. Tarptautinė bendruomenė jau seniai tvirtina, kad KŠ naudojimas pažeidžia THT fundamentalų atskyrimo principą. Michael O. Lacey sutinka, kad KŠ yra neteisėti dėl to, kad jų neįmanoma naudoti laikantis bent minimalių reikalavimų skirti civilinius objektus nuo karinių, dėl jų neatrankinio veikimo ir išsibarstymo didelėje teritorijoje. Pasak jo, KŠ uždelstas veikimas atskyrimo principą pažeidžia dar ir dėl to, kad nesprogę KŠ vienetai yra patvarūs ir labai pavojingi nuo karo likę sprogmenys, kurie kelia grėsmę civiliams dar ilgą laiką po karo.⁷⁹ Remdamasis puolimo be atrankos draudimo principu, JT žmogaus teisių komisaras Y. K. J. Yeung Sik Yuen konstatuoja, kad, be abejonės, kasetinių šaudmenų naudojimas dėl jų neatrankinio veikimo prieštarauja tiek THT, tiek tarptautinei žmogaus teisių teisei.⁸⁰

Atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui principas taip pat glaudžiai susijęs su atskyrimo ir puolimų be atrankos draudimo principais – kaip jau buvo minėta, šiuo principu šalys įsipareigoja imtis būtinųjų priemonių prieš puolimą, kad būtų apsaugoti civiliai. Šis principas įpareigoja pasirinkti tokius puolimo metodus ir kariavimo priemones, kurios padarytų

---

⁷⁷ Prosecutor v. Tihomir Blaskic (Appeal Judgment), IT-95-14-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 29 July 2004. P. 109 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/4146f0eb4.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

⁷⁸ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion // I. C.J. Reports 1996. P. 257 // <http://www.un.org/law/icjsum/9623.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

⁷⁹ Lacey M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // The Army Lawyer, DA PAM 27-50-432, 2009. P. 29

⁸⁰ Yeung Sik Yuen Y.K.J. Human rights and weapons of mass destruction, or with indiscriminate effect, or of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering // E/CN.4/Sub.2/2002/38 27 June. Geneva: UN Sub Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, 2000. P. 29

kuo mažesnę žalą civiliams. Tuo tarpu naudojant KŠ sunku išvengti civilių aukų, civiliai asmenys dėl KŠ neatrankinio veikimo gali nukentėti ne tik karo metu, bet žalos tikimybė išlieka ir po karo, dėl jų nepatikimumo. Eritrėjos – Etiopijos ginčų komisija (angl. *The Eritrea Ethiopia Claims Commission*) savo sprendime pripažino Eritrėją kalta dėl civilių asmenų mirčių, sužalojimų ir fizinės žalos civiliams bei civiliniams objektams, įrodydama, kad pastaroji nesiėmė būtinų atsargumo priemonių, kai kasetiniais šaudmenimis atakavo Ayder'io mokyklą ir jos apylinkes Mekelės mieste. Komisija taip pat pabrėžė, kad ŽK I PP 57 str. nurodo valstybių pareigą imtis visų įmanomų atsargumo priemonių siekiant išvengti atsitiktinių aukų, kuri turi būti užtikrinama pasirenkant atakuojamus taikinius, taip pat pasirenkant atitinkamas atakų priemones bei būdus.⁸¹ Atsargumo priemonių būtinumo principas dažnai pažeidžiamas naudojant KŠ šalia apgyvendintų teritorijų, o taip civiliams išvengti pavojaus tampa beveik neįmanoma. Šio darbo autorės nuomone, pats pasirinkimas naudoti KŠ atakų metu jau galėtų būti pripažįstamas kaip šio principo pažeidimas, nes prieš naudojant KŠ galima numatyti, jog civilių aukų nebus išvengta.

Naudojant KŠ taip pat yra pažeidžiamas proporcingumo principas, nes, nepaisant karinės naudos (KŠ, kaip minėta, santykinai pigus, bet labai efektyvus ginklas, galintis sunaikinti didelius taikinius), šio ginklo naudojimas sukelia neadekvačią žalą civiliams asmenims tiek karo metu, tiek daug metų po konflikto dėl savo uždelsto veikimo ir ilgaamžiškumo. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai apeliacinė teisėjų kolegija Dario Kordic ir Mario Cerkez byloje pažymėjo, kad nuo principo, draudžiančio atakuoti civilius ir civilinius objektus, negalima nukrypti remiantis karine būtinybe.⁸² Virgil O. Wiebe teigia, kad, atsižvelgiant į ankstesnę kasetinių šaudmenų naudojimo patirtį, būtina pasverti karinės naudos ir padarytos žalos apimtį pagal proporcingumo principo reikalavimus, taip pat priduria, kad į proporcingumo principo apimtį turėtų patekti ir dėl jų nepatikimumo išliekanti ilgalaikė grėsmė civiliams.⁸³

Autorės nuomone, KŠ reguliavimui turėtų būti taikomas ir Žmoniškumo principas. Žmoniškumo principas nustato, kad su visais asmenimis turi būtų elgiamasi žmoniškai. Šią nuostatą įtvirtina į ŽK bendras 3 str., kuris teigia, kad „su asmenimis, aktyviai nedalyvaujančiais karo veiksmuose [...] visada turi būti elgiamasi humaniškai. [...] Todėl visada ir visur prieš išvardytus asmenis yra ir bus draudžiami šie veiksmai: [...] kėsintis į gyvybę ir asmenį, ypač

---

⁸¹ Wiebe V. O. For Whom the Little Bells Toll: Recent Judgments by International Tribunals on the Legality of Cluster Munition. Minneapolis: University of St. Thomas School of Law Legal Studies, Research Paper No. 07-23. P. 13 // www.ssrn.com/link/st-thomas-legal-studies.html, prisijungimo laikas: 2010-11-28.

⁸² Prosecutor v. Dario Kordic, Mario Cerkez (Appeal judgment), IT-95-14/2-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 17 December 2004. P. 54 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/47fd53d.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

⁸³ Wiebe V. Ongoing Humanitarian Considerations in Cluster munitions Regulation // Presentation to Cluster munitions Coalition organised side event at the CCW Group of Governmental Experts, Geneva, 22 November 2005 op. cit.: Rappert B., Moyes R. Failure to protect: A case for the prohibition of cluster munitions. London: Landmine Action, 2006. P. 30

įvairiais būdais žudyti, luošinti, žiauriai elgtis ir kankinti [...]“⁸⁴ KŠ naudojimas dėl sukeltos neadekvačios grėsmės civiliams ir pažeidžia šią nuostatą. Iš žmoniškumo principo kyla du reikalavimai: pirma, draudžiama imtis tokių veiksmų ir priemonių, kurie gali sukelti pernelyg dideles kančias. Antras reikalavimas remiasi žmoniškumo ir karinės būtinybės principų santykiu ir nusako, kad siekiant laimėti karą, draudžiama naudoti neribotą jėgą, prisidengiant karinės būtinybės principu.⁸⁵ Šie reikalavimai glaudžiai susiję su kariavimo metodų ir priemonių pasirinkimu. ŽK I PP 35 str. 2 dalis nurodo, kad draudžiama naudoti ginklus, šaudmenis, medžiagas ir kariavimo metodus, galinčius padaryti nereikalingos žalos ir sukelti nereikalingų kančių.⁸⁶ KŠ naudojimas pažeidžia šį principą, nes dėl savo konstrukcinių savybių, sprogo metu KŠ gali sukelti labai dideles kančias.

Pabrėžtina, kad pirmiausiai naudojant KŠ turi būti laikomasi esminio paprotinio principo, įtvirtinto ŽK I PP 35 str., kuris teigia, kad besikaunančiųjų šalių naudojamos priemonės pakenkti priešininkui nėra neribotos. Pasak P. Čiočio į 35 str. apimtį patenka itin pavojingi ginklai, neribojami CCW protokolais. „[...] šiai kategorijai priskirtini jau sukurti ir (arba) dar tik kuriami bei praktiškai išbandomi ginklai: tokie kaip Infragarsinis ginklas [...], psichotropinis, [...] įvairios bombos: [...] kasetinės bombos [...]. Oficialiai tarptautinė teisė nedraudžia naudoti čia išvardytų ginklų, tačiau jie visi, be abejonės, yra neatrankinio veikimo ginklai, dėl kurių nepakankamo tikslumo ir poveikio pobūdžio – neriboto veikimo laiko ir erdvės atžvilgiu – gali būti padaroma žala ne tik kombatantams bei kariniams objektams, bet ir civiliniams objektams.“⁸⁷ ŽK I PP 35 str. 2 d. nurodo, kad draudžiama naudoti ginklus, šaudmenis, medžiagas ir kariavimo metodus, galinčius padaryti nereikalingos žalos ir sukelti nereikalingų kančių. Ši nuostata ypatingai susijusi su aukščiau aptarto žmoniškumo principo įgyvendinimu, autorės nuomone KŠ naudojimas pažeidžia šią nuostatą dėl tų pačių priežasčių, kaip ir žmoniškumo principą. Pagal to paties straipsnio 3 d. draudžiama naudoti tuos kariavimo metodus ir priemones, kurie padarys arba, galima tikėti, padarytų ilgalaikę, didelę ir rimtą žalą aplinkai. KŠ yra pavojingi ne tik civiliams, bet taip pat, daro didelę žalą ir gamtai, kadangi nuo nesprogusių KŠ vienetų nukenčia ir gyvūnai, taip pat KŠ vienetais užteršiami dideli gamtos plotai.

Taigi, KŠ naudojimas nėra visiškai neribojamas ir valstybės, naudodamos šį pavojingą ginklą, turėtų laikytis bent THT principinių nuostatų ir sutelkti visas pastangas į tai, kad būtų išvengta kiek įmanoma daugiau civilių aukų. Ankstesniuose skyriuose pateikti KŠ naudojimo

⁸⁴ Trečios ir ketvirtos 1949 m. Ženevos konvencijų bendras 3 straipsnis. Ženevos konvencija dėl elgesio su karo belaisviais (III Ženevos konvencija) ir Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu (IV Ženevos konvencija).

⁸⁵ Sandoz Y. International Humanitarian Law in twenty – first century // Yearbook of International Humanitarian Law 2003. Hague: T. M. C. Asser Press, 2006. P. 7

⁸⁶ ŽK I PP, 35 str.

⁸⁷ Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004. P. 110-111

pavyzdžiai ir pateikta THT principų susijusių su KŠ reguliavimu analizė atskleidė, kad KŠ neretai naudojami pažeidžiant principines THT nuostatas, tai reikalauja išsiaiškinti, ar dėl neteisėto KŠ naudojimo gali kilti baudžiamoji atsakomybė.

2.1.1. Atsakomybė už neteisėtą kasetinių šaudmenų naudojimą

Pasak Vileno Vadapalo „baudimas už sunkius Ženevos konvencijų ir Pirmojo papildomo protokolo pažeidimus yra vienas svarbiausių tarptautinės humanitarinės teisės įgyvendinimo elementų.“⁸⁸ Pagal IV Ženevos konvencijos 146 str. Aukštosios susitariančiosios šalys įsipareigoja priimti visus įstatymus, kurių reikia, kad būtų garantuotos efektyvios baudžiamosios sankcijos asmenims, įvykdžiusiems ar įsakiusiems įvykdyti bet kokius rimtus šios Konvencijos pažeidimus. Sunkūs pažeidimai įtvirtinti ŽK 50, 51, 130, 147 straipsniuose bei I PP 11, 85 straipsniuose.

Kyla klausimas, ar neteisėtas KŠ naudojimas patenka į Ženevos Konvencijų ir I PP sunkių pažeidimų apimtį. ŽK I PP 85 str. 3 d. b) prie sunkių pažeidimų priskiriamos situacijos, kai puolimas pradedamas be atrankos, darant poveikį civiliams gyventojams arba objektams, žinant, kad dėl jo bus pernelyg daug aukų, civilių asmenų sužeidimų ar žalos civiliniams objektams, kaip nurodyta 57 straipsnio 2 a iii) punkte.⁸⁹ Taigi, remiantis ŽK I PP, atsakomybė gali kilti už atakas, vykdytas nesilaikant atskyrimo ir proporcingumo principų, kai minėtos atakos atliekamos tyčia. ŽK I PP 85 str. 5 d. pabrėžiama, kad sunkūs ŽK ir jų papildomų protokolų pažeidimai turi būti laikomi karo nusikaltimais.

Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statuto (toliau – Romos statutai) 8 str. 2 d. b iv) punkto prasme karo nusikaltimu laikoma ir karo ataka, kai yra žinoma, kad tokia ataka taps atsitiktinės civilių žūties ar suluošinimo priežastimi, padarys žalą civiliniams objektams, ilgalaikę ir didelę žalą gamtinei aplinkai, aiškiai didesnę nei ta, kurios reikia siekiant konkretaus ir tiesioginio laukiamo karinio pranašumo.

Taigi, remiantis karo nusikaltimo sąvokų apibrėžimais, pateiktais ŽK I PP 85 str. ir Romos statuto 8 str., atsakomybė gali kilti už atakas, vykdomas nesilaikant atskyrimo ir proporcingumo principų, kai jos atliekamos tyčia. Pažymėtina, kad „už sunkius tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus turi bausti visos valstybės, Ženevos konvencijų ir Pirmojo papildomo protokolo dalyvės, neatsižvelgdamos ar nusikaltimą padarė kariškiai, ar civiliai

⁸⁸ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 500

⁸⁹ 57 str. 2 d. a iii) susilaiko nuo sprendimo pulti, jei, kaip galima tikėtis, bus civilių gyventojų atsitiktinių aukų, civilių sužeidimų ir atsitiktinai padaryta žala civiliniams objektams arba ir viena, ir kita, o tai būtų pernelyg didelis nuostolis, palyginti su konkrečiu ir tiesioginiu tokiu būdu siekiamu kariniu pranašumu;

asmenys.⁹⁰ ŽK I PP sunkiems pažeidimams taikoma universali jurisdikcija, tai reiškia, kad nepriklausomai nuo asmenų, įtariamų karo nusikaltimais, pilietybės ir pažeidimų įvykdymo vietos, valstybės turi atlikti jų paiešką ir teisti juos nacionaliniuose teismuose arba išduoti prašančiai juos išduoti valstybei. KŠ nukreipimas prieš civilius arba šio ginklo neatrankinis naudojimas nesiimant atsargumo priemonių, siekiant išvengti galimos žalos civiliams ar civiliniams objektams, yra laikomas sunkiu I PP pažeidimu. Asmenys, naudoję KŠ nesilaikydami atskyrimo principo, gali būti baudžiami Tarptautiniame baudžiamajame teisme.⁹¹

Valstybių atsakomybė už neteisėtą KŠ naudojimą turėtų pasireikšti žalos atlyginimu priešingai šaliai: ŽK I PP 91 str. nustatyta, kad konflikto šalis, pažeidusi konvencijų ar šio protokolo nuostatas, yra, jeigu reikia, įpareigojama mokėti kompensaciją. Ji yra atsakinga už visus asmenų, įeinančių į jos ginkluotąsias pajėgas, padarytus veiksmus. Pažymėtina, kad valstybė, neteisėtai naudojusi KŠ, turėtų atlyginti žalą kitai konflikto šaliai, bet ne tiesiogiai nukentėjusiems asmenims.

Taigi, tyčinis KŠ naudojimas civilių apgyvendintose teritorijose, pažeidžiant atskyrimo ir proporcingumo principus, turėtų būti pripažįstamas karo nusikaltimu, o atsakingi asmenys – nubausti.

Ankstesniame skyriuje analizuotos P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare vykdytos abiejų šalių atakos, liudininkų teigimu, pažeidė atskyrimo ir proporcingumo principus, tačiau „tyčios“ klausimas reikalauja gilesnės analizės, nes, pavyzdžiui, Gruzija teigia, kad ji KŠ nenaudojo civilių apgyvendintose teritorijose, o bet koks šių šaudmenų atsiradimas šiose teritorijose yra atsitiktinis, dėl KŠ netikslumo. Pažymėtina, kad tiek Rusija, tiek Gruzija vykdo nacionalinius tyrimus dėl galimai įvykdytų karo nusikaltimų, įskaitant ir civilių asmenų atakavimą, P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu. Rusijoje pradėti ikiteisminiai tyrimai ir prieš Gruzijos piliečius, įtariamus karo nusikaltimais. Rusijos prokuratūros sudaryto tyrimų komiteto pirmininkas Vladimir Markin tegia, kad baudžiamosios bylos, keliamos remiantis Rusijos Baudžiamojo kodekso straipsniais, kurie nustato atsakomybę už neteisėtų kariavimo priemonių ir būdų naudojimą bei už asmenų ir institucijų, kurie yra saugomi pagal tarptautinę teisę, užpuolimą.⁹² Rusija kaltina Gruziją genocidu, masiniu žudymu, taip pat – neteisėtu KŠ naudojimu Pietų Osetijos teritorijose.

---

⁹⁰ Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006. P. 504

⁹¹ Maslen S., Wiebe V. Cluster Munitions: A survey of legal responses. London: Landmine Action, 2008. P. 8

⁹² Masalkova O. Russia opens new criminal case against Georgia. 2010-03-04 // <http://rt.com/politics/russian/russia-investigation-ossetia-war>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

Rusija be atliekamų nacionalinių tyrimų, taip pat kreipėsi į Tarptautinį baudžiamąjį teismą su prašymu ištirti ir nubausti atsakingus asmenis už padarytus nusikaltimus.⁹³ Gruzija⁹⁴ savo ruožtu pasveikino Tarptautinio baudžiamojo teismo sprendimą atlikti 2008 m. P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu galimai įvykdytų nusikaltimų tyrimą ir teigė suteiksianti visą tyrimui reikalingą medžiagą.⁹⁵

Tarptautinis baudžiamasis teismas pažymi, kad jis turi jurisdikciją tirti ir bausti už Romos statute įtvirtintus nusikaltimus, įvykdytus Gruzijos teritorijoje, įskaitant priverstinį civilių perkėlimą (angl. *forced displacement*), taikdurių nužudymą, civilių objektų atakavimą. Tarptautinio baudžiamojo teismo prokuroras Luis Moreno-Ocampo teigia, kad pagal Romos statutą yra nesitaikstoma su tokiais nusikaltimus padariusių asmenų nebaudžiamumu, taip pat pabrėžia, kad valstybės pirmiausiai turi pareigą pačios ištirti ir nubausti už minėtus nusikaltimus, o Tarptautinis baudžiamasis teismas įsikiša tuomet, kai šios pareigos valstybė nevykdo. Šiuo metu Tarptautinis baudžiamasis teismas atlieka parengiamuosius veiksmus, po kurių nuspręs, ar pradėti detalų P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu galimai įvykdytų karo nusikaltimų tyrimą.⁹⁶ Tarptautinio baudžiamojo teismo pirmininkas (angl. *president*) Sang-Hyun Song metiniame pranešime teigia, kad jis ir toliau gilinasi į situacijas Kolumbijoje, Gruzijoje, Afganistane, Palestinoje ir Gvinėjoje.⁹⁷ Tikėtina, kad 2008 m. situacija Gruzijoje bus ištirta detaliau, atsakingi asmenys bus nubausti ir už neteisėtą KŠ naudojimą civilių apgyvendintose teritorijose.

Taigi, KŠ naudojimas nesilaikant THT principų, ŽK ir jų PP nuostatų gali būti pripažįstamas karo nusikaltimu ir gali būti baudžiamas nacionaliniuose teismuose, o nacionalinėms jurisdikcijoms nenorint ar negalint imtis baudimo – ir Tarptautiniame baudžiamajame teisme. Rusijos ir Gruzijos pajėgų atsakingų asmenų nubaudimas už neteisėtą KŠ naudojimą nebūtų naujovė. Toliau aptariamas Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimas Milan Martić byloje.

---

⁹³ Rusija nėra Romos statuto dalyvė. Gruzija prisijungė prie Romos statuto 2003-09-05.

⁹⁴ Pažymėtina, kad Gruzija yra iškėlusį bylą prieš Rusiją Tarptautiniame teisingumo teisme. Gruzija kaltina Rusiją konvencijos „dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo“ 2, 3, 4, 5 ir 6 straipsnių pažeidimų. Taip pat Gruzija kaltina Rusiją Genocido konvencijos IX straipsnio pažeidimu. Byla yra priimta nagrinėti Tarptautinio teisingumo teismo, yra išklaustyti abi šalys, ir artimiausiu metu teismas turi skelbti sprendimą šioje byloje // <http://www.icj-cij.org>, prisijungimo laikas: 2010-11-10.

⁹⁵ Masalkova O. Russia opens new criminal case against Georgia. 2010-03-04 // <http://rt.com/politics/russian/russia-investigation-ossetia-war>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.

⁹⁶ International Criminal Court, No impunity for crimes committed in Georgia: OTP concludes second visit to Georgia in context of preliminary examination // ICC-OTP-20100625-PR55 // <http://www.icc-cpi.int>, prisijungimo laikas: 2010-11-10.

⁹⁷ Present Annual Reports to General Assembly: Presidents of International Criminal Court, International Court of Justice. New York: General Assembly GA/11016 // Department of Public Information, News and Media Division, 2010-10-21. P. 4 // <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga11016.doc.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-15.

2.1.2.1 Milan Martić byla: atsakomybė už kasetinių šaudmenų panaudojimą

2007 m. birželio 12 d. Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai (toliau – TBtBJ)⁹⁸ nuteisė Milan Martić 35 metams nelaisvės už nusikaltimus žmoniškumui, karo nusikaltimus įskaitant neteisėtą KŠ naudojimą civilių apgyvendintose teritorijose. Milan Martić šį sprendimą apskundė, ir prašė sušvelninti laisvės atėmimo bausmę, tačiau TBtBJ apeliacinė teisėjų kolegija, išnagrinėjusi skundą priėmė sprendimą – palikti laisvės atėmimo bausmę nepakeistą.⁹⁹

Nuo 1991 m. sausio iki 1995 m. rugpjūčio Milan Martić užėmė įvairias oficialias pareigas serbų autonominiame regione – Krajinoje, vėliau pervadintoje Krajinos serbų respublika (toliau – KSR). 1995 metais organizuotų atakų metu Milan Martić buvo autonominio regiono – KSR – vadovas.¹⁰⁰

Milan Martić buvo pareikšta 19 kaltinimų pagal TBtBJ statuto 3 ir 5 straipsnius, jis buvo pripažintas kaltu pagal 18 kaltinimų, įskaitant neteisėtas atakas prieš civilius asmenis. Milan Martić buvo pripažintas kaltu ir dėl neteisėto KŠ naudojimo atakuojant Zagrebą 1995 m. gegužės 2 ir 3 dienomis.

1995 m. gegužės 2 d. apie 10.25 val. Milan Martić nurodymu KSR pajėgos M-87 Orkan tipo raketomis (sudarytomis iš KŠ vienetų), atakavo Zagrebą. Raketos su KŠ buvo nukreiptos į centrinę miesto dalį. Atakos metu žuvo 4 ir buvo sužeista daugiau kaip 100 civilių.

1995 m. gegužės 3 d. apie 12 val. M-87 Orkan tipo raketomis, sudarytomis iš KŠ, Zagrebo centrinė miesto dalis atakuota dar kartą. Iš viso atakų gegužės 2 ir 3 dienomis metu žuvo 7 civiliai, 196 buvo sužeisti.

Teisėjų kolegija, analizuodama 1995 m. gegužės 2 ir 3 d. atakas, pažymi, kad jos buvo nukreiptos prieš civilius ir daro nuorodą į TBtBJ apeliacinės kolegijos sprendimą Strugar byloje,¹⁰¹ kurioje teigiama, kad principai, įtvirtinti ŽK I PP 51 str. 2 d. ir ŽK II PP 13 str. 2 d., yra tarptautinės paprotinės teisės dalis. Teismas konstatuoja, kad atakos prieš civilius neabejotinai pažeidžia taisykles, ginančias svarbiausias vertybes. Pavle Strugar byloje apeliacinė

---

⁹⁸ Tarptautinis baudžiamasis tribunolas buvusiai Jugoslavijai (TBtBJ) buvo įsteigtas JT Saugumo Tarybos rezoliucijomis 808 ir 827 (1993), kurios yra grindžiamos JT Chartijos VII skyriumi. TBtBJ yra įgaliotas patraukti atsakomybėn asmenis, atsakingus už sunkius tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimus, padarytus buvusios Jugoslavijos teritorijoje nuo 1991 metų.

⁹⁹ Prosecutor v. Milan Martić (Appeal Judgment), IT-95-11-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 8 October 2008 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48f358752.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁰⁰ Prosecutor v. Milan Martić (Judgment), IT-95-11-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 12 June 2007. P. 7 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/469de5652.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁰¹ Prosecutor v. Pavle Strugar (Appeal Judgment), IT-01-42-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 17 July 2008. P. 10 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/48ad43072.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

kolegija taip pat pažymėjo, kad už paprotinių principų pažeidimus kyla individuali baudžiamoji atsakomybė. Milan Martić gynyba tvirtino, kad jis nėra atsakingas šiuo pagrindu, nes Zagrebo atakos buvo nukreiptos ne prieš civilius asmenis, bet prieš karinius objektus: Vidaus reikalų ministeriją, Krašto apsaugos ministeriją, Zagrebo oro uostą ir Prezidentūrą. Teisėjų kolegija pasisakė, kad tokie gynybos argumentai nėra įtikinami, nes pateikti įrodymai atskleidžia, kad tik vienintelis KŠ vienetas pasiekė tariamai atakuotus taikinius, tai yra Zagrebo oro uoste rastas tik vienas KŠ vienetas. Teisėjų kolegija pabrėžė, kad pats ginklo pasirinkimas sąlygojo Zagrebo atakos pripažinimą plataus masto ataka, nukreipta prieš civilius asmenis.

Teisėjų kolegija atkreipia dėmesį į tai, kad M-87 Orkan raketa, kurios pirminė karinė paskirtis yra atakuoti kareivius ir karines transporto priemones, neturi valdymo mechanizmo. Kiekviena raketa gali būti užpildoma 288 KŠ vienetais arba 24 prieštankiniais artilerijos sviediniais. Pateikti įrodymai liudija, kad atakų Zagrebe metu naudotos Orkan raketos užpildytos KŠ vienetais. Kiekvienas KŠ vienetas sudarytas iš 3 mm diametro, 420 metalo skeveldrų. KŠ vienetai yra paleidžiami iš raketos kai ji būna 800 – 1000 m aukštyje virš atakuojamų taikinių. Orkan raketa gali būti paleista 50 km atstumu nuo taikinio, tačiau bylos metu pateikta ekspertų išvada parodė, kad išaunant Orkan raketą 49 km atstumu nuo taikinio paklaida gali būti 1 km. Iš Orkan raketų paleistų KŠ vienetų išsibarstymo plotas siekia 2 hektarus.

Pateikti įrodymai byloja, kad 1995 m. gegužės 2 ir 3 d. Orkan raketos buvo paleistos iš Vojnic vietovės, esančios 47 – 51 km nuo Zagrebo. Teisėjų kolegija daro išvadą, kad šiuo konkrečiu atveju Orkan raketos dėl savo techninių savybių buvo netinkamos atakuoti apibrėžtus taikinius: raketos buvo paleistos iš maksimalaus atstumo, nors jos yra nevaldomos, neatrankinio veikimo ir galinčios išbarstyti KŠ vienetus plačioje teritorijoje. Dėl šių priežasčių teisėjų kolegija nusprendė, kad Orkan raketų naudojimas apgyvendintose teritorijose, tokiose kaip Zagrebas, neišvengiamai sąlygoja žalos atsiradimą.¹⁰²

Pažymėtina, kad Milan Martić buvo laikomas kaltu ne tik dėl atakų, nukreiptų prieš civilius asmenis, pažeidžiant atskyrimo ir proporcingumo principus, bet taip pat ir dėl nežmoniško, žiauraus elgesio įtraukiant į aukų sąrašą ir policininką Ivan Markulin, kurio žūtį sukėlė uždelstas KŠ veikimas. Policininkas žuvo praėjus kelioms valandoms po atakos, kai bandė nukenksminti KŠ vieneta ir šis sprogo. Nors teismas ir pripažino Milan Martić kaltu dėl KŠ uždelsto veikimo sukeltų sužalojimų kelios valandos po atakos, tačiau nepasinaudojo puikia proga pripažinti kaltu dėl numatomų sužalojimų, kuriuos gali sukelti KŠ uždelstas veikimas.¹⁰³

---

¹⁰² Prosecutor v. Milan Martić (Judgment), IT-95-11-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 12 June 2007. P. 165-166 // <http://www.unhcr.org/refworld/docid/469de5652.html>, prisijungimo laikas: 2010-11-25.

¹⁰³ Maslen S., Wiebe V. Cluster Munitions: A survey of legal responses. London: Landmine Action, 2008. P. 40

Virgil O. Wiebe teigia, kad sprendimas Milan Martić byloje atskleidė, kad KŠ naudojimas reikalauja ypatingo rūpestingumo, ypač kai KŠ vienetais užpildomos nevaldomos raketos, paleidžiamos iš MLRS raketų paleidimo sistemų. Bet koks tokių sistemų panaudojimas šalia apgyvendintų teritorijų, remiantis šiuo sprendimu, gali būti pripažintas kaip plataus masto ataka, nukreipta prieš civilius. Nemažai valstybių vis dar naudoja įvairaus tipo MLRS sistemas, pavyzdžiui, JAV gamina ir naudoja sistemas, panašaus tipo MLRS į aptartą Milan Martić byloje. Izraelis 2006 m. atakuodamas Libano teritoriją taip pat naudojo MLRS.¹⁰⁴ Gruzijos pajėgos P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare KŠ vienetų paleidimui irgi naudojo panašaus veikimo MLRS raketų paleidimo sistemą – GRADLAR, taigi, remiantis Milan Martić bylos precedentu, atakos, kuomet ši sistema buvo naudota šalia apgyvendintų teritorijų, taip pat galėtų būti pripažįstamos pažeidžiančiomis atskyrimo ir proporcingumo principus, o asmenys, organizavę tokias atakas, gali sulaukti baudžiamosios atsakomybės.

TBTBJ sprendimas turėjo tapti geru pavyzdžiu ir precedentu, sprendžiant kitas panašias bylas, tačiau vėlesni įvykiai parodė, kad KŠ sėkmingai naudojami ir toliau ir jų naudotojai jaučiasi nebaudžiami. Jau Kosovo atvejis atskleidė, kad buvo pabijota tarptautinėje arenoje kelti bylą NATO dėl KŠ panaudojimo Kosovo atakų metu, pažeidžiant THT normas, taip pat ir dėl Izraelio atakų Libano atžvilgiu; vidiniai tyrimai buvo atlikti, tačiau atakų organizatoriai bent jau kol kas nėra nubausti. Anksčiau aptartas Gruzijos ir Rusijos atsakomybės klausimas taip pat turėtų būti detaliam analizuojamas, nes, atsižvelgus į Milan Martić bylos medžiagą, galima rasti nemažai KŠ naudojimo panašumų.

Po plataus masto KŠ panaudojimo pirmiausiai turi būti kuo skubiau išvalomos KŠ vienetais užterštos teritorijos, kad būtų išvengta vėlesnių aukų. Toliau aptariamas JT 1980 metų Konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo (CCW) 2003 m. protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas).

2.2 Protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas)

CCW pirmosios konferencijos metu keletas valstybių ir tarptautinių nevyriausybių organizacijų (toliau – NVO), iškelė klausimą dėl specialaus dokumento, ribojančio KŠ, parengimo,¹⁰⁵ tačiau aktyvaus pritarimo šis pasiūlymas nesulaukė. CCW sutarties šalys nusprendė sudaryti dokumentą dėl nuo karo likusių sprogmenų, apimančių ir nesprogusius KŠ

¹⁰⁴ Wiebe V. O. For Whom The Little Bells Toll: Recent Judgments by International Tribunals on the Legality of Cluster Munition. Minneapolis: University of St. Thomas School of Law Legal Studies, Research Paper No. 07-23. P. 50 // www.ssrn.com/link/st-thomas-legal-studies.html, prisijungimo laikas: 2010-11-28.

¹⁰⁵ Docherty B. Meeting the Challenge Protecting Civilians through the Convention on Cluster Munitions. New York: Human Rights Watch, 2010. P.104

vienetus. Kai kurios valstybės ir NVO tokio protokolo kūrimą laikė vienu iš būdų, padėsiančių kovoti su KŠ keliamomis problemomis. Pavyzdžiui, HRW palankiai įvertino tokio dokumento kūrimą ir pasisakė, kad tai yra teigiamas žingsnis sprendžiant problemas, kurias sukelia nuo karo likę sprogmenys. HRW taip pat paskatino CCW vyriausybinių ekspertų grupę, kuriant šį dokumentą, sutelkti dėmesį į kasetinius šaudmenis.¹⁰⁶ Nepaisant NVO raginimų, CCW vyriausybinių ekspertų grupės parengtame baigiamajame dokumente buvo įrašyta tik viena nuostata, tiesiogiai susijusi su KŠ keliamos žalos mažinimu, tai yra buvo išreikštas raginimas padidinti KŠ vienetų patikimumą, kad šie netaptų nuo karo likusiais sprogmenimis.¹⁰⁷ Daugiau kaip 80 valstybių 2003 metais pritarė Protokolo dėl likusių nuo karo sprogmenų (toliau – V protokolas)¹⁰⁸ parengtam tekstui ir jį pasirašė; protokolas įsigaliojo 2006 metais.

V protokolo priėmimas buvo svarbus postūmis siekiant sumažinti KŠ keliamą žalą. V protokolo preambulėje pripažįstama, kad likę nuo karo sprogmenys kelia rimtas humanitarines problemas, ir įtvirtinta, kad valstybės savanoriškai turi didinti šaudmenų patikimumą.

V protokolo taikymo sritis – likę nuo karo sprogmenys, kurių sąvoka apibrėžta šio protokolo 2 straipsnyje: *likę nuo karo sprogmenys* – tai nesprogę sprogmenys ir palikti sprogmenys. Šiuo atveju KŠ patenka į nesprogusių sprogmenų apibrėžtį. *Nesprogę sprogmenys protokolo prasme* – tai sprogmenys, kurie buvo užtaisyti, į juos įdėti sprogdikliai arba jie kitaip parengti naudojimui ir buvo panaudoti ginkluotame konflikte. Jie galėjo būti iššauti, numesti, paleisti ar nustatyti taip, kad sprogtų, tačiau nesprogo. Taigi į šio protokolo apimtį patenka tik nesprogę KŠ vienetai.

Dauguma V protokolo nuostatų siejamos su teritorijų išvalymo svarba. 3 straipsnis nurodo, kokių veiksmų turi imtis Aukštoji susitarianti šalis ir ginkluoto konflikto šalis pasibaigus aktyviems karo veiksmams: ištirti ir įvertinti likusių nuo karo sprogmenų keliamą riziką, pažymėti ir pašalinti, išvežti arba sunaikinti likusius nuo karo sprogmenis, imtis priemonių siekdama mobilizuoti pajėgas šiai veiklai vykdyti ir t. t. Taip pat protokolo nuostatos, numato, kad valstybės turi vykdyti civilių asmenų švietimą (supažindinti su nuo karo likusių sprogmenų keliamą riziką, mokyti civilius apsisaugoti) ir kita. Svarbu pabrėžti, kad V protokolas yra gan silpnas dokumentas, be tikslaus įsipareigojimų vykdymo mechanizmo.¹⁰⁹

---

¹⁰⁶ Human Rights Watch: Statement to the Second Review Conference of the Convention on Conventional Weapons, December 21, 2001 // <http://www.hrw.org/en/news/2001/12/21/statement-second-review-conference-conventionconventional-weapons>, prisijungimo laikas: 2010-10-28.

¹⁰⁷ Second Review Conference of the States Parties to the Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects, final document // CCW/CONF.II/2, Geneva, 2001. P. 13

¹⁰⁸ Protocol on Explosive Remnants of War to the Convention on Conventional Weapons (Protocol V), adopted November 27, 2003, U.N. Doc. CCW/MSP/2003/2, entered into force November 13, 2006.

¹⁰⁹ Alley R. Banning Cluster Munitions // New Zealand International Review, September – October, 2008. P. 14

Protokolo 11 str. leidžia valstybėms pačioms pasirinkti, kaip ir kada įgyvendinti atitinkamas protokolo nuostatas. Protokolo trūkumus taip pat atskleidžia ir tokios abstrakčios sąvokos: 3 str. – „kiek įmanoma greičiau“, 4 str. – „kiek įmanoma plačiau ir, jei tai tikslinga“, 7 str. – „kuri gali tai padaryti“, „tuo mastu, kiek tai yra būtina ir įmanoma“. Panašių pasakymų galima sutikti ir kituose straipsniuose.

Taigi, V protokolas neuždraudžia KŠ naudojimo, o tik nustato protokolo dalyvėms gaires, kaip sumažinti humanitarinę žalą, kuri gali atsirasti dėl nuo karo likusių sprogmenų, tarp jų ir KŠ. V protokolo nuostatos įtvirtina būtinybę po konfliktų imtis kuo skubesnių išvalymo darbų, tačiau šis dokumentas KŠ keliamų problemų neišsprendžia. HRW pažymėjo, kad V protokolas yra naudingas sprendžiant nuo karo likusių sprogmenų išvalymo problemas, tačiau jis yra nepakankamas (KŠ atžvilgiu).¹¹⁰

Nepaisant V protokolo neįpareigojančio pobūdžio, po Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo dėl civiliams asmenims atsiradusios grėsmės protokolo nuostatų turėtų laikytis ir šio protokolo naujosios dalyvės Rusija¹¹¹ ir Gruzija¹¹². Toliau aptariama teritorijų išvalymo nuo KŠ nesprogusių vienetų svarba laikantis V protokolo nuostatų.

2.2.1 Teritorijų išvalymo svarba

Nesprogę KŠ vienetai ne tik kelia tiesioginę grėsmę civiliams, bet, kaip buvo minėta anksčiau, taip pat sukelia ilgalaikes socialines ir ekonomines problemas. Siekiant sumažinti nesprogusių KŠ vienetų sukeltus neigiamus padarinius turi būti imtasi kuo skubesnių veiksmų – išvalyti užterštas teritorijas.

Teritorijų išvalymas nuo KŠ nesprogusių vienetų yra labai sudėtingas procesas. Svarbu tai, kad šių darbų vykdymui, negali būti pasitelkti metodai, įprastai naudojami valant teritorijas nuo priešpėstinių minų ar kitų nuo karo likusių šaudmenų. Nesprogę KŠ vienetai dažniausiai negali būti niekur išgabenami – jie turi būti sunaikinami toje vietoje, kur yra rasti. Įprasti mechaniniai teritorijų valymo metodai išvalymui nuo KŠ vienetų negali būti naudojami dėl to, kad KŠ vienetų sprogimo galia yra labai didelė ir jie sunaikintų specialius sprogmenų valymo įrenginius. Ieškant nesprogusių KŠ vienetų taip pat negalima pasitelkti šunų, specialiai apmokytų ieškoti nesprogusių šaudmenų ir priešpėstinių minų, pagalbos: nors jie yra apmokyti apuostyti sprogmenis ar priešpėstines minas jų neliesdami, tačiau net uostymo sukelta oro banga gali sukelti KŠ vieneto sprogimą. Elektromagnetiniai minų detektoriai negali būti naudojami

¹¹⁰ Goose S. New International Law on Explosive Remnants of War // Human Rights Watch news release, November 28, 2003 // <http://www.hrw.org/en/news/2003/11/28/new-international-law-explosive-remnants-war>, prisijungimo laikas: 2010-10-26.

¹¹¹ Rusija ratifikavo V protokolą 2008 07 21, įsigaliojo 2009 01 21

¹¹² Gruzija ratifikavo V protokolą 2008 12 22, įsigaliojo 2010 06 22

nesprogusių KŠ vienetų aptikimui, nes daugelio KŠ vienetų saugikliai yra ro-magnetiniai (angl. *romagnetic*) ir KŠ vienetai galimai detonuoti nuo detektoriaus.¹¹³ NVO duomenimis, šiuo metu mažiausiai 23 valstybių teritorijose galima rasti nesprogusių KŠ vienetų.¹¹⁴

V protokolo 3 str. 2 d. pažymėta, kad pasibaigus aktyviems karo veiksmams kiekviena Aukštoji susitarianti šalis ir ginkluoto konflikto šalis kiek įmanoma greičiau turi pažymėti ir pašalinti, išvežti ar sunaikinti savo kontroliuojamoje karo paveiktoje teritorijoje likusius nuo karo šaudmenis. JAV teigimu, KŠ sukeliama grėsmė mažinama laikantis V protokolo nuostatų keliamų reikalavimų pažymėti nuo karo likusių šaudmenų vietas (įskaitant KŠ), po konflikto pranešti apie tokias zonas, uždrausti civiliams artintis prie šių zonų bei po konflikto išvalyti šias zonas.¹¹⁵ Dėmesys atkreiptinas į tai, kad įgyvendinti šio straipsnio reikalavimus yra sunku, nes teritorijų išvalymas nuo KŠ nesprogusių vienetų yra sudėtingas procesas, būtent dėl KŠ techninių savybių, taip pat KŠ vienetai dažnai yra paskleidžiami didelėje teritorijoje, dėl to apibrėžti plotus, kuriuose gali būti nesprogusių KŠ, yra labai sudėtinga.

3 str. 2 d. apibrėžta, kad pirmenybė likusių nuo karo sprogmenų pašalinimui, išvežimui ar sunaikinimui bus taikoma likusių nuo karo sprogmenų paveiktose teritorijose, kurios pagal šio straipsnio 3 dalį yra vertinamos kaip keliančios rimtą pavojų žmonėms. Į šios dalies apimtį turėtų patekti ne tik teritorijų, keliančių didžiausią grėsmę civiliams, išvalymas, bet ir skubus sunaikinimas tų KŠ vienetų, kurie gali kelti didesnę grėsmę civiliams. Pavyzdžiui, pirmiausiai turėtų būti sunaikinami neįprastų formų ir ryškių spalvų nesprogę KŠ vienetai, nes jie, kaip pažymi Kevin Bryant, gali traukti vaikų dėmesį. Nors toks KŠ vienetų fenomenas pastebėtas dar 1942 m., jų dizainas nebuvo pakeistas.¹¹⁶ Dėl Gruzijos teritorijos išvalymo nuo KŠ atsakingas pareigūnas teigia, kad Gruzijos teritorija yra valoma laikantis šios nuostatos ir pirmiausiai yra naikinami tie KŠ vienetai, kurie gali žadinti vaikų smalsumą.¹¹⁷

V protokolo 3 str. 1 d. teigiama, kad kiekviena Aukštoji susitarianti šalis ir ginkluoto konflikto šalis prisiima šiame straipsnyje išdėstytas prievolės, susijusias su jos kontroliuojamoje teritorijoje likusiais nuo karo šaudmenimis. Remdamasi šiomis nuostatomis Gruzija privalėjo imtis kuo skubesnių veiksmų išvalyti teritorijas nuo po karo likusių nesprogusių KŠ vienetų. 2008 m. spalį Gruzijos teritorijos valymą nuo nesprogusių KŠ vienetų pradėjo 80 narių Gruzijos

---

¹¹³ Herby P., Nuiten A. R. Explosive remnants of war: Protecting civilians through an additional protocol to the 1980 Convention on Certain Conventional Weapons // *International Review of the Red Cross*, No. 841. P. 195-205 // <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqyv.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02. P. 195-205

¹¹⁴ Landmine and Cluster Munition Monitor, *Cluster Munition Monitor 2010*. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 25

¹¹⁵ Lacey M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // *The Army Lawyer*, DA PAM 27-50-432, 2009. P. 29

¹¹⁶ Bryant K. Cluster munitions and their submunition – a personal view // *Disarmament forum* No 4, 2006. P. 27

¹¹⁷ Docherty B. *A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008*. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 71

armijos išminuotojų būrys. Prie Gruzijos teritorijos išvalymo prisidėjo tokios NVO, kaip HALO Trust ir Norwegian People's Aid. HALO Trust duomenimis 2008 m. išvalyta 37 kvadratinų kilometrų teritorija ir sunaikinta daugiau kaip 1700 nesprogusių KŠ vienetų,¹¹⁸ 2009 metais išvalyta beveik 32 kvadratinų kilometrų teritorija ir sunaikinti 2126 nesprogę KŠ vienetai.¹¹⁹ 3 str 1 d. taip pat teigiama, kad tais atvejais, kai šaudmenų, kurie liko nuo karo, naudotojas teritorijos nekontroliuoja, jis privalo dvišaliu pagrindu ar per trečiąją šalį, pasibaigus aktyviems kariniams veiksams, teikti, kur tai įmanoma, paramą (*inter alia*, tai gali būti techninė, finansinė, materialinė ar personalo išteklių parama) siekiant palengvinti tokių likusių nuo karo šaudmenų žymėjimą, pašalinimą, išvežimą arba sunaikinimą. Laikydamosi šio straipsnio nuostatų, Gruzija ne tik privalo išvalyti savo kontroliuojamą teritoriją, bet ir teikti visokeriopą pagalbą, susijusią su KŠ išvalymu, P. Osetijai. Taip pat, remiantis šia nuostata, Rusija turėtų teikti pagalbą, susijusią su teritorijų išvalymu nuo nesprogusių KŠ vienetų, Gruzijai. Liudininkų teigimu, Rusijos pajėgos ėmėsi teritorijos valymo veiksmų P. Osetijoje, tačiau tikslių duomenų apie tai, nepateikė.¹²⁰

Taigi, valstybės, naudojusios KŠ, ir valstybės, kurių teritorijose buvo naudoti KŠ, turi imtis kuo skubesnių priemonių išvalyti nesprogusiais KŠ vienetais užterštas teritorijas, kad būtų išvengta ne tik civilių aukų, bet ir neigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių.

Apibendrinant šį skyrių vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad aptartas KŠ reglamentavimas yra nepakankamas dėl kelių priežasčių: pirma, dėl KŠ uždelsto veikimo; antra, naudojant KŠ užteršiamos didelės teritorijos; trečia dėl KŠ sukeltamų ilgalaikių padarinių; ketvirta, dėl to, kad KŠ dažnai naudojami civilių apgyvendintose arba šalia apgyvendintų teritorijų; penkta, dėl KŠ karinės naudos ir pigumo kyla grėsmė, kad jie bus naudojami ir toliau. Autorės nuomone, būtent šios priežastys paskatino tarptautinę bendruomenę imtis veiksmų uždrausti KŠ. KŠ konvencija, draudžianti bet kokią šių ginklų naudojimą, kaupimą ir gaminimą, aptariama kitame šio darbo skyriuje.

---

¹¹⁸ The HALO Trust completes cluster munitions clearance in Georgia—December 2009 // www.halousa.org, prisijungimo laikas: 2010-10-25.

¹¹⁹ Georgia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/557, prisijungimo laikas: 2010-10-22.

¹²⁰ Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 69-70

3. KONVENCIJA DĖL KASETINIŲ ŠAUDMENŲ IR JOS SVARBA

Susirūpinimas dėl KŠ keliamos humanitarinės žalos kilo po plataus šio ginklo panaudojimo pietryčių Azijoje (1960 – 1970 m.). Tuomet pasigirdo pirmieji valstybių raginimai uždrausti šiuos ginklus. Po KŠ panaudojimo Vietnamo kare, vėliau šis ginklas plačiai naudotas Kosove, Afganistane, Irake, Libane ir kt. Per tą laiką buvo nemažai siūlymų, ypatingai iš nevyriausybinų organizacijų, uždrausti šį ginklą, tačiau realių veiksmų valstybės ėmėsi tik 2006 metais.

2006 metais keletas valstybių ėmėsi individualių iniciatyvų uždrausti KŠ. Pavyzdžiui, Belgija tapo pirmąja valstybe, kuri priėmė nacionalinį įstatymą dėl KŠ uždraudimo. Panašių iniciatyvų imtasi ir kitose Europos valstybėse¹²¹ – 2006 gegužę Norvegija paskelbė moratoriumą dėl KŠ naudojimo, taip pat garantavo, kad imsis veiksmų uždrausti KŠ.

Izraelio masinis KŠ panaudojimas atakuojant pietų Libaną 2006 metų liepos – rugpjūčio mėnesiais vykusiame ginkluotame konflikte tarp Izraelio ir Hezbollah buvo paskutinis lašas, privertęs tarptautinę bendruomenę imtis realių veiksmų uždraudžiant KŠ. 2006 m. lapkritį vykusioje CCW konferencijoje buvo iškeltas pasiūlymas kurti dokumentą CCW rėmuose, draudžiantį KŠ panaudojimą, tačiau jis buvo atmestas.¹²² Paskutinę konferencijos dieną (2006 metų lapkričio 17 d.) Norvegija pranešė, kad ji imsis iniciatyvos už CCW ribų ir pradės atskirą derybų procesą dėl KŠ sutarties sukūrimo ir pakvietė kitas valstybes prisijungti – šis procesas tapo žinomas kaip Oslo procesas.¹²³ Norvegijos inicijuoto Oslo procesu buvo priimta KŠ konvencija, kuria draudžiama naudoti, gaminti, parduoti ir kaupti KŠ.

3.1 Oslo procesas

Oslo procesas truko 2 metus (2006 – 2008), per tą laiką buvo surengtos šešios tarptautinės konferencijos, kurių metu susitarta dėl konvencijos nuostatų apimties ir priimta KŠ konvencija. Pirmoji tarptautinė konferencija buvo surengta Osle 2007 m. vasario mėnesį, joje dalyvavo 49 valstybių atstovai, taip pat keleto JT institucijų, Tarptautinio raudonojo kryžiaus komiteto (ICRC), Kasetinių šaudmenų koalicijos ir kitų NVO atstovai. Konferencijos metu 46 valstybės priėmė deklaraciją, kurioje buvo išreikštas ketinimas iki 2008 metų priimti teisiškai

¹²¹ Austrija, Prancūzija, Vokietija, Italija, Liuksemburgas, Švedija, Šveicarija ir kt.

¹²² KŠ dokumento sukūrimas CCW rėmuose stabdomas dėl didžiųjų valstybių tokių kaip Rusija, JAV prieštaravimų.

¹²³ Statement by Ambassador Steffen Kongstad, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, Third Review Conference of the States Parties to the CCW, Geneva, 17 November 2006.

įpareigojantį dokumentą, uždraudžiantį KŠ. Taip pat sudaryta pagrindinė grupė (angl. *core group*), kuriai patikėtas uždavinys vadovauti šiam procesui.¹²⁴

Pietryčių Azijos regioninė konferencija 2007 m. kovą Kambodžoje buvo pirmoji regioninė konferencija, padėjusi įtvirtinti Oslo proceso tolimesnį įgyvendinimą. 2007 balandį Šveicarijoje ICRC sušaukė ekspertų susitikimą, į kurį pakvietė diplomatus, kariuomenių, NVO atstovus iš įvairių valstybių – tiek Oslo proceso dalyvių, tiek nedalyvaujančių šiame procese. Šiame susitikime buvo sprendžiama, ar įmanoma KŠ taip patobulinti techniškai, kad jie nebekeltų humanitarinės grėsmės. Konkretaus atsakymo į šį klausimą negauta.¹²⁵

Kitas tarptautinis susitikimas vyko 2007 m. gegužę Limoje, čia jau dalyvavo 67 valstybės, iš jų – 21 nauja, daugiausiai iš Afrikos regiono. Šios konferencijos metu susitarta dėl kuriamo dokumento pagrindų: nuspręsta, kad dokumentas visiškai uždraus KŠ naudojimą, gamybą ir prekybą, susitarta dėl turimo KŠ arsenalo sunaikinimo terminų, bei terminų, numatančių teritorijų išvalymą bei pagalbos aukoms teikimą. 2007 m. rugsėjo mėnesį įvyko 18 Lotynų Amerikos valstybių susitikimas Kosta Rikoje. Dar viena konferencija įvyko 2007 m. spalio mėnesį Belgrade, Serbijoje, kur susirinko tos šalys, kurios tiesiogiai nukentėjo nuo KŠ naudojimo, savo teritorijoje.

Kita tarptautinė konferencija įvyko Vienoje 2007 m. gruodį. Jos metu Austrijos užsienio reikalų ministras pareiškė, kad jų parlamente svarstomas nacionalinis įstatymas, draudžiantis KŠ. Per vienerius metus Oslo procesas išaugo ir šiame susitikime jau dalyvavo 138 valstybių atstovai ir NVO atstovai iš 50 skirtingų valstybių. Derybos dėl KŠ konvencijos teksto taip pat įvyko 2008 m. vasario mėnesį Velingtone. Iš visų Oslo proceso konferencijų būtent Velingtone vyko aršiausios derybos ir diskusijos dėl KŠ konvencijos teksto – jis dar kartą perduotas peržiūrėti pagrindinei Oslo proceso grupei. Iki tarptautinės konferencijos Dubline, Zambijoje ir Meksikoje buvo surengtos regioninės konferencijos, taip pat ICRC surengė susitikimą Tailande.

Paskutinės derybos įvyko Dubline 2008 m. gegužę, kur pastraipsniui buvo peržiūrėtas visas konvencijos tekstas. Aršiausios derybos vyko dėl kai kurių sąvokų apibrėžimų: kaupimas, išvalymas, pagalba aukoms ir sutikimas. Po 10 dienų įtemptų derybų šalys susitarė dėl plataus masto formuluočių ir gegužės 30 dieną 107 valstybės oficialiai priėmė Konvenciją Dėl kasetinių šaudmenų.¹²⁶

---

¹²⁴ Pagrindinę grupę sudarė: Norvegija, Austrija, Airija, Meksika, Naujoji Zelandija, Peru, vėliau prisijungė ir Šventasis sostas.

¹²⁵ Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 3-7

¹²⁶ Ibid.

2008 m. gruodžio 3 d. įvyko speciali konvencijos pasirašymo konferencija – jos metu 94 valstybės pasirašė ir keturios iš jų ratifikavo konvenciją.^{127, 128} Tarp pasirašusių konvenciją valstybių buvo ir Afganistanas. Pastarojo paskutinės minutės sprendimas pasirašyti konvenciją nepaisant JAV nepritavimo sulaukė didžiulio palaikymo ir aplodismentų. Afganistano delegacijos atstovas atskleidė, kad tik likus 2 valandoms iki pasirašymo ceremonijos, Afganistano prezidentas Hamid Karzai, davė nurodymus pasirašyti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų. Atstovas taip pat pažymėjo, kad Afganistaną pasirašyti KŠ konvenciją paskatino tai, jog ši valstybė yra viena iš labiausiai nukentėjusių nuo šio ginklo, bei Afganistano siekis prisidėti prie pasaulinio nusiginklavimo.¹²⁹ Didelio palaikymo sulaukė ir Jungtinė Karalystė, nusprendusi pasirašyti šią konvenciją,¹³⁰ pabrėžtina, kad Jungtinė Karalystė ne kartą naudojo šiuos ginklus, bei turi nemažas KŠ atsargas savo arsenale. Jungtinė Karalystė taip pat atliko ir atlieka svarbų lobistinį vaidmenį ragindama kitas valstybes prisijungti prie šios konvencijos.¹³¹

Konvencijos pasirašymo metu nemažai valstybių pateikė pareiškimus, giriančius KŠ konvenciją ne tik dėl jos tvirtų ir įpareigojančių nuostatų, bet ir dėl aplinkybių, kuriomis ji buvo priimta. Pavyzdžiui, Naujosios Zelandijos atstovas pareiškė, kad KŠ konvencija įrodė, jog tarptautinė bendruomenė gali dirbti kartu ir imtis ryžtingų veiksmų kovodama su humanitarinėmis krizėmis. KŠ konvencija – puikus įrodymas, kad galimi nauji žingsniai nusiginklavimo arenoje.¹³²

Oslo procesą paskatino tarptautinės bendruomenės supratimas, kad uždrausti KŠ yra būtina. Šis procesas atskleidė, kad valstybės savarankiškai, už tarptautinių organizacijų ribų, gali organizuoti ir priimti itin svarbų nusiginklavimo dokumentą. Taigi Oslo proceso rezultatas – priimtas stiprus, teisiškai įpareigojantis dokumentas, visiškai uždraudžiantis KŠ. Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų nuostatos detaliau aptariamos kitame poskyryje.

---

¹²⁷ Ratifications and Signatures, Convention on Cluster Munitions // http://www.clusterconvention.org/pages/pages_i/i_statessigning.html, prisijungimo laikas: 2010-11-01.

¹²⁸ Konvenciją iškart ratifikavo Norvegija, Airija, Šventasis Sostas ir Siera Leonė.

¹²⁹ Stop Cluster Munition Organization, Convention on Cluster Munitions Signing Conference Update, December 3, 2008. P. 1 // <http://www.stopclustermunitions.org/news/?id=1053>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

¹³⁰ Jungtinė Karalystė Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų pasirašė: 2008-12-03, ratifikavo: 2010-05-04.

¹³¹ Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 108-113

¹³² Statement by New Zealand to the Convention on Cluster Munitions Signing Conference, Oslo, December 3, 2008 // http://www.clusterconvention.org/pages/pages_i/documents/NewZealand312.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-15.

3.2 Konvencija dėl kasetinių šaudmenų

KŠ konvencija yra dešimtmečius trukusių nacionalinių ir tarptautinių iniciatyvų, 15 mėnesių intensyvių diskusijų bei derybų rezultatas.¹³³ KŠ konvencija yra teisinis įrankis, padėsiantis kovoti su problemomis, kurias daug metų kėlė KŠ naudojimas; tai vienintelė tarptautinė sutartis, skirta išskirtinai KŠ. Konvencija, kaip numatyta jos 17 straipsnyje, įsigalioja po 6 mėnesių, kai deponuojami mažiausiai 30 ratifikacinių raštų. KŠ konvencija įsigaliojo 2010 m. rugpjūčio pirmąją dieną. Šiuo metu¹³⁴ KŠ konvenciją yra pasirašiusios 108 valstybės, iš jų ratifikavusios 43 valstybės.¹³⁵

KŠ konvencijos preambulėje įtvirtinti konvencijos siekiai ir tikslai bei priežastys, kodėl ji buvo priimta; 3 preambulės paragrafe įtvirtintas susirūpinimas ne tik tuo, kad KŠ žudo ir žaloja civilius, įskaitant moteris ir vaikus, bet ir sukelia ilgalaikius ekonominius ir socialinius padarinius.¹³⁶ Preambulėje ypatingai pabrėžiama turimų KŠ atsargų sunaikinimo, teritorijų išvalymo ir pagalbos KŠ aukoms svarba.¹³⁷ Konvencijos preambulės tekstas atskleidžia jos rengėjų siekį, kad ji būtų taikoma kuo plačiau. Pirmą kartą ginklus draudžiančioje sutartyje nurodyta, kad ne tik valstybinės pajėgos, bet ir nevalstybiniai dariniai, nevalstybinės pajėgos neturėtų naudoti KŠ.¹³⁸

2 konvencijos straipsnyje nustatyti vartojamų sąvokų apibrėžimai. Šiame straipsnyje kasetinis šaudmuo apibūdinamas kaip įprastinis šaudmuo, kuris yra sudarytas iš KŠ vienetų, kurių kiekvienas sveria mažiau nei 20 kg, ir yra sukurtas KŠ vienetus išbarstyti arba paskleisti.¹³⁹ Atsižvelgiant į pateiktą KŠ apibrėžimą, į jį patenka visi iki šiol žinomi KŠ tipai.

Konvencijos 1 straipsnyje įtvirtinti pagrindiniai draudimai: pagal jį konvencijos dalyvės įsipareigoja jokiais aplinkybėmis nenaudoti, netobulinti, negaminti, jokiais kitais būdais neįsigyti, nekaupiti, nesaugoti ir nepervežti KŠ. Taip pat niekam nepadėti, nieko neskatinti ir neraginti užsiimti šia Konvencijos šalims draudžiama veikla.

3 ir 7 straipsniuose įtvirtinta konvencijos dalyvių pozityvi pareiga sunaikinti turimas KŠ atsargas. 3 straipsnyje nurodyta, kad konvencijos dalyvės privalo sunaikinti turimas KŠ atsargas

---

¹³³ Docherty B. Meeting the Challenge Protecting Civilians through the Convention on Cluster Munitions. New York: Human Rights Watch, 2010. P.139

¹³⁴ 2010-11-01 duomenimis.

¹³⁵ Priedas Nr. 5. Valstybės pasirašiusios ir/ar ratifikavusios Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų. P. 78

¹³⁶ Convention on Cluster Munitions. Preamble Para 3

¹³⁷ Ibid. Para. 4-10

¹³⁸ Ibid. Para 12 „Resolved also that armed groups distinct from the armed forces of a State shall not, under any circumstances, be permitted to engage in any activity prohibited to a State Party to this Convention“

¹³⁹ Ibid. 2 Article: „Cluster munition“ means a conventional munition that is designed to disperse or release explosive submunitions each weighing less than 20 kilograms, and includes those explosive submunitions.

per 8 metus nuo konvencijos įsigaliojimo valstybėje dienos;¹⁴⁰ terminas gali būti pratęstas, bet ne ilgiau kaip 4 metams. Taigi konvencijos dalyvės įsipareigoja sunaikinti visas turimas atsargas ne vėliau kaip per 12 metų. 7 straipsnyje nurodyta, kad valstybės privalo pranešti JT generaliniam sekretoriui, kaip įgyvendinamas 3 straipsnis, ne vėliau kaip per 180 dienų nuo prisijungimo prie konvencijos.

4 straipsnyje nurodyta, kad privaloma išvalyti teritorijas, esančias konvencijos dalyvės jurisdikcijoje, nuo kasetinių šaudmenų vienetų kaip įmanoma anksčiau, bet ne vėliau kaip per 10 metų.

Konvencijoje ypatingas dėmesys skiriamas KŠ aukoms. 2 konvencijos straipsnyje įtvirtintas KŠ aukos apibrėžimas sako, kad *KŠ auka* – tai asmuo, kuris žuvo, patyrė fizinį arba psichologinį sužalojimą, ekonominių nuostolių, socialinį pažeminimą (angl. *social marginalisation*) ar kitaip buvo pablogintas svarbiausių teisių įgyvendinimas dėl KŠ naudojimo. Svarbu tai, kad apibrėžimas taip pat apima ne tik patį asmenį, bet ir jo šeimą bei visą bendruomenę.¹⁴¹ 5 konvencijos straipsniu įsipareigojama teikti tiek medicininę, tiek psichologinę pagalbą KŠ aukoms, taip pat nurodoma, ko valstybės privalo imtis įgyvendindamos šį straipsnį. Pagal 7 straipsnį valstybės JT generaliniam sekretoriui privalo pranešti apie aukų mastą konvencijos dalyvės teritorijoje ir šio straipsnio įgyvendinimą.

6 straipsnyje įtvirtinta konvencijos dalyvių bendradarbiavimo galimybė. 1 d. pažymėta, kad kiekviena valstybė, vykdydama prisiimtus įsipareigojimus, gali siekti pagalbos ir ją priimti. 2 d. įtvirtinta, kad kiekviena valstybė, įgyvendindama konvencijos tikslus, pagal galimybes gali teikti techninę, materialinę ir finansinę paramą KŠ paveiktoms valstybėms, siekiančioms įgyvendinti šią konvenciją.

Konvencijos 14 straipsniu, vykdyti administracines užduotis pavedama JT Generaliniam Sekretoriui.

Šio darbo autorės nuomone, labai svarbi nuostata įtvirtinta 21 konvencijos straipsnyje – įtvirtintas leidimas konvencijos dalyvėms dalyvauti bendrose karinėse operacijose bei misijose su valstybėmis ne konvencijos dalyvėmis. KŠ konvencijos 21 str. įgyvendinimo problematika aptariama toliau.

---

¹⁴⁰ 17 straipsnyje nurodyta, kad Konvencija kiekvienai susitariančiajai šaliai įsigalioja praėjus 6 mėnesiams po to, kai buvo deponuoti ratifikaciniai raštai.

¹⁴¹ Convention on Cluster Munitions 2 Article: „Cluster munition victims“ means all persons who have been killed or suffered physical or psychological injury, economic loss, social marginalisation or substantial impairment of the realisation of their rights caused by the use of cluster munitions. They include those persons directly impacted by cluster munitions as well as their affected families and communities;

3.2.1 Dalyvavimas bendrose karinėse operacijose su valstybėmis ne konvencijos dalyvėmis

Nuostatos, leidžiančios karinį bendradarbiavimą, atsiradimą lėmė tai, jog didžiosios KŠ naudotojos ir gamintojos neketina prisijungti prie šio tarptautinio dokumento. Ypatingai JAV pareiškimai, kad ji neketina pasirašyti šios sutarties, paskatino valstybes derėtis dėl tokio sutarties teksto, kuriame būtų nuostata, leidžianti karinį bendradarbiavimą su ne konvencijos dalyvėmis. Michael O. Lacey teigimu, Oslo proceso metu sąveikos su koalicijos partneriais klausimas kėlė nerimą ne tik JAV, bet ir sutarties šalininkėms. Daugelis valstybių suprato, kad reikalinga ne tik nuostata, kuri leistų dalyvauti bendrose karinėse operacijose su JAV, bet ir nuostata, kuri apsaugotų karius, kurie naudojo ar naudos KŠ būdami valstybės ne konvencijos dalyvės pajėgose, nuo baudžiamojo persekiojimo.¹⁴² Taip pat pridurtina, kad nemažai pasirašiusių ir/ar ratifikavusių konvenciją valstybių yra ir NATO narės, tad buvo reikalinga tokia nuostata, kuri leistų dalyvauti bendrose karinėse operacijose su koalicijos partnerėmis, – NATO pajėgos, kaip buvo minėta anksčiau, karinėse operacijose naudoja KŠ. 21 straipsnyje įtvirtinta vadinamoji bendradarbiavimo išimtis (angl. *interoperability exception*), valstybių manymu, turėjo išspręsti šiuos klausimus.

KŠ konvencijos 21 str. 3 d. nustato,¹⁴³ kad, nepaisant jos 1 straipsnio, laikantis tarptautinės teisės, konvencijos šalims, jų kariniam personalui ar piliečiams nėra užkertamas kelias bendradarbiauti ir dalyvauti karinėse operacijose kartu su valstybėmis, kurios nėra Konvencijos šalys ir kurios gali užsiimti Konvencijos šaliai draudžiama veikla. Šiame straipsnyje įtvirtintos nuostatos kelia nemažai klausimų, pavyzdžiui, ar pagal 21 str. būtų leidžiama konvencijos dalyvėms saugoti JAV karinę bazę, kurioje laikomos KŠ atsargos? Ar NATO vykdomoms karinėms operacijoms, kuriose naudojami KŠ, galėtų būti taikoma išimtis? Ar galėtų JAV ir Vokietija dalyvauti bendrose mokymuose, kur JAV naudoja KŠ?¹⁴⁴

---

¹⁴² Lacey M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // The Army Lawyer, DA PAM 27-50-432, 2009. P. 31-33

¹⁴³ Convention on Cluster Munitions 21 Article „Relations with States not party to this Convention“ (extract)
3. Notwithstanding the provisions of Article 1 of this Convention and in accordance with international law, States Parties, their military personnel or nationals, may engage in military cooperation and operations with States not party to this Convention that might engage in activities prohibited to a State Party.
4. Nothing in paragraph 3 of this Article shall authorise a State Party:
(a) To develop, produce or otherwise acquire cluster munitions;
(b) To itself stockpile or transfer cluster munitions;
(c) To itself use cluster munitions; or
(d) To expressly request the use of cluster munitions in cases where the choice of munitions used is within its exclusive control.

¹⁴⁴ Lacey M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // The Army Lawyer, DA PAM 27-50-432, 2009. P. 31-33

Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad 21 str. leidžia nepaisyti 1 str. ir dalyvauti bendrose karinėse operacijose, kuriose gali būti naudojami KŠ, nors konvencijos 1 str. nustatyta, kad niekada ir jokiais aplinkybėmis nenaudoti, taip pat nekurti, negaminti, kitaip neišigyti, nekaupiti, nelaikyti ar niekam tiesiogiai ar netiesiogiai neperduoti KŠ, taip pat niekam nepadėti, nieko neskatinti ir neraginti užsiimti šia Konvencijos šalims draudžiama veikla. Vertėtų atkreipti dėmesį į tai, kad 1 straipsnis draudžia ne tik naudoti ir kaupti KŠ, bet ir neleidžia niekam padėti užsiimti konvencijoje uždrausta veikla. Tad kyla klausimas dėl 1 straipsnyje įtvirtinto draudimo padėti užsiimti konvencijoje draudžiama veikla ir 21 str. įtvirtinto leidimo dalyvauti bendrose karinėse operacijose santykio. Svarbu išsiaiškinti, kokių formų pagalba, susijusi su KŠ, leidžiama, dalyvaujant bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos dalyvėmis.

Kai kurios valstybės teigia, kad pagalbos draudimas, įtvirtintas 1 konvencijos straipsnyje, netaikomas, kai yra dalyvaujama bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos dalyvėmis. HRW manymu, toks straipsnio interpretavimas prieštarauja konvencijos nuostatomis, tikslui ir objektui.¹⁴⁵ HRW atkreipia dėmesį į tai, kad konvencijos tekstas turėtų būti aiškinamas atsižvelgiant į bendras sutarčių aiškinimo taisykles. Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės 31 str. įtvirtinta, kad sutarties tekstas turi būti aiškinamas neatskiriamai nuo jos preambulės ir jos priedų bei atsižvelgiant į jos tikslą ir objektą.¹⁴⁶ KŠ konvencijos preambulėje įtvirtintas tikslas: visam laikui nutraukti kančias ir aukas, kurias sukelia KŠ.¹⁴⁷ Jei būtų leista pažeisti pagalbos teikimo draudimą veiklose, kurias draudžia konvencija, būtų pakenkta šio tikslo įgyvendinimui. KŠ ir jų sukeliama žala niekuomet nebus panaikinta, jei 21 str. bus suprantamas kaip leidžiantis konvencijos dalyvėms padėti užsiimti toje pačioje konvencijoje draudžiama veikla.

Dėmesys atkreiptinas į tai, kad 21 str. 3 d. yra ribojama 4 d. nuostatomis, kuriose nurodyta, kad remdamasi šio straipsnio 3 dalimi, konvencijos šalis jokia būdu negali: kurti, gaminti ar kitaip išigyti KŠ, antra turėti KŠ atsargų arba perduoti KŠ, naudoti KŠ, tais atvejais kai ginklų pasirinkimas priklauso išimtinai jos kompetencijai išreikšti pageidavimą naudoti KŠ. HRW teigimu, pateiktas ribojimų sąrašas yra nebaigtinis, taip pat nurodoma, kad 21 str. 4 d. turėtų būti aiškinama atsižvelgiant į visos konvencijos tikslą – uždrausti bet kokią KŠ naudojimą. 21 str. įtvirtinti draudimai turėtų apimti ir tokias veiklas kaip: leidimą gabenti KŠ per konvencijos dalyvės teritoriją, ne konvencijos dalyvės KŠ atsargų laikymą konvencijos dalyvės teritorijoje, finansinį investavimą į KŠ gamybą ir pan. Pateiktas sąrašas taip pat yra nebaigtinis;

---

¹⁴⁵ Convention on Cluster Munitions: Q&A on Interoperability and the Prohibition on Assistance. Cambridge: Human Rights Watch and Harvard Law School, International Human Rights Clinic, November 2010. P. 1-2

¹⁴⁶ 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // Valstybės žinios. 2002, Nr.13-480.

¹⁴⁷ Convention on Cluster Munitions. Preamble Para 2 “to put an end for all time to the suffering and casualties caused by cluster munitions”

vykdant bendras karines operacijas su ne konvencijos dalyvėmis, draudimas padėti užsiimti Konvencijos šalims draudžiama veikla, HRW teigimu, turėtų apimti ir šias veiklas:¹⁴⁸

- saugoti, laikyti ar transportuoti KŠ, priklausančius valstybei ne konvencijos dalyvei;
- sutikti su sutartimi, kuri leistų naudoti KŠ valstybei ne konvencijos dalyvei;
- naudoti KŠ nurodžius valstybei ne konvencijos dalyvei;
- naudoti KŠ paprašius valstybei ne konvencijos dalyvei;
- dalyvauti karinių operacijų planavime, kuriose ketinama naudoti KŠ;
- mokyti kitus naudoti KŠ.

HRW teigimu, 21 straipsnis leidžia dalyvauti bendrose karinėse operacijose tiek, kiek nepažeidžiama 1 straipsnio nuostata, draudžianti padėti užsiimti veikla, nurodoma konvencijos nuostatų.¹⁴⁹ Taigi pagalbos tiekimo, susijusio su KŠ, draudimas turėtų būti suprantamas kaip absoliutus ir taip pat turi galioti dalyvaujant bendrose karinėse operacijose.

Apibendrinant, 21 KŠ konvencijos straipsnis nors ir leidžia dalyvauti bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos šalimis, tačiau HRW išaiškinimas atskleidžia, kad dalyvavimas operacijose, kur naudojami KŠ, yra ribotas. Ši nuostata gali kelti sunkumų įgyvendinant bendras karines operacijas su JAV, pavyzdžiui, Afganistane, kur, neoficialiomis žiniomis, JAV ir šiuo metu naudoja KŠ. Taip pat gali kelti sunkumu planuojant ir vykdant bendras NATO operacijas, kuriose ketinama naudoti KŠ, nes KŠ konvencijos dalyvėms draudžiama net dalyvauti tokių operacijų planavime.

3.3 Kasetinių šaudmenų konvencijos neratifikavimo problema

KŠ konvencijos įsigaliojimas nereiškia, kad KŠ nebebus naudojami, nes susitarimui nepritaria didžiosios KŠ gamintojos, eksportuotojos ir naudotojos – „JAV, Izraelis, Rusija, Indija, Pakistanas, Brazilija, jai nepritaria ir savo pozicijos neišreiškusi Kinija.“¹⁵⁰ Apskaičiuota, kad 76 valstybės savo arsenaluose turi milijardus KŠ vienetų. Manoma, kad Rusija, Kinija ir JAV kiekviena savo arsenale turi daugiau kaip po milijardą KŠ vienetų.¹⁵¹ Pavyzdžiui, JAV nepritaria KŠ konvencijai ir neketina jos pasirašyti, nes, jos nuomone, KŠ yra efektyvus ir reikalingas ginklas kare, ir ji laikosi pozicijos ne visiškai uždrausti KŠ, o patobulinti jų

¹⁴⁸ Convention on Cluster Munitions: Q&A on Interoperability and the Prohibition on Assistance. Cambridge: Human Rights Watch and Harvard Law School, International Human Rights Clinic, November 2010. P. 4

¹⁴⁹ Ibid. P. 4

¹⁵⁰ Europos Parlamentas, Parlamentas ragina nedelsiant uždrausti kasetines bombas // <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20081114STO42065>, prisijungimo laikas: 2010-01-17.

¹⁵¹ Stohl R. Leff J. 111 Countries Agree to Cluster Munitions Treaty// The Defense Monitor: September/October 2008. P.8

patikimumo sistemą.¹⁵² Nors JAV kol kas ir neketina pasirašyti KŠ konvencijos, tačiau, jausdamas didelį tarptautinį spaudimą, Pentagonas priėmė naują programą, kurioje numatyta po 2018 metų pakeisti KŠ patikimesniais ginklais.¹⁵³ Toks „amerikiečių išsisukinėjimas pritarti įprastinių senojo tipo kasetinių bombų uždraudimui ir naujųjų kūrimas itin nepatinka rusams. Rusijos užsienio reikalų ministerija teigia, kad toks scenarijus humanitarinių problemų neišspręs, o tik iš naujo įsuks ginklavimosi varžybas. Negana to, rusų diplomatai tvirtina, kad kasetinių bombų – efektyvaus ginklo – atsisakymas prilygtų raginimui „nuo automatų pereiti prie muškietų“.¹⁵⁴

Pasiryžimo ratifikuoti sutartį iki šiol nėra išreiškusios net ir ES narės Graikija, Suomija, Latvija, Lenkija, Rumunija ir Kipras. Pavyzdžiui, Suomijos ginkluotojų pajėgų vadas pareiškė, kad KŠ atsisakymas „rimtai susilpnintų Suomijos gynybinį potencialą.“¹⁵⁵ Europos Sąjungos (toliau – ES) institucijos nuolat pažymi palaikančios KŠ konvenciją ir ragina ES valstybes prisijungti prie jos. Europos Parlamentas (toliau – EP) 2008 m. lapkričio 20 d. rezoliucijoje išreiškia raginimus šalims kuo greičiau pasirašyti, ratifikuoti ir įgyvendinti KŠ konvenciją, imtis veiksmų nacionaliniu lygmeniu, kad būtų galima pradėti įgyvendinti KŠ konvenciją netgi prieš ją pasirašant ir ratifikuojant. Taip pat EP ragino šalis, iki įsigalios KŠ konvencija, nenaudoti, nekaupiti, negaminti, neperduoti ir neeksportuoti kasetinių šaudmenų ir į juos neinvestuoti.¹⁵⁶ EP 2010 m. liepos 8 d. rezoliucijoje be tų pačių raginimų išreiškė ir konkrečius raginimus visoms ES valstybėms narėms, įskaitant konvencijos nepasirašiusias Estiją, Suomiją, Graikiją, Latviją, Lenkiją, Rumuniją, Slovakiją ir Turkiją, konvenciją pasirašiusias, bet jos neratifikavusias Bulgariją, Kiprą, Čekijos Respubliką, Vengriją, Italiją, Lietuvą, Nyderlandus, Portugaliją ir Švediją, ir šalis kandidatės pasirašyti ir ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų skubos tvarka iki 2010 m. rugpjūčio 1 d.¹⁵⁷ Šiuo metu iš 27 ES valstybių narių KŠ konvenciją yra pasirašiusios 20, iš jų ratifikavusios – 10.

Tarp valstybių, neketinančių pasirašyti KŠ konvencijos, patenka Gruzija ir Rusija. Šios valstybės ne tik nedalyvavo Oslo procese, bet, kaip buvo minėta anksčiau, panaudojo KŠ Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos kariniame konflikte 2008 m. rugpjūtį, tai yra praėjus tik keliems

---

¹⁵² Ibid. P.8-9

¹⁵³ Tuttle D. Congress Reintroduces Cluster Munitions Civilian Protection Act. Center for defense information // http://www.cdi.org/program/document.cfm?DocumentID=4216&StartRow=1&ListRows=10&appendURL=&Orderby=D.DateLastUpdated&ProgramID=89&from_page=index.cfm, prisijungimo laikas: 2010-11-01.

¹⁵⁴ Radzevičiūtė A. Kasetinės bombos: efektyvus, bet itin nehumaniškas ginklas // Geo politikas, 2008 11 06 // <http://www.geopolitika.lt/?artc=2831>, prisijungimo laikas: 2010-10-25.

¹⁵⁵ Europos Parlamentas, Parlamentas ragina nedelsiant uždrausti kasetines bombas // <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20081114STO42065>, prisijungimo laikas: 2010-01-17.

¹⁵⁶ Europos Parlamento 2008 m. lapkričio 20 d. rezoliucija „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų“ // P6_TA(2008) 0565 (2010/C 16 E/12).

¹⁵⁷ Europos Parlamento 2010 m. liepos 8 d. rezoliucija „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įsigaliojimo ir ES vaidmens“ // P7_TA-PROV(2010)0285 (PE 444.775).

mėnesiams nuo Dublino konferencijos, kurioje priimta KŠ konvencija. Abiejų konflikto šalių KŠ panaudojimas sukėlė didžiulį tarptautinės bendruomenės pasipiktinimą. Toliau pateikiami Rusijos ir Gruzijos argumentai, kodėl šios valstybės artimiausiu metu neketina prisijungti prie KŠ konvencijos.

Rusija ir šiandien nėra prisijungusi prie KŠ konvencijos. Rusijos užsienio reikalų ministro pavaduotojas teigia, kad jie negali sutikti su klasifikacijomis ir KŠ apribojimais, įtvirtintais KŠ konvencijoje, nes jie buvo nustatyti ignoruojant Rusijos pastangas, dėl to ji nesvarsto konvencijos ratifikavimo klausimo.¹⁵⁸ Taip pat Rusijos atstovai sako, kad KŠ apibrėžimas ir jų uždraudimas, buvo nuspręstas neatsižvelgus į Rusijos nuomonę – Rusija su juo sutikti negali.¹⁵⁹

Rusija Oslo procese prie KŠ konvencijos rengimo neprisidėjo, nors kaip stebėtoja dalyvavo dviejose konferencijose.¹⁶⁰ 2008 m. gruodžio 3 d. Osle, specialioje pasirašymo konferencijoje, Rusijos užsienio reikalų ministerija paskelbė pranešimą, kuriame teigiama, kad KŠ yra teisėtas ginklas, kurio nedraudžia tarptautinė humanitarinė teisė, pažymėjo, kad KŠ vaidina didelę reikšmę ginant Rusijos interesus [...], kad dėl to ji negali nustoti jų naudoti. Pranešime taip pat nurodoma, kad tokį požiūrį lemia Rusijos humanitariniai ir gynybiniai interesai. Taip pat teigiama, kad Rusija yra prieš neteisėtą KŠ naudojimo apribojimą ar uždraudimą.¹⁶¹ Kita vertus Rusija pripažįsta, kad KŠ panaudojimas pastaraisiais metais, ginkluotų konfliktų metu, sukėlė itin neigiamas pasekmes. Rusija teigia, kad ji siekdama panaikinti atsiradusias pasekmes, dalyvauja derybose CCW,¹⁶² taip pat Rusija pažymi, kad CCW ir jos papildomi protokolai yra labiausiai jai priimtini sprendžiant problemas susijusias su KŠ naudojimu.

Kaip jau buvo minėta anksčiau, Rusija yra prisijungusi ne tik prie Konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, bet ir prie jos papildomo protokolo dėl likusių nuo karo sprogmenų, tačiau KŠ atžvilgiu Rusija visą laiką buvo tarp tų valstybių, kurios net CCW rėmuose priešinosi bet kokioms tarptautinėms iniciatyvoms, susijusioms su KŠ ribojimu. Pavyzdžiui, 2005 m. CCW

---

¹⁵⁸ Letter from Sergey Ryabkov, Deputy Minister of Foreign Affairs, Ministry of Foreign Affairs, to HRW, 20 March 2009 op. cit.: Russia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/211, prisijungimo laikas: 2010-11-20.

¹⁵⁹ Letter from Sergey Ryabkov, Ministry of Foreign Affairs, to the CMC, 18 September 2009. Unofficial translation by the Russian Ministry of Foreign Affairs op. cit.: Russia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/211, prisijungimo laikas: 2010-11-20.

¹⁶⁰ Rusija kaip stebėtoja dalyvavo: 2007 m. spalio mėnesį Briuselyje vykusioje regioninėje konferencijoje, ir 2008 m. gruodžio 3 d. Osle vykusioje specialiojoje konvencijos pasirašymo konferencijoje;

¹⁶¹ Russia explains refusal to join cluster bombs convention // Interfax: Russia & CIS Military Newswire, 8 December 2008 op. cit.: Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 232

¹⁶² Russia explains refusal to join cluster bombs convention // Interfax: Russia & CIS Military Newswire, 8 December 2008 op. cit.: Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 232

valstybėms pradėjus rimtai svarstyti, kaip spręsti kylančias humanitarines problemas, kurias sąlygoja KŠ, Rusija jas pavadino „mistinėmis“.¹⁶³ 2006 metais Rusija atmetė pasiūlymą derėtis dėl teisiškai įpareigojančio instrumento sukūrimo CCW rėmuose, kuris būtų skirtas spręsti KŠ sukeliamas humanitarines problemas. 2007 m. Rusija sutiko derėtis dėl pasiūlymo sukurti teisiškai įpareigojantį instrumentą, tačiau po 2008 m. Pietų Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo Rusija pareiškė, kad kalbėti apie pasiūlymus dėl konkretaus protokolo sukūrimo (KŠ atžvilgiu) buvo per anksti. 2009 – 2010 metais Rusija pareiškė, kad ji remia tolimesnes derybas dėl specialaus dokumento, skirto KŠ, sukūrimo, tačiau pažymėjo, kad ji neprieštaraus tik tokiam dokumentui, kuris atitiks jos ir stambiausių KŠ gamintojų bei šių ginklų didžiausias atsargas turinčiųjų interesus.¹⁶⁴

Manytina, kad Rusija pritaris tik tokio dokumento (susijusio su KŠ) sukūrimui, kuris atitiks jos finansinius ir saugumo interesus. Šio darbo autorės nuomone, net jei ir bus priimtas dokumentas dėl KŠ CCW rėmuose, tai, greičiausiai, šis dokumentas bus teisiškai neįpareigojančio pobūdžio (kaip ir CCW V protokolai), kuris valstybėms nustatys gaires, tačiau aiškių draudimų neįtvirtins.

Gruzija Oslo procese dalyvavo trijose konferencijose¹⁶⁵ kaip stebėtoja, tačiau derybose dėl konvencijos teksto nedalyvavo ir jokių pareiškimų šiuo klausimu nepateikė. Gruzija iki šiol nėra pasirašiusi Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų, ir atsakydama į tarptautinės organizacijos, kovojančios už priešpėstinių minų ir kasetinių šaudmenų uždraudimą (Landmine and Cluster Munition Monitor), laišką, Gruzijos valdžia teigia, kad Gruzijos vyriausybė išreiškia savo palaikymą priešpėstines minas ir kasetinius šaudmenis uždraudžiančioms konvencijoms, tačiau karti realybė, sudėtinga saugumo situacija regione, neleidžia prisijungti prie minėtų konvencijų. Deja, saugumo situacija regione stipriai nepasikeitė ir net pablogėjo, kas savo ruožtu nepalieka kitos išeities, kaip priverstinai nesijungti prie minėtų konvencijų, kol regione nebus visiškai saugu.¹⁶⁶ Gruzijos gynybos ministro pirmasis pavaduotojas Batu Kutelia teigė, kad Gruzijos gynybos ministerija taip pat palaiko tokios rūšies konvencijas, kurios padėtų Gruzijai sumažinti civilių aukų skaičių bei išpuolius civilių apgyvendintose teritorijose, tačiau pažymėjo, kad

---

¹⁶³ Presentation of Russia, Cluster Weapons: Real or Mythical Threat, CCW Group of Governmental Experts (GGE) on Cluster Munitions, Geneva, 2–12 August 2005. P. 3 op. cit.: Russia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/211, prisijungimo laikas: 2010-11-20.

¹⁶⁴ Russia explains refusal to join cluster bombs convention // Interfax: Russia & CIS Military Newswire, 8 December 2008 op. cit.: Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 230-235

¹⁶⁵ Gruzija kaip stebėtoja dalyvavo: 2007 m. spalio mėnesį Briuselyje vykusioje regioninėje konferencijoje, 2007 m. gruodį vykusioje tarptautinėje konferencijoje Vienoje, ir 2008 m. gruodžio 3 d. Osle vykusioje specialiojoje konvencijos pasirašymo konferencijoje.

¹⁶⁶ Letter No. 8/37-02, from Ambassador Giorgi Gorgiladze, Permanent Mission of Georgia to the UN in Geneva, 30 April 2010 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/557, prisijungimo laikas: 2010-10-27.

Gruzija yra pasiruošusi svarstyti šį klausimą, tačiau nėra pasirengusi priimti išsipareigojimų panaikinti KŠ iš savo ginklų arsenalo.¹⁶⁷ Vėlgi Batu Kutelia apeliavo į sudėtingą situaciją regione ir teigė, kad negali prisiimti šių išsipareigojimų, kol dalis Gruzijos teritorijos yra okupuota užsienio valstybės ginkluotųjų pajėgų.¹⁶⁸ 2009 m. sausį Gruzijos gynybos ministras Vasil Sikharelidze pareiškė nerekomenduojantis Gruzijai pasirašyti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų. Interviu HRW metu jis teigė, kad Gruzija svarsto alternatyvas, kuo pakeisti KŠ, tačiau juos neramina kaina bei saugumas: „Mums reikia kažko efektyvesnio, kad galėtume apsiginti [...] techninė galimybė pakeisti KŠ turėtų būti, tačiau kaip greitai ir kuo pakeisti, mes nežinome.“¹⁶⁹

Gruzija savo neprisijungimą prie KŠ konvencijos grindžia sudėtinga ir įtempta situacija regione – tai gali reikšti, kad Gruzija kito konflikto atveju neatsisako panaudoti KŠ. Apžvelgus Gruzijos valdžios požiūrį į KŠ konvenciją, matyti, kad bent artimiausiu metu Gruzija šios konvencijos neketina pasirašyti. Kaip minėta ankstesniuose skyriuose, Gruzija yra prisijungusi prie Protokolo dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolo),¹⁷⁰ tačiau jo nuostatas taiko itin retai.

Sutarties, prie kurios neprisijungusios ir neketina prisijungti didžiausios KŠ naudotojos ir gamintojos, sėkmė yra abejotina, tačiau KŠ konvencijos šalininkai tikisi, kad ir be Kinijos, Indijos, Pakistano, Rusijos ir JAV konvencija bus plačiai priimta, ir kad atliks bent tarptautinio spaudimo vaidmenį, kuris sustabdys platus šio ginklo naudojimą.¹⁷¹

Apibendrinant galima pasakyti, kad KŠ konvencija yra vienintelė tarptautinė sutartis, skirta išimtinai KŠ. Taip pat, lyginant su CCW V protokolu, KŠ konvencija yra stiprus dokumentas, visiškai uždraudžiantis KŠ, ir numatantis apibrėžtus terminus, kada valstybės privalo įgyvendinti konvencijos nuostatas. Ją itin stiprią daro išlygų negalimumo nuostata įtvirtinta 19 straipsnyje. Taip pat, nors 21 str. įtvirtinta konvencijos šalių teisė dalyvauti bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos dalyvėmis, tačiau konvencijos šalių teisės teikti pagalbą, susijusią su KŠ, bendrose karinėse operacijose, yra stipriai ribojamos. Autorės nuomone, tokios

---

¹⁶⁷ Interview with Batu Kutelia, First Deputy Minister of Defense, Tbilisi, 21 October 2008 // [¹⁶⁸ Batu Kutelia kalbėdamas apie užsienio valstybės ginkluotąsias pajėgas, turi omenyje, Rusijos ginkluotųjų pajėgų dislokavimą Pietų Osetijos ir Abchazijos regionuose.](http://the-monitor.org/index.php/publications/display?act=submit&pqs_year=2009&pqs_type=cm&pqs_report=georgia&pqs, prisijungimo laikas: 2010-10-27.</p></div><div data-bbox=)

¹⁶⁹ Interview with Vasil Sikharelidze, Minister of Defense, Tbilisi, 26 January 2009 // [¹⁷⁰ Jungtinių Tautų 1980 metų Konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo, 2003 m. Protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų \(V protokolas\).](http://the-monitor.org/index.php/publications/display?act=submit&pqs_year=2009&pqs_type=cm&pqs_report=georgia&pqs, prisijungimo laikas: 2010-10-27.</p></div><div data-bbox=)

¹⁷¹ Lacey M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // *The Army Lawyer*, DA PAM 27-50-432, 2009. P. 31-33

nuostatos buvimas gali sumažinti KŠ naudojimą bendrose karinėse operacijose su valstybėmis ne konvencijos šalims.

3.4 Lietuvos politika kasetinių šaudmenų atžvilgiu

Lietuvos Respublika nuosekliai remia tarptautinių taisyklių, ribojančių kariavimo būdus ir priemones, kurie gali sukelti nereikalingas kančias ir žalą, kūrimą ir įgyvendinimą. „Lietuva aktyviai dalyvauja kasetinių šaudmenų reguliavimo procesuose, tiek palaikydama reikiamų tarptautinės humanitarinės teisės normų siekį, tiek dėl nacionalinio intereso (kasetiniai šaudmenys gali būti naudojami bendrose karinėse operacijose, taip pat Afganistane, Irake).“¹⁷²

2008 m. Lietuva išskėlė darnos (angl. *coherence*) įprastinės ginkluotės srityje iniciatyvą, kurią toliau įgyvendino ir 2009 m. Darnos iniciatyvos tikslas – siekti, kad galiojantys ir priimami nauji teisės aktai ne dubliuotų, o papildytų vienas kitą, kad jų įgyvendinimas ir finansavimas būtų koordinuojami, keičiamasi informacija, planais ir patirtimi.¹⁷³ Įgyvendinant šią iniciatyvą, „2008 m. birželio mėnesį Druskininkuose buvo surengtas tarptautinis seminaras, kuriame buvo aptariamos priešpėstinių minų, kasetinių šaudmenų ir likusių nuo karo sprogmenų keliamos problemos ir ieškoma bendrų sprendimo būdų. Šiame seminare dalyvavo daugiau nei 30 šalių ir tarptautinių organizacijų atstovai.“¹⁷⁴ Pažymėtina, kad Lietuva aktyviai dalyvavo ir dalyvauja tarptautiniuose procesuose, siekiančiuose uždrausti arba apriboti KŠ. Toliau aptariamas Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įgyvendinimas Lietuvoje bei Lietuvos veikla CCW procesuose.

3.4.1 Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įgyvendinimas Lietuvoje

Lietuva nuo pat pradžių palaikė Norvegijos iniciatyvą ir aktyviai dalyvavo Oslo procese. Lietuva dalyvavo 2007 m. vasario mėnesį Osle vykusioje konferencijoje ir buvo viena iš 46 valstybių, pasirašiusių Oslo deklaraciją. Lietuva taip pat dalyvavo visose trijose konvencijos teksto rengimo ir tobulinimo tarptautinėse konferencijose – Limoje, Vienoje ir Velingtone.

---

¹⁷² Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2008 m. balandžio 3 d. potvarkis Nr. 123. „Dėl Lietuvos Respublikai prioritetinių 2008 metais jungtinių tautų organizacijos ir jos specializuotųjų agentūrų sesijų, komitetų, komisijų, darbo grupių ir kitų tarptautinių organizacijų komitetų, komisijų, sesijų, konferencijų, darbo grupių sąrašo patvirtinimo“.

¹⁷³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 38 -1456.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 40 -1899.

¹⁷⁴ Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 2008 m. veiklos ataskaita //

http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490/aktualus_dokumentai_492/ataskaitos_498.html, prisijungimo laikas: 2010-11-20.

Konferencijų metu Lietuva pasisakė ne tik už tai, kad tęstųsi Oslo procesas, bet ir nenutrūktų derybų procesas dėl kasetinių šaudmenų CCW rėmuose. Limos konferencijos metu Lietuvos atstovai teigė: nuo pat pradžių turime suprasti, jog CCW ir Oslo procesai turi papildyti ir sustiprinti vienas kitą, kad būtų pasiekti geriausi rezultatai.¹⁷⁵

Oslo proceso metu Lietuva ne tik išreiškė aiškia pozicija, kad ji palaiko šį procesą ir nori prisijungti prie įpareigojančio dokumento, uždraudžiančio KŠ, bet taip pat ne kartą išsakė savo nuomonę, kad KŠ konvencijoje turi būti nuostata, leidžianti bendradarbiavimą karinėse misijose bei operacijose su valstybėmis ne konvencijos šalimis.¹⁷⁶

Lietuva aktyviai dalyvavo konvencijos dėl kasetinių šaudmenų kūrime ir kartu su kitomis valstybėmis 2008 m. gegužės 30 d. Dubline vykusios diplomatinės konferencijos metu priėmė konvencijos tekstą. 2008 m. gruodžio 3 d. Osle Lietuva buvo viena iš 106 valstybių, kuri pasirašė Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų, draudžiančią šių ginklų naudojimą, kūrimą, gaminimą, įsigijimą, laikymą ir perdavimą, bei numatančią KŠ atsargų sunaikinimą ir valstybių įsipareigojimus nukentėjusiesiems.

2009 m. lapkričio 6 d. LR Prezidentės dekretu Konvencija dėl kasetinių šaudmenų pateikta ratifikuoti LR Seimui.¹⁷⁷ Šiuo metu Konvencija dėl kasetinių šaudmenų dar neratifikuota, bet tai padaryti ketinama artimiausiu metu, 2010 m. lapkričio 5 d. LR Seimo Užsienio reikalų komitetas pritarė Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo ir pateikė Įstatymo projektą „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo“.¹⁷⁸

Lietuva yra pareiškusi, kad ji niekuomet neturėjo, nenaudojo, nekaupė ir nepervežė kasetinių šaudmenų,¹⁷⁹ taip pat nėra nukentėjusi nuo šio ginklo, dėl to Lietuvai nereikia vykdyti Konvencijos 3 str., numatančio valstybėms sunaikinti turimas KŠ atsargas, bei 5 str. nuostatų, įpareigojančių valstybę teikti pagalbą KŠ aukoms. Taigi įgyvendinant šią Konvenciją svarbiausia Lietuvos pareiga – užtikrinti baudžiamųjų sankcijų taikymą asmenims, pažeidusiems šią konvenciją. Konvencijos 9 str. būtent ir numato, kad kiekviena valstybė, šios konvencijos šalis, privalo imtis visų tinkamų teisinių, administracinių ir kitų priemonių, įskaitant baudžiamųjų sankcijų taikymą, kad būtų užkirstas kelias ir pažabota bet kokia veikla, kurią valstybei, šios konvencijos šaliai, draudžia Konvencija ir kurią vykdo asmenys tos valstybės jurisdikcijai

¹⁷⁵ Statement of Lithuania, Lima Conference on Cluster Munitions, 23 May 2007. Unofficial transcription by WILPF op. cit.: Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 110

¹⁷⁶ Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009. P. 110

¹⁷⁷ Lietuvos Respublikos Prezidento 2009 m. lapkričio 6 d. dekretas „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 132-5740.

¹⁷⁸ Lietuvos Respublikos 2010 m. lapkričio 5 d. įstatymo projektas „dėl konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo“ // Pateikė: URK pirmininkas Emanuelis Zingeris.

¹⁷⁹ Letter from Žygimantas Pavilionis, Ministry of Foreign Affairs, 19 February 2009 op. cit.: Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 25

priklausančioje ar jos kontroliuojamoje teritorijoje.¹⁸⁰ Baudžiamųjų sankcijų taikymo reikalavimą leidžia užtikrinti LR baudžiamasis kodeksas.¹⁸¹ Labiausiai su KŠ susijusios šios LR baudžiamojo kodekso nuostatos: XV skyriaus „Nusikaltimai žmoniškumui ir karo nusikaltimai“ 112 str., kuris numato sankcijas už uždraustų karo priemonių naudojimą, bei 199 str. „Kontrabanda“ 2 dalis, numatanti baudžiamąją atsakomybę ir už neteisėtą šaudmenų gabenimą. Taip pat neteisėto KŠ naudojimo atžvilgiu galėtų būti taikomos atitinkamos XXXVI skyriaus „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai, susiję su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, sprogstamosiomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba karine įranga“, nuostatos.

Įstatymo projekto „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo“ 3 straipsnyje suformuluotas pasiūlymas Lietuvos Respublikos Vyriausybei paskirti instituciją, atsakingą už Konvencijos įgyvendinimą.¹⁸² „Tokios institucijos paskyrimas pagal Konvenciją nėra privalomas, tačiau padėtų koordinuotai įgyvendinti Konvencijos nuostatas, susijusias su galimu tarptautiniu bendradarbiavimu ir parama, kaip numato KŠ konvencijos 6 straipsnis, ataskaitomis apie įsipareigojimų vykdymą (7 straipsnis), dalyvavimu Konvencijos šalių susitikimuose, peržiūros ir pakeitimų konferencijose (11-13 straipsniai), taip pat finansiniais įsipareigojimais (14 straipsnis). Tokia institucija galėtų tapti, Lietuvos Respublikos Vyriausybei priėmus atitinkamą nutarimą, Krašto apsaugos ministerija.“¹⁸³

KŠ konvencijos įgyvendinimas nereikalauja didelių valstybės investicijų, taigi Lietuva turėtų kuo skubiau ratifikuoti KŠ konvenciją. Kaip teigiama URM patektame aiškinamajame rašte dėl „Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo įstatymo projekto“: „Konvencijos ratifikavimas būtų dar vienas nuoseklus Lietuvos Respublikos žingsnis skleidžiant ir stiprinant tarptautinės humanitarinės teisės saugomas vertybes.“¹⁸⁴

---

¹⁸⁰ Convention on Cluster Munition, 9 Article *National implementation measures*

Each State Party shall take all appropriate legal, administrative and other measures to implement this Convention, including the imposition of penal sanctions to prevent and suppress any activity prohibited to a State Party under this Convention undertaken by persons or on territory under its jurisdiction or control.

¹⁸¹ Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741;

¹⁸² Lietuvos Respublikos 2010 m. lapkričio 5 d. įstatymo projektas „dėl konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo“ // Pateikė: URK pirmininkas Emanuelis Zingeris.

¹⁸³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 2009 m. lapkričio 3 d. aiškinamasis raštas „Dėl įstatymo dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo projekto“ // Pateikė: LR URM, V. Ušackas. 2009, Nr. XIP-1357.

¹⁸⁴ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 2009 m. lapkričio 3 d. aiškinamasis raštas „Dėl įstatymo dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo projekto“ // Pateikė: LR URM, V. Ušackas. 2009, Nr. XIP-1357.

3.4.2 Lietuvos dalyvavimas CCW procesuose

Lietuva yra aktyvi CCW proceso narė. „Ji ypač daug dėmesio skiria nuo karo likusių sprogmenų, t. y. V protokolo, tematikai nacionaliniu, regioniniu ir tarptautiniu lygmeniu.“¹⁸⁵ Lietuva – viena iš dešimties šios konvencijos įgyvendinimo rėmėjų – koordinavo rėmimo programą ir nuo 2008 metų pirmininkauja V protokolo dėl nuo karo likusių sprogmenų naikinimo veiklai.¹⁸⁶ Pažymėtina, kad ir 2009 m. Lietuvai patikėtas koordinatorės vaidmuo šiame ekspertų susitikime. Lietuva V protokolo nuostatas padeda įgyvendinti ir praktiškai: Lietuvos kariai dalyvauja įvairiose išminavimo misijose. Pavyzdžiui, Afganistane, Goro provincijos atkūrimo grupės išminuotojai kas dieną naikina nuo karo likusius sprogmenis, tarp jų ir rastus nesprogusius KŠ vienetus.¹⁸⁷

Kaip teigiama LR Vyriausybės 2009 m. veiklos ataskaitoje, „stiprindama transatlantinį bendradarbiavimą ir išlaikydama įdirbį humanitarinio išminavimo srityje, Lietuva kartu su Estija inicijavo ir finansavo NATO patikos fondo projekto sukūrimą dėl likusių nuo karo sprogmenų naikinimo Gruzijoje ir ieško papildomų finansavimo šaltinių.¹⁸⁸ Lietuva net sunkmečio metu teikė finansavimą įprastinės ginkluotės naikinimo projektams Gruzijoje ir Afganistane bei Ženevos tarptautiniam humanitarinio išminavimo centrui.¹⁸⁹

ES Parlamentas išreiškia raginimus visoms ES valstybėms narėms nesiimti jokių veiksmų, dėl kurių būtų sutrukdytas Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ir jos nuostatų įgyvendinimas ar kiltų pavojus, kad jos nebus įgyvendintos. Visos ES valstybės narės yra ypač raginamos nepriimti galimos Konvencijos dėl įprastinių ginklų (CCW) protokolo, jam nepritari ir jo neratifikuoti, kadangi pagal jį būtų leidžiama naudoti kasetinius šaudmenis, o tai prieštarautų tokių šaudmenų uždraudimui, kaip nurodyta KŠ konvencijos 1 ir 2 straipsniuose.¹⁹⁰ Nepaisant EP raginimų, Lietuva toliau aktyviai remia ir dalyvauja derybose dėl KŠ CCW rėmuose: ji pasisako už tvirto dokumento, draudžiančio KŠ, kurie sukelia ypatingai didelę žalą,

---

¹⁸⁵ Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2010 m. birželio 3 d. potvarkis „Dėl Lietuvos Respublikai prioritetinių 2010 metais jungtinių tautų organizacijos ir jos specializuotųjų agentūrų sesijų, komitetų, komisijų, darbo grupių ir kitų tarptautinių organizacijų komitetų, komisijų, sesijų, konferencijų, darbo grupių sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2010, Nr.: 66 -3293.

¹⁸⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 38 -1456.

¹⁸⁷ Tarnybą Afganistane baigiantys išminuotojai ruošiasi perduoti patirtį kitai pamainai. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, spaudos pranešimas // http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2008_metai/ziniu_archyvas_2008_11/tarnyba_afganistane_baigiantys_isminuotojai_ruosiasi_perduoti_patirti_kitai_pamainai.html?pbck=50, prisijungimo laikas: 2010-11-02

¹⁸⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 40 -1899.

¹⁸⁹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 40 -1899.

¹⁹⁰ Europos Parlamento 2008 m. lapkričio 20 d. rezoliucija „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų“ // P6_TA(2008)0565 (2010/C 16 E/12).

CCW rėmuose sukūrimą, teigdama, kad derybos CCW netūrėtų būti paremtos nuostata, kad geriau bet kokia sutartis negu jokios.¹⁹¹

Galima daryti išvadą, kad Lietuva turėtų imtis šių veiksmų: turėtų kuo skubiau ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų, toliau aktyviai dalyvauti CCW derybų procese ir išlaikyti tvirtą poziciją, kad ir CCW rėmuose būtų sukurtas stiprus teisiškai įpareigojantis dokumentas, draudžiantis arba bent stipriai ribojantis KŠ panaudojimą. Pridurtina, kad Lietuva ir toliau turėtų aktyviai dalyvauti, ribojančių, kariavimo būdus ir priemones, tarptautinių nuostatų kūrime. Taip pat laikydamosi prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, turėtų skatinti ir kitas valstybes prisijungti prie tokių tarptautinių dokumentų.

---

¹⁹¹ Statement of Lithuania, CCW Meeting of States Parties, Geneva, 12 November 2009, Notes by Landmine Action op. cit.: Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 25

IŠVADOS

1. Kasetiniai šaudmenys yra pavojingi civiliams dėl dviejų priežasčių: pirma, dėl pačių kasetinių šaudmenų techninių savybių, antra, dėl netinkamo jų naudojimo.
  - 1.1. Didžiausią grėsmę civiliams asmenims kelia šios kasetinių šaudmenų savybės: platus ir nekontroliuojamas kasetinių šaudmenų vienetų išsibarstymas teritorijoje, platus jų veikimo spindulys, uždelstas veikimas ir ilgaamžiškumas.
    - 1.1.1. Kasetiniai šaudmenys yra ypatingai pavojingi ginklai, kurie kelia grėsmę civiliams ne tik ginkluotų konfliktų metu, bet dėl savo uždelsto veikimo ir ilgaamžiškumo sukelia ilgalaikius ekonominius ir socialinius padarinius. Dėl kasetinių šaudmenų aukšto nepatikimumo lygio, nuo 10 iki 85 procentų kasetinių šaudmenų vienetų iškart nedetonuoja. Nesprogę kasetinių šaudmenų vienetai pradeda veikti kaip priešpėstinės minos ir kelia grėsmę civiliams daug metų konfliktui pasibaigus. Dėl jų spalvingumo ir įdomios konstrukcijos neretai nesprogusių kasetinių šaudmenų vienetų aukomis tampa vaikai.
2. Naudodamos kasetinius šaudmenis valstybės privalo laikytis bent jau pagrindinių tarptautinės humanitarinės teisės principų ir priimtų tarptautinių įsipareigojimų. Nustatyta, kad su kasetinių šaudmenų reguliavimu labiausiai susiję: atskyrimo, puolimų be atrankos draudimo, proporcingumo ir atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui tarptautinės humanitarinės teisės principai. Dažniausiai šie principai yra pažeidžiami, kai kasetiniai šaudmenys yra naudojami apgyvendintose arba šalia apgyvendintų teritorijų.
3. Nustatyta, kad tyčinis kasetinių šaudmenų naudojimas nesilaikant tarptautinės humanitarinės teisės principų, Ženevos konvencijų ir jų papildomų protokolų nuostatų gali būti pripažįstamas karo nusikaltimu ir gali būti baudžiamas nacionaliniuose teismuose, o nacionalinėms jurisdikcijoms nenorint ar negalint imtis baudimo – ir Tarptautiniame baudžiamajame teisme.
  - 3.1. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimas Milan Martić byloje tapo pirmuoju istorijoje, kuriame asmuo pripažintas kaltu dėl netinkamo kasetinių šaudmenų naudojimo, o kasetinis šaudmuo tribunolo pripažintas neatrankinio veikimo ginklu, kuris negali būti naudojamas apgyvendintose teritorijose arba šalia jų.

- 3.1.1. Remiantis sprendimu, priimtu Milan Martić byloje, atakos, kuomet kasetiniai šaudmenys naudoti šalia apgyvendintų teritorijų, taip pat galėtų būti pripažįstamos pažeidžiančiomis atskyrimo ir proporcingumo principus, o asmenys, organizavę tokias atakas, turėtų sulaukti baudžiamosios atsakomybės.
    - 3.1.2. Tarptautinio baudžiamojo tribunolo buvusiai Jugoslavijai sprendimas Milan Martić byloje turėjo tapti geru pavyzdžiu ir precedentu, sprendžiant kitas panašias bylas, tačiau vėlesni įvykiai parodė, kad kasetiniai šaudmenys sėkmingai naudojami ir toliau pažeidžiant tarptautinės humanitarinės teisės reikalavimus ir jų naudotojai jaučiasi nebaudžiami.
  - 3.2. Rusija ir Gruzija turėtų tęsti pradėtus nacionalinius tyrimus dėl kasetinių šaudmenų panaudojimo apgyvendintose teritorijose ir šalia jų bei nubausti atsakingus asmenis. Tarptautinis baudžiamasis teismas turėtų prižiūrėti ar tinkamai vykdomi tyrimai dėl galimai įvykdytų karo nusikaltimų ir nusikaltimų žmoniškumui P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare bei imtis detalaus šio karo tyrimo jei valstybės nevykdys pareigos – nubausti asmenis, kurie pažeidė tarptautinės humanitarinės teisės nuostatas.
4. CCW V protokolas yra gana silpnas dokumentas, kuris tik nustato protokolo dalyvėms gaires, kaip sumažinti humanitarinę žalą, atsirandančią dėl nuo karo likusių sprogmenų, tarp jų ir nesprogusių kasetinių šaudmenų vienetų. Tačiau šis dokumentas kasetinių šaudmenų keliamų problemų neišsprendžia.
  - 4.1. Valstybės, naudojusios kasetinius šaudmenis, ir valstybės, kurių teritorijose buvo naudoti kasetiniai šaudmenys, nepaisydamos sunkumų, su kuriais gali susidurti, ir to, kad daugelis V protokolo nuostatų nėra įpareigojančios, turi imtis kuo skubesnių priemonių išvalyti nesprogusiais kasetiniais vienetais užterštas teritorijas, kad būtų išvengta ne tik civilių aukų, bet ir neigiamų socialinių ir ekonominių pasekmių.
5. Iki Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų egzistavęs kasetinių šaudmenų reglamentavimas buvo nepakankamas dėl kelių priežasčių: pirma, dėl kasetinių šaudmenų uždelsto veikimo; antra, naudojant kasetinius šaudmenis užteršiamos didelės teritorijos; trečia, dėl kasetinių šaudmenų sukeltų ilgalaikių padarinių; ketvirta, dėl to, kad kasetiniai šaudmenys dažnai naudojami civilių apgyvendintose arba šalia apgyvendintų teritorijų; penkta, dėl kasetinių šaudmenų karinės naudos ir pigumo kyla grėsmė, kad jie bus naudojami ir toliau.
6. Kasetinių šaudmenų konvencija yra vienintelė tarptautinė sutartis, skirta išimtinai kasetinių šaudmenų reguliavimui. Ši konvencija yra stiprus dokumentas, visiškai uždraudžiantis

kasetinius šaudmenis, taip pat numatantis apibrėžtus terminus, kada valstybės privalo įgyvendinti konvencijos nuostatas. Ją itin stiprią daro išlygų negalimumo nuostata, įtvirtinta 19 straipsnyje.

6.1. Siekiant išvengti kasetinių šaudmenų keliamos žalos, visos valstybės turėtų pasirašyti ir ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų ir kuo skubiau įgyvendinti šios konvencijos nuostatas, susijusias su teritorijų išvalymu, pagalbos nukentėjusiems nuo kasetinių šaudmenų teikimu bei turimų kasetinių šaudmenų atsargų sunaikinimu.

6.2. 21 Konvencijos straipsnis turėtų būti suprantamas ir aiškinamas siauriai. Nors šis straipsnis įtvirtina konvencijos šalių teisę dalyvauti bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos dalyvėmis, tačiau konvencijos šalių teisės teikti pagalbą, susijusią su kasetiniais šaudmenimis bendrose karinėse operacijose, yra stipriai ribojamos reikalavimu, kad nebūtų pažeistas konvencijos tikslas ir objektas. Tad 21 straipsnis leidžia dalyvauti bendrose karinėse operacijose tiek, kiek nepažeidžiama 1 straipsnio nuostata, draudžianti padėti užsiimti veikla, nurodoma konvencijos nuostatų.

6.3. Kol prie Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų neprisijungs didžiausios kasetinių šaudmenų naudotojos ir gamintojos: Rusija, JAV, Kinija ir kt., tol tokios sutarties sėkmė yra abejotina, tačiau tikimasi, kad ši konvencija atliks bent tarptautinio spaudimo vaidmenį, kuris sustabdys platų šio ginklo naudojimą.

7. Lietuva, kaip ir kitos valstybės, turėtų kuo skubiau ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų ir laikydamasi konvencijos nuostatų skatinti kitas valstybes prisijungti prie šio dokumento.

7.1. Lietuva toliau turėtų dalyvauti derybų dėl KŠ reguliavimo CCW procese ir išlaikyti tvirtą poziciją, kad ir CCW rėmuose būtų sukurtas stiprus teisiškai įpareigojantis dokumentas, draudžiantis arba bent stipriai ribojantis KŠ panaudojimą.

7.2. Lietuva ir toliau turėtų aktyviai dalyvauti tarptautinių nuostatų, ribojančių kariavimo būdus ir priemones, kūrime. Taip pat, laikydamasi prisiimtų tarptautinių įsipareigojimų, turėtų skatinti ir kitas valstybes prisijungti prie tokių tarptautinių dokumentų.

8. Valstybės, kurios yra neprisijungusios prie Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų, turėtų laikytis bent šių nuostatų:

- Naudodamos kasetinius šaudmenis imtis ypatingo rūpestingumo, kad būtų išvengta civilių aukų.
- Niekuomet nenaudoti kasetinių šaudmenų apgyvendintose teritorijose ar šalia jų.
- Nenaudoti kasetinių šaudmenų, kurių nepatikimumo rodikliai labai aukšti.

- Kasetinių šaudmenų paleidimui nenaudoti nevaldomų MLRS sistemų.
- Po konflikto pažymėti ir išvalyti nuo nesprogusių kasetinių šaudmenų vienetų atakuotas teritorijas.
- Teikti pagalbą asmenims nukentėjusiems nuo kasetinių šaudmenų.
- Kaip įmanoma skubiau pasirašyti ir ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų.

NAUDOTOS LITERATŪROS IR ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

Lietuvos Respublikos teisės aktai ir jų projektai

1. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 89-2741.
2. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 m. kovo 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 38 -1456.
3. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. kovo 31 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2009 metų veiklos ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 40 -1899.
4. Lietuvos Respublikos Prezidento 2009 m. lapkričio 6 d. dekretas „Dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui ratifikuoti Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų“ // Valstybės žinios, 2009, Nr. 132-5740.
5. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2008 m. balandžio 3 d. potvarkis Nr. 123. „Dėl Lietuvos Respublikai prioritetinių 2008 metais jungtinių tautų organizacijos ir jos specializuotųjų agentūrų sesijų, komitetų, komisijų, darbo grupių ir kitų tarptautinių organizacijų komitetų, komisijų, sesijų, konferencijų, darbo grupių sąrašo patvirtinimo“.
6. Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2010 m. birželio 3 d. potvarkis „Dėl Lietuvos Respublikai prioritetinių 2010 metais jungtinių tautų organizacijos ir jos specializuotųjų agentūrų sesijų, komitetų, komisijų, darbo grupių ir kitų tarptautinių organizacijų komitetų, komisijų, sesijų, konferencijų, darbo grupių sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios, 2010, Nr. 66 -3293.
7. Lietuvos Respublikos 2010 m. lapkričio 5 d. įstatymo projektas „dėl konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo“ // Pateikė: URK pirmininkas Emanuelis Zingeris.
8. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos 2009 m. lapkričio 3 d. aiškinamasis raštas „Dėl įstatymo dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų ratifikavimo projekto“ // Pateikė: LR URM, V. Ušackas. 2009, Nr. XIP-1357.

9. Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerijos 2008 m. veiklos ataskaita // http://www.kam.lt/lt/gynybos_politika_490/aktualus_dokumentai_492/ataskaitos_498.html, prisijungimo laikas: 2010-11-20.

Tarptautinės teisės aktai ir susiję dokumentai

10. 1945 m. birželio 26 d. Jungtinių Tautų Chartija // Valstybės žinios, 2002, Nr. 15-557.
11. 1949 metų rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencija dėl civilių apsaugos karo metu (IV Ženevos konvencija) // Valstybės žinios, 2000, Nr. 63 -1908.
12. 1949 metų rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl tarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (I protokolas), sudarytas 1977 m. birželio 8 d. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
13. 1949 metų rugpjūčio 12 d. Ženevos konvencijų Papildomas protokolas dėl netarptautinių ginkluotų konfliktų aukų apsaugos (II protokolas), sudarytas 1977 m. birželio 8 d. // Valstybės žinios, 2000, Nr. 63.
14. 1969 m. gegužės 23 d. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // Valstybės žinios, 2002, Nr.13-480.
15. 1980 m. spalio 10 d. Jungtinių Tautų konvencija dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo // Valstybės žinios, 1998, Nr. 83–2312.
16. 1997 m. rugsėjo 18 d. Konvencija dėl priešpėstinių minų naudojimo, kaupimo, gamybos ir perdavimo uždraudimo ir dėl jų sunaikinimo // Valstybės žinios, 2003, Nr. 49.
17. 1998 m. liepos 17 d. Tarptautinio Baudžiamojo Teismo Romos statutai, priimtas. Jungtinių Tautų diplomatinėje įgaliotųjų atstovų konferencijoje, skirtoje tarptautinio baudžiamojo teismo įsteigimui // Valstybės žinios, Nr. 49-2165.
18. 1980 m. spalio 10 d. Jungtinių Tautų konvencijos dėl tam tikrų įprastinių ginklų, kurie gali būti laikomi pernelyg žalojančiais arba veikia nesirinktinai, naudojimo uždraudimo arba apribojimo 2003 m. protokolas dėl likusių nuo karo sprogmenų (V protokolas) // Valstybės žinios, 2004, Nr. 122-4461.
19. Convention on Cluster Munitions, 30 May 2008, CCM/77.

Kiti tarptautinės teisės dokumentai

20. Convention on Conventional Weapons Group of Governmental Experts on the Explosive Remnants of War, a Global Overview of Explosive Submunitions: Memorandum to CCW Delegates. New York: Human Rights Watch, 2002.
21. Europos Parlamento 2008 m. lapkričio 20 d. rezoliucija „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų“ // P6_TA(2008)0565 (2010/C 16 E/12).
22. Europos Parlamento 2010 m. liepos 8 d. rezoliucija „dėl Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų įsigaliojimo ir ES vaidmens“ // P7_TA-PROV(2010)0285 (PE 444.775).
23. Human Rights Watch: Statement to the Second Review Conference of the Convention on Conventional Weapons, December 21, 2001 // <http://www.hrw.org/en/news/2001/12/21/statement-second-review-conference-conventionconventional-weapons>, prisijungimo laikas: 2010-10-28
24. Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, 30 September 2009 Report. Vol. I, II, III, 2009.
25. International Criminal Court, No impunity for crimes committed in Georgia: OTP concludes second visit to Georgia in context of preliminary examination // ICC-OTP-20100625-PR551//<http://www.icc-cpi.int>, prisijungimo laikas: 2010-11-10
26. Yeung Sik Yuen Y.K.J. Human rights and weapons of mass destruction, or with indiscriminate effect, or of a nature to cause superfluous injury or unnecessary suffering // E/CN.4/Sub.2/2002/38 27 June Geneva: UN Sub Commission on the Promotion and Protection of Human Rights, 2000.
27. Report of the Storimans Investigative Mission. Hague: Dutch Ministry of Foreign Affairs, 2008.
28. Second Review Conference of the States Parties to the Convention on Prohibitions or Restrictions on the Use of Certain Conventional Weapons Which May Be Deemed to be Excessively Injurious or to Have Indiscriminate Effects, final document // CCW/CONF.II/2, Geneva, 2001.
29. Statement by Ambassador Steffen Kongstad, Norwegian Ministry of Foreign Affairs, Third Review Conference of the States Parties to the CCW, Geneva, 17 November 2006.

30. Statement by New Zealand to the Convention on Cluster Munitions Signing Conference, Oslo, December 3, 2008 // http://www.clusterconvention.org/pages/pages_i/documents/NewZealand312.pdf, prisijungimo laikas: 2010-11-15.
31. United Nations Development Programme, Lao PDR The Safe Path, South East Asia Regional Conference on the Convention on Cluster Munitions // <http://www.undplao.org>, prisijungimo laikas: 2010-09-25.

Specialioji literatūra

32. Alley R. Banning Cluster Munitions // New Zealand International Review, September – October, 2008.
33. Amnesty International, Civilians in the Line of Fire the Georgia-Russia Conflict. London: Amnesty International Publications, 2008.
34. Asmus R. D. A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
35. Baroud R. Cluster Bombs and Civilian Lives: Efficient Killing, Profits and Human Rights, 2010 // <http://www.truth-out.org/cluster-bombs-and-civilian-lives-efficient-killing-profits-and-human-rights61409>, prisijungimo laikas: 2010-10-25.
36. Borrie J., Cavet R. The humanitarian effects of cluster munitions: why should we worry? // Disarmament Forum, No. 4, 2006.
37. Bryant K. Cluster munitions and their submunition – a personal view // Disarmament forum No 4, 2006.
38. Buchanan J., Gogia G., Lokshina T. and others Up In Flames Humanitarian Law Violations and Civilian Victims in the Conflict over South Ossetia. New York: Human Right Watch, 2009.
39. Circle of Impact: The Fatal Footprint of Cluster Munitions on People and Communities. Brussels: Handicap International, 2007.

40. Convention on Cluster Munitions: Q&A on Interoperability and the Prohibition on Assistance. Cambridge: Human Rights Watch and Harvard Law School, International Human Rights Clinic, November 2010.
41. Cronin D. U.S. Resisting Ban on Cluster Bombs, Brussels, 2007 // http://www.thewe.cc/weplanet/news/armed_force/terror_states/cluster_bombs_killing_injuring.htm, prisijungimo laikas: 2010-10-20.
42. Čiočys P. A. Tarptautinė humanitarinė teisė. Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2004.
43. Docherty B. The Time Is Now: A Historical Argument for a Cluster Munitions Convention // Harvard Human Rights Journal, Vol. 20, 2007.
44. Docherty B. Meeting the Challenge Protecting Civilians through the Convention on Cluster Munitions. New York: Human Rights Watch, 2010.
45. Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009.
46. Europos Parlamentas, Parlamentas ragina nedelsiant uždrausti kasetines bombas // <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?language=LT&type=IM-PRESS&reference=20081114STO42065>, prisijungimo laikas: 2010-01-17
47. Fellow S., Docherty B. Fatally Flawed: Cluster Bombs and Their Use by the United States in Afghanistan. New York: Human Rights Watch, 2002.
48. Garlasco M. E., Docherty B. Off Target: The Conduct of the War and Civilian Casualties in Iraq. New York: Human Right Watch, 2003.
49. Georgia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/557, prisijungimo laikas: 2010-10-22
50. Goose S., Docherty B., Garlasco M. Flooding South Lebanon: Israel's Use of Cluster Munitions in Lebanon in July and August 2006. New York: Human Right Watch, 2008.
51. Goose S. New International Law on Explosive Remnants of War // Human Rights Watch news release, November 28, 2003 // <http://www.hrw.org/en/news/2003/11/28/new-international-law-explosive-remnants-war>, prisijungimo laikas: 2010-10-26.

52. Preconference of President of Georgia Mikheil Saakashvili and US State Secretary Condoleezza Rice // Press Office of the President of Georgia: 2008-08-15 // http://www.president.gov.ge/index.php?lang_id=ENG&sec_id=227&info_id=2450, prisijungimo laikas: 2010-10-10.
53. The HALO Trust completes cluster munitions clearance in Georgia—December 2009 // www.halousa.org, prisijungimo laikas: 2010-10-25.
54. Harrison K., Hiznay M. Moyes R. and others Banning Cluster Munitions: Government Policy and Practice. Ottawa: Mines Action Canada, Human Rights Watch, Landmine Action, 2009.
55. Henckaerts J. M., Doswald-Beck L. Customary International Humanitarian Law: Volume I, Rules, International Committee of Red Cross. Cambridge: Cambridge University Press 2005.
56. Henckaerts J. M. Study on customary international humanitarian law: all language versions of the summary and list of rules // International Review of the Red Cross, No. 857, 31 March 2005.
57. Herby P., Nuiten A. R. Explosive remnants of war: Protecting civilians through an additional protocol to the 1980 Convention on Certain Conventional Weapons // International Review of the Red Cross, No. 841 // <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqyv.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.
58. Herold M. W. Above the Law and Below Morality: Data on 11 Weeks of US Cluster-Bombing of Afghanistan // Cursor, 2002 // <http://cursor.org/stories/abovethelaw.htm>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.
59. Hiznay M. Operational and Technical Aspects of Cluster Munitions, view // Disarmament forum, No 4, 2006.
60. Human Rights Watch, 2001, Cluster Bombs in Afghanistan: A Human Rights Watch Backgrounder // www.hrw.org/backgrounder/arms/cluster-bck1031.htm, prisijungimo laikas: 2010-10-15.
61. Interview with Batu Kutelia, First Deputy Minister of Defense, Tbilisi, 21 October 2008 // <http://the->

- monitor.org/index.php/publications/display?act=submit&pqs_year=2009&pqs_type=cm
&pqs_report=georgia&pqs, prisijungimo laikas: 2010-10-27.
62. Interview with Vasil Sikharelidze, Minister of Defense, Tbilisi, 26 January 2009 // http://the-monitor.org/index.php/publications/display?act=submit&pqs_year=2009&pqs_type=cm&pqs_report=georgia&pqs, prisijungimo laikas: 2010-10-27.
63. Lacey C. M. O. Cluster Munitions: Wonder Weapon or Humanitarian Horror? // The Army Lawyer, DA PAM 27-50-432, 2009.
64. Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010.
65. Lao PDR: Casualties and Victim Assistance // Landmine Monitor Report, 2009 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/519, prisijungimo laikas: 2010-10-20.
66. Letter No. 8/37-02, from Ambassador Giorgi Gorgiladze, Permanent Mission of Georgia to the UN in Geneva, 30 April 2010 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/557, prisijungimo laikas: 2010-10-27
67. Maresca L. Cluster munitions: moving toward specific regulation // Disarmament forum No 4, 2006.
68. Masalkova O. Russia opens new criminal case against Georgia, 2010-03-04 // <http://rt.com/politics/russian/russia-investigation-ossetia-war>, prisijungimo laikas: 2010-10-20.
69. Maslen S., Wiebe V. Cluster Munitions: A survey of legal responses. London: Landmine Action, 2008.
70. McGrath R. Cluster bombs: The military effectiveness and impact on civilians of cluster munitions. London: UK Working Group on Landmines, 2000.
71. Putrich G. S. Cluster-Bomb Ban Exempts Some Smart Munitions // Defense News, June 2, 2008.
72. Ministry of Foreign Affairs, Response to Human Rights Watch Inquiry about the use of M85 bomblets // Human Right Watch press release, 2 September 2008 //

- <http://georgiamfa.blogspot.com/2008/09/response-to-human-rights-watch-inquiry.html>, prisijungimo laikas: 2010-10-11.
73. Radzevičiūtė A. Kasetinės bombos: efektyvus, bet itin nehumaniškas ginklas // Geo politikas, 2008 11 06 // <http://www.geopolitika.lt/?artc=2831>, prisijungimo laikas: 2010-10-25
74. Rappert B., Moyes R. Failure to protect: A case for the prohibition of cluster munitions. London: Landmine action, 2006.
75. Russia: Cluster munitions ban policy. Country profile: Landmine and Cluster Munition Monitor // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/211, prisijungimo laikas: 2010-11-20.
76. Sandoz Y. International Humanitarian Law in twenty – first century. Yearbook of International Humanitarian Law 2003. Hague: T. M. C. Asser Press, 2006.
77. Statement of the Ministry of Foreign Affairs of Georgia. URGENT: Different Types of Heavy Conventional Weapons, Including Cluster Munitions, Have Been Used Against Civilian Population and Infrastructure // http://georgiandaily.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5970&Itemid=69&lang=ka, prisijungimo laikas: 2010-10-10.
78. Stohl R. Leff J. 111 Countries Agree to Cluster Munitions Treaty // The Defense Monitor: September/October 2008.
79. Stop Cluster Munition Organization, Convention on Cluster Munitions Signing Conference Update, December 3, 2008 // <http://www.stopclustermunitions.org/news/?id=1053>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.
80. Tarnybą Afganistane baigiantys išminuotojai ruošiasi perduoti patirtį kitai pamainai // Lietuvos Respublikos krašto apsaugos ministerija, spaudos pranešimas // http://www.kam.lt/lt/naujienos_874/archyvas_930/ziniu_archyvas_2008_metai/ziniu_archyvas_2008_11/tarnyba_afganistane_baigiantys_isminuotojai_ruosiasi_perduoti_patirti_kitai_pamainai.html?pbck=50, prisijungimo laikas: 2010-11-02.
81. Tuttle D. Congress Reintroduces Cluster Munitions Civilian Protection Act. Center for defense information // <http://www.cdi.org/program/document.cfm?DocumentID=4216&StartRow=1&ListRows>

=10&appendURL=&Orderby=D.DateLastUpdated&ProgramID=89&from_page=index.cfm, prisijungimo laikas: 2010-11-01.

82. Vadapalas V. Tarptautinė teisė. Vilnius: Eugrimas, 2006.
83. Vietnam: Casualties and Victim Assistance // Landmine Monitor Report, 2009 // http://www.the-monitor.org/index.php/cp/display/region_profiles/theme/474, prisijungimo laikas: 2010-10-20.
84. Wiebe V. For Whom The Little Bells Toll: Recent Judgments by International Tribunals on the Legality of Cluster Munition. Minneapolis: University of St. Thomas School of Law Legal Studies, Research Paper No. 07-23 // www.ssrn.com/link/st-thomas-legal-studies.html, prisijungimo laikas: 2010-11-28.
85. Wiebe V. Ongoing Humanitarian Considerations in Cluster munitions Regulation // Presentation to Cluster munitions Coalition organised side event at the CCW Group of Governmental Experts, Geneva, 22 November 2005.
86. Westing A. Explosive remnants of war: mitigating the environmental effects, UN Environment Programme. London: Taylor & Francis, 1985 // <http://www.icrc.org/eng/resources/documents/misc/57jqyv.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

Pagalbinė literatūra

87. Čiočys P. A., Janukevičius J., Jasiulionis E. ir kt. Enciklopedinis karybos žodynas. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2008.
88. Dictionary of Law. Oxford/New York: Oxford University Press, 1994.
89. Kisinas E. Apsaugos nuo naikinimo priemonių enciklopedinis žodynas. Vilnius: Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademija, 2002.
90. Uppsala Conflict Data Program: Database. Department of Peace and Conflict Research, Uppsala University, Sweden // <http://www.pcr.uu.se/research/ucdp/faq>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.

Teismų praktika

91. Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion // I. C.J. Reports 1996 // <http://www.un.org/law/icjsum/9623.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-02.
92. Present Annual Reports to General Assembly: Presidents of International Criminal Court, International Court of Justice. New York: General Assembly GA/11016 // Department of Public Information, News and Media Division, 2010-10-21 // <http://www.un.org/News/Press/docs/2010/ga11016.doc.htm>, prisijungimo laikas: 2010-11-15.
93. Prosecutor v. Dario Kordic, Mario Cerkez (Appeal Judgment), IT-95-14/2-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 17 December 2004.
94. Prosecutor v. Milan Martić (Judgment), IT-95-11-T, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 12 June 2007.
95. Prosecutor v. Milan Martić (Appeal Judgment), IT-95-11-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 8 October 2008.
96. Prosecutor v. Pavle Strugar (Appeal Judgment), IT-01-42-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 17 July 2008.
97. Prosecutor v. Tihomir Blaskić (Appeal Judgment), IT-95-14-A, International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia (ICTY), 29 July 2004.

Kiti šaltiniai

98. <http://www.amnesty.org>
99. <http://www.clusterconvention.org>
100. <http://www.halotrust.org>
101. <http://www.handicap-international.org>
102. <http://www.hrw.org>
103. <http://www.icrc.org>
104. <http://www.landmineaction.org>

105. <http://www.mineaction.org>

106. <http://www.the-monitor.org>

107. <http://www.stopclustermunitions.org>

108. <http://www.unhcr.org>

109. <http://www.untreaty.un.org>

Santrauka

Kasetinis šaudmuo – tai įprastinis šaudmuo, kurį sudaro dešimtys ar/arba šimtai mažesnių sprogmenų – kasetinio šaudmens vienetų. Kai šaudmuo yra išaunamas nuo žemės ar paleidžiamas iš oro, jo korpusas atsidaro ir jame esantys kasetinio šaudmens vienetai pabyra dideliame plote. Kasetinis šaudmuo – mirtį nešantis ginklas, dėl kurio, skaičiuojant nuo 1965 m., nukentėjo daugiau kaip 100 tūkstančių žmonių. Pažymėtina, kad 98 procentai visų nukentėjusių yra civiliai, o net kas trečias nukentėjęs – vaikas.

Šiame darbe atskleidžiamos ir analizuojamos kasetinių šaudmenų techninės savybės, keliančios didžiausią grėsmę civiliams: platus ir nekontroliuojamas kasetinio šaudmens vienetų išsibarstymas teritorijoje, jų platus veikimo spindulys, uždelstas veikimas ir ilgaamžiškumas. Darbe taip pat analizuojamas kasetinių šaudmenų panaudojimo mastas ginkluotuose konfliktuose, ypatingas dėmesys skiriamas P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu kilusių tarptautinės humanitarinės teisės pažeidimų dėl kasetinių šaudmenų analizei.

1949 m. Ženevos konvencijų I PP 35 str. įtvirtinta, kad kilus bet kokiam ginkluotam konfliktui, konflikto šalių teisė pasirinkti kariavimo metodus ir priemones nėra neribota. Pabrėžiama, kad valstybės naudodamos kasetinius šaudmenis privalo laikyti bent minimalių tarptautinės humanitarinės teisės keliamų reikalavimų. Darbe plačiau aptariami tarptautinės humanitarinės teisės principai, labiausiai susiję su kasetinių šaudmenų reguliavimu: atskyrimo, puolimų be atrankos draudimo, proporcingumo ir atsargumo priemonių būtinumo vykstant puolimui principai. Pažymima, kad už kasetinių šaudmenų naudojimą, nesilaikant tarptautinės humanitarinės teisės keliamų reikalavimų, gali grėsti baudžiamoji atsakomybė.

Didelis dėmesys darbe skiriamas naujo teisinio instrumento – Konvencijos dėl kasetinių šaudmenų, kuri visiškai uždraudžia konvencijos šalims naudoti, tobulinti, gaminti, jokiais kitais būdais įsigyti, kaupti, saugoti ir pervežti kasetinius šaudmenis, – analizei. Plačiau aptariamas konvencijos 21 str., įtvirtinantis valstybių teisę dalyvauti bendrose karinėse operacijose su ne konvencijos šalimis. Darbo pabaigoje atskleidžiama Lietuvos pozicija kasetinių šaudmenų atžvilgiu ir jos indėlis tarptautiniuose procesuose, siekiant uždrausti šį pavojingą ginklą.

Summary

Cluster munitions are conventional weapon containing dozens or hundreds of smaller submunitions. After being dropped from the air or fired from the ground, parent cluster munitions open in the air, releasing and dispersing their submunitions over a wide area. Cluster munitions are deadly weapons that have killed or maimed more than 100 000 people worldwide since 1965. It should be noted that 98 percent of all casualties are civilians, and every third victim is a child.

The paper analyses the technical background of the cluster munitions and it looks at what causes the biggest humanitarian harm, these would be the wide dispersal of submunitions, wide blast radius, large failure rates and long-lasting effect. Also the paper discusses the use of cluster munitions in armed conflicts, especially the violations of international humanitarian law made by using these weapons in the S. Ossetia / Russia – Georgia war.

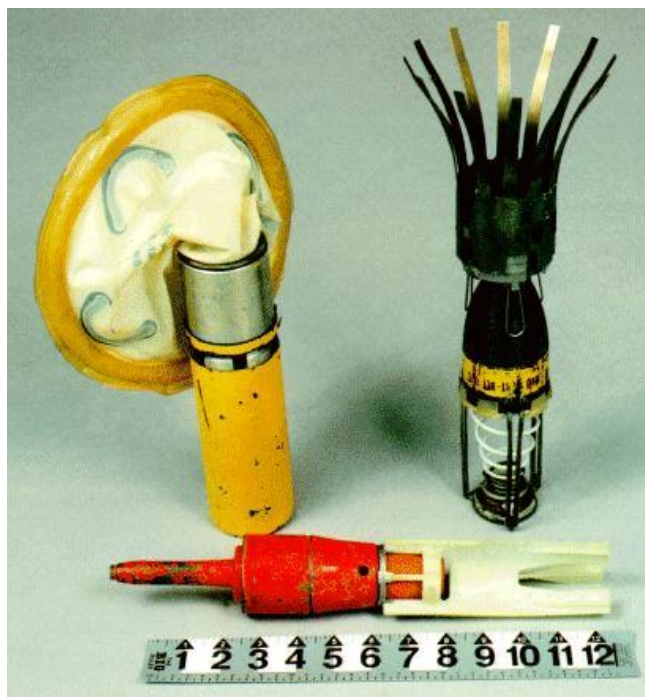
Art. 35 of the I Additional Protocol of the Geneva Convention says that in any armed conflict the right of the Parties in the conflict to choose methods or means of warfare is not unlimited. It should be noted that states should follow at least minimal standards of international humanitarian law when they are using cluster munitions. The paper further discusses the principal rules of international humanitarian law relevant to the use of cluster munitions: rule of distinction, rule against indiscriminate attacks, rule of proportionality and rule on feasible precautions. This work underlines that the use of cluster munitions in violation of international humanitarian law may lead to individual criminal responsibility.

The paper gives much attention to the analysis of a new legal instrument, the ‘Convention on Cluster Munitions’. The Convention prohibits the use, developing, production, acquisition, stockpiling, and transfer of cluster munitions. Article 21 of the Convention on Cluster Munitions refers that State Parties and their military personnel or nationals may engage in military co-operation with States that are not party to this. That they can engage in activities prohibited to a State Party is discussed in more detail. At the end of the paper the position of Lithuania is revealed in respect of cluster munitions and its contribution in the international processes to ban this dangerous weapon.

PRIEDAI

1. Kasetinių šaudmenų vienetų pavyzdžiai¹⁹²

1 pav.

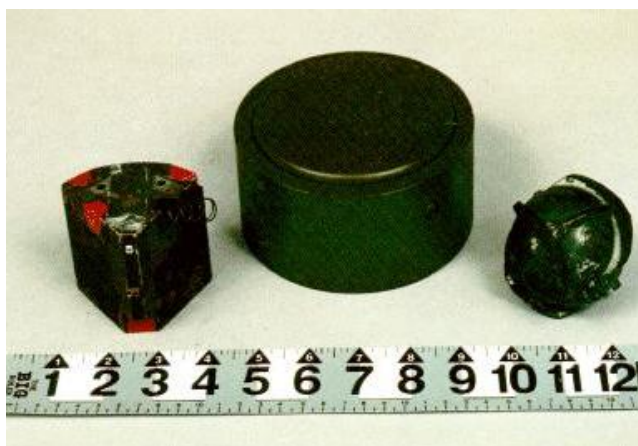
2 pav.

3 pav.

4 pav.

¹⁹² Kasetinių šaudmenų vienetų pavyzdžiai// <http://www.fas.org/man/dod-101/sys/dumb/cluster.htm>, prisijungimo laikas 2010-10-10. Nuotraukose vaizduojamų liniuočių matmuo – colis (1 colis = 2,5 cm).

5 pav.

2. Kasetinio šaudmens vienetas ir humanitarinės pagalbos paketas¹⁹³

¹⁹³ KŠ vienetas ir humanitarinės pagalbos paketas // <http://cursor.org/stories/abovethelaw.htm>, prisijungimo laikas: 2010-10-20

3. Kasetinių šaudmenų panaudojimas ginkluotuose konfliktuose¹⁹⁴

Data	Vieta	Aplinkybės
1939-1945	Italija, Libija, Malta, SSRS, Jungtinė Karalystė, galimos ir kitos vietos	Vokietija ir Sovietų Sąjunga, galimai ir kitos šalys, naudojo panašius į šiuolaikinius kasetinius šaudmenis (KŠ) Antrojo pasaulinio karo metu.
1965-1975	Kambodža, Laoso LDR, Vietnamas	Remiantis Handicap International duomenimis, Kambodžoje buvo numesta apie 80 tūkstančių KŠ, talpinusių apie 26 milijonus KŠ vienetų. Laoso LDR teritorijoje numesta daugiau kaip 414 tūkstančių KŠ, talpinusių 260 milijonų KŠ vienetų. Vietnamo teritorijoje numesta apie 296 tūkstančiai KŠ, sudarytų iš daugiau kaip 97 milijonų KŠ vienetų.
1970	Zambija	Nuo karo likę sprogmenys, tarp jų ir nesprogę KŠ vienetai, rasti tarp Zambijos miestų Chikumbi ir Shangombo.
1973	Sirija	Izraelis panaudojo KŠ prieš nevalstybinius ginkluotus subjektus (toliau – NGS) netoli Damasko.
1975-1991	Vakarų Sachara, Mauritanija	Maroko pajėgos naudojo KŠ Vakarų Sacharoje prieš NGS. Tokio pat tipo KŠ vienetai rasti ir Mauritanijoje.
1978	Libanas	Izraelio pajėgos naudojo KŠ Pietų Libane.
1979-1989	Afganistanas	Afganistane Sovietų Sąjunga naudojo KŠ tiek paleidžiamus iš oro, tiek iššaukiamus nuo žemės. Afganistano NGS mažesniais kiekiais taip pat naudojo KŠ.
1982	Libanas	Izraelio pajėgos naudojo KŠ prieš Sirijos pajėgas ir Libano NGS.
1982	Folklendo salos ir Malvinas	Jungtinės Karalystės pajėgos numetė daugiau kaip 15 tūkstančių KŠ vienetų.
1983	Grenada	JAV karinio laivyno lėktuvai numetė 21 KŠ oro operacijų metu.
1983	Libanas	JAV karinis laivynas naudojo KŠ prieš Sirijos oro ginkluotąsias pajėgas netoli Libano ir Beiruto.
1984-1988	Iranas, Irakas	Pranešta, kad 1984 m. Irakas pirmas panaudojo KŠ.
1986	Libija	JAV karinis laivynas atakavo Libijos laivus ir Benino oro uostą naudodamas KŠ.
1986-1987	Čadas	Prancūzų pajėgos naudojo KŠ atakose netoli Wadi Doum miesto. Libijos pajėgos naudojo KŠ įvairiose vietose Čado teritorijoje.
1988	Iranas	Operacijos „Maldininkas“ (angl. <i>Praying Mantis</i>) metu

¹⁹⁴ Landmine and Cluster Munition Monitor, Cluster Munition Monitor 2010. Concord: St. Joseph Communications, 2010. P. 13-14

		JAV karinis laivynas naudojo KŠ prieš Irano pajėgas.
1991	Saudo Arabija	JAV ir Saudo Arabijos pajėgos naudojo KŠ prieš Irako pajėgas.
1991	Irakas, Kuveitas	JAV, Prancūzijos ir Jungtinės Karalystės pajėgos numetė daugiau kaip 61 tūkstantį KŠ, kuriuos sudarė 20 milijonų KŠ vienetų. Nėra tikslių duomenų, kiek KŠ buvo išauta nuo žemės, tačiau žinoma, kad papildomai dar buvo naudota 30 milijonų KŠ vienetų.
1992-1994	Angola	Išminuotojai rado sovietų gamybos nesprogusių KŠ vienetų įvairiose Angolos vietovėse.
1992-1994	Kalną Karabachas, Azerbaidžanas	Nesprogusių KŠ vienetų rasta mažiausiai 162 Kalną Karabacho vietovėse, taip pat gauta pranešimų, kad KŠ vienetų rasta ir kitose Azerbaidžano teritorijos dalyse.
1992-1995	Bosnija ir Hercegovina	Jugoslavijos pajėgos ir NGS naudojo KŠ pilietinio karo metu. NATO pajėgos taip pat naudojo KŠ.
1992-1997	Tadžikistanas	Tadžikistano teritorijoje rasti ShOAB ir AO-2.5RT tipo KŠ vienetai, naudoti pilietinio karo metu nežinomų pajėgų.
1994-1996	Čečėnija	Rusijos pajėgos naudojo KŠ prieš NGS.
1995	Kroatija	1995 m. gegužės 2 ir 3 d. Zagrebo atakų metu NGS naudojo Orkan M-87 tipo raketą, užpildytą KŠ vienetais.
1996-1999	Sudanas	Valstybinės Sudano pajėgos naudojo KŠ Sudano pietuose prieš NGS.
1997	Siera Leonė	Siera Leonė teigia, kad Nigerijos taikdarių grupė ECOMOG naudojo KŠ.
1998	Afganistanas/Sudanas	Rugpjūtį JAV pajėgos panaudojo daugiau kaip 500 KŠ vienetų Sudano ir Afganistano teritorijose.
1998	Etiopija, Eritrėja	Eritrėjos ir Etiopijos susirėmimo metu abi šalys naudojo KŠ. Eritrėja naudodama KŠ atakavo Mekelės oro uostą, o Etiopija – Asmaros oro uostą.
1998-1999	Albanija	Albanijos teritorijoje, šalia ginčytinų sienų, Jugoslavijos pajėgos ir NATO naudojo KŠ.
1998-2003	Kongo Demokratinė Respublika	Išminuotojai rado nesprogusių KŠ vienetų daugiau kaip 3 kaimuose ir šalia jų.
1999	Jugoslavija	JAV, Jungtinė Karalystė ir Nyderlandai numetė apie 1765 KŠ, sudarytus iš daugiau kaip 295 tūkstančių KŠ vienetų, dabartinio Kosovo, Juodkalnijos ir Serbijos teritorijose.
2001-2002	Afganistanas	JAV pajėgos numetė 1228 KŠ, sudarytus iš daugiau kaip 248 tūkstančių KŠ vienetų.
Nežinoma	Uganda	Gulu provincijoje rasti RBK-250/275 ir AO-1SCh tipo KŠ vienetai.
2003	Irakas	Per tris savaites JAV ir Jungtinės Karalystės pajėgos panaudojo beveik 13 tūkstančių KŠ, sudarytų iš nuo 1,8

		iki 2 milijonų KŠ vienetų.
2006	Libanas	Izraelio pajėgos naudojo KŠ prieš Hezbollah. JT duomenimis, Libano teritorijoje Izraelio pajėgos numetė daugiau kaip 4 milijonus KŠ vienetų.
2006	Izraelis	Hezbollah atakose prieš Izraelį taip pat naudojo KŠ. Hezbollah panaudojo apie 100, kinų gamybos 81 tipo, KŠ.
2008	Gruzija	2008 m. P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos karo metu tiek Rusija, tiek Gruzija naudojo KŠ. Po karo išminuotojai rado trijų tipų (AO-2.5 RTM, 9N210 ir M85) nesprogusius KŠ vienetus.
2009	Jemenas	Amnesty International duomenimis, 2009 m. gruodžio mėn. JAV pajėgos naudojo mažiausiai vieną KŠ, sudarytą iš 166 KŠ vienetų, prieš teroristų rengimo stovyklą Al-Ma‘jalah‘e.

4. Gruzijos žemėlapis: Kasetinių šaudmenų panaudojimas P. Osetijos/Rusijos – Gruzijos kare

1 žemėlapis¹⁹⁵

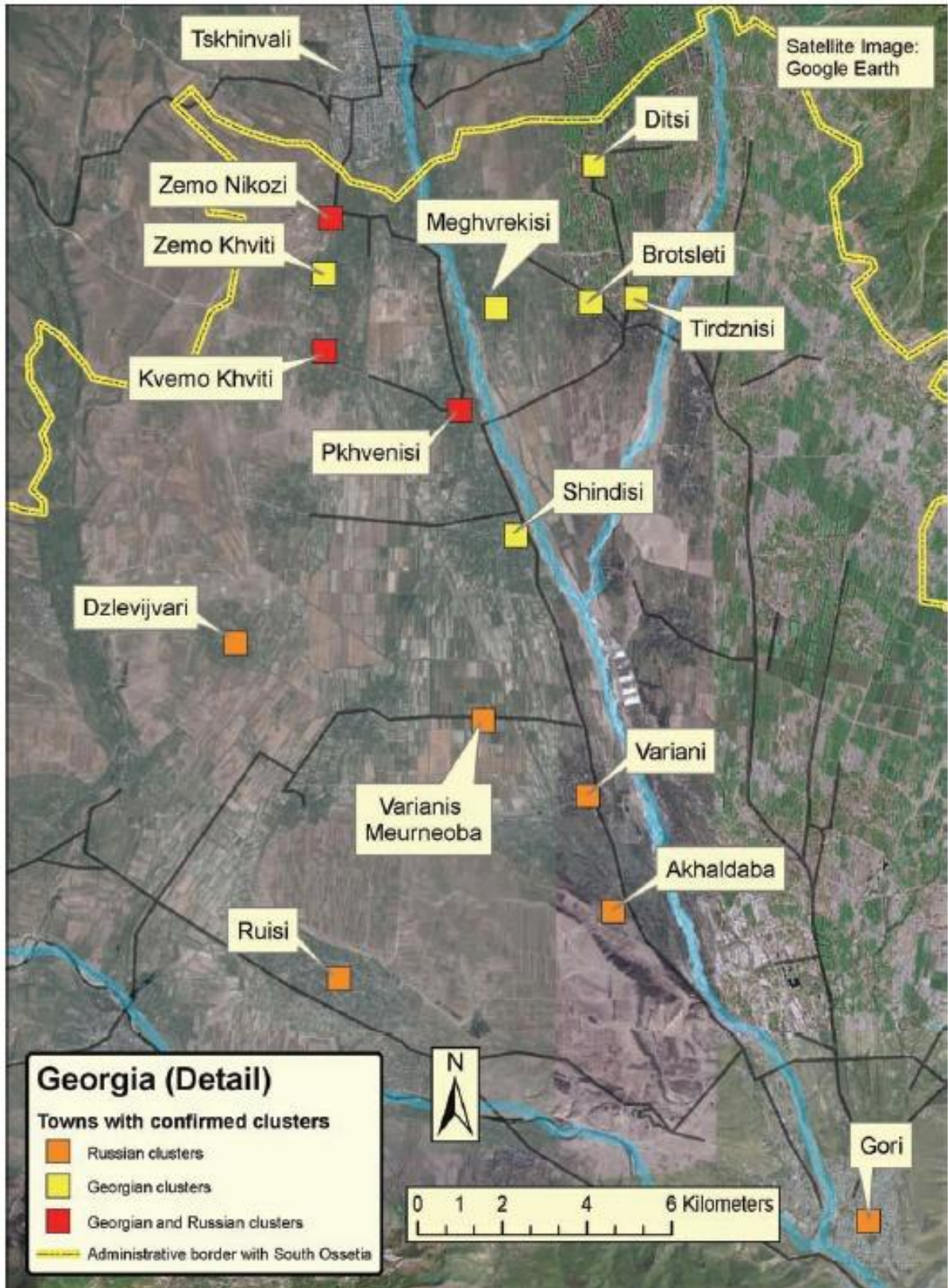

2 žemėlapis¹⁹⁶

¹⁹⁵ Fischer Weltatmanach. Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2009 op. cit: Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Report. Vol. II, 2009. P. 6

¹⁹⁶ McKinzie M. Human Rights Watch 2009 op. cit.: Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 27

¹⁹⁷ McKinzie M. Human Rights Watch 2009 op. cit.: Docherty B. A Dying Practice: Use of Cluster Munitions by Russia and Georgia in August 2008. New York: Human Rights Watch, 2009. P. 28

5. Valstybės pasirašiusios ir/ar ratifikavusios Konvenciją dėl kasetinių šaudmenų¹⁹⁸

Valstybė	Pasirašymo data	Ratifikavimo data
Afganistanas	2008-12-03	
Airija	2008-12-03	2008-12-03
Albanija	2008-12-03	2009-06-16
Angola	2008-12-03	
Antigva ir Barbuda	2010-07-16	2010-08-23
Australija	2008-12-03	
Austrija	2008-12-03	2010-04-02
Belgija	2008-12-03	2009-12-22
Beninas	2008-12-03	
Bolivija	2008-12-03	
Bosnija ir Hercegovina	2008-12-03	2010-09-07
Botsvana	2008-12-03	
Bulgarija	2008-12-03	
Burkina Faso	2008-12-03	2010-02-16
Burundis	2008-12-03	2009-09-25
Centrinė Afrikos Respublika	2008-12-03	
Čadas	2008-12-03	
Čekija	2008-12-03	
Čilė	2008-12-03	
Danija	2008-12-03	
Dominikos Respublika	2009-11-10	
Dramblio Kaulo Kranto Respublika	2008-12-04	
Džibutis	2010-07-30	
Ekvadoras	2008-12-03	2010-05-11
El Salvadoras	2008-12-03	
Fidži	2008-12-03	2010-05-28
Filipinai	2008-12-03	
Haitis	2009-10-28	
Hondūras	2008-12-03	
Gambija	2008-12-03	
Gana	2008-12-03	
Gvatemala	2008-12-03	2010-11-03
Gvinėja	2008-12-03	
Gvinėja Bisau	2008-12-03	
Indonezija	2008-12-03	

¹⁹⁸ 108 countries have signed the Convention and 46 have ratified// <http://www.stopclustermunitions.org/treatystatus>, prisijungimo laikas: 2010-11-30

Irakas	2009-11-12	
Islandija	2008-12-03	
Ispanija	2008-12-03	2009-06-17
Italija	2008-12-03	
Jamaika	2009-06-12	
Japonija	2008-12-03	2009-07-14
Jungtinė Karalystė	2008-12-03	2010-05-04
Juodkalnija	2008-12-03	2010-01-25
Kambodža	2008-12-03	
Kamerūnas	2009-12-15	
Kanada	2008-12-03	
Kape Verde	2008-12-03	2010-10-19
Kenija	2008-12-03	
Kipras	2009-09-23	
Komorai	2008-12-03	2010-07-28
Kongo Demokratinė Respublika	2009-03-18	
Kongo Respublika	2008-12-03	
Kosta Rika	2008-12-03	
Kroatija	2008-12-03	2009-08-17
Kuko salos	2008-12-03	
Laoso LDR	2008-12-03	2009-03-18
Lesotas	2008-12-03	2010-05-28
Libanas	2008-12-03	2010-11-05
Liberija	2008-12-03	
Lichtenšteinas	2008-12-03	
Lietuva	2008-12-03	
Liuksemburgas	2008-12-03	2009-07-10
Makedonija	2008-12-03	2009-10-08
Madagaskaras	2008-12-03	
Malavis	2008-12-03	2009-10-07
Malis	2008-12-03	2010-06-30
Malta	2008-12-03	2009-09-24
Mauritanija	2010-04-19	
Meksika	2008-12-03	2009-05-06
Moldovos Respublika	2008-12-03	2010-02-16
Monakas	2008-12-03	2010-09-21
Mozambikas	2008-12-03	
Namibija	2008-12-03	
Naujoji Zelandija	2008-12-03	2009-12-22
Nauru	2008-12-03	
Nigeris	2008-12-03	2009-06-02

Nigerija	2009-06-12	
Nikaragva	2008-12-03	2009-11-02
Nyderlandai	2008-12-03	
Norvegija	2008-12-03	2008-12-03
Palau	2008-12-03	
Panama	2008-12-03	
Paragvajus	2008-12-03	
Peru	2008-12-03	
Pietų Afrika	2008-12-03	
Portugalija	2008-12-03	
Prancūzija	2008-12-03	2009-09-25
Ruanda	2008-12-03	
Samoa	2008-12-03	2010-04-28
San Marinas	2008-12-03	2009-07-10
San Tomė ir Prinsipė	2008-12-03	
Senegalas	2008-12-03	
Seišeliai	2010-04-13	2010-05-20
Sent Vinsentas ir Grenadinos	2009-09-23	2010-10-29
Siera Leonė	2008-12-03	2008-12-03
Slovėnija	2008-12-03	2009-08-19
Somalis	2008-12-03	
Švedija	2008-12-03	
Šveicarija	2008-12-03	
Šventasis sostas	2008-12-03	2008-12-03
Tanzanija	2008-12-03	
Togas	2008-12-03	
Tunisas	2009-01-12	2010-09-28
Uganda	2008-12-03	
Urugvajus	2008-12-03	2009-09-24
Vengrija	2008-12-03	
Vokietija	2008-12-03	2009-07-08
Zambija	2008-12-03	2009-08-12